

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY WOŁOMIN DO 2025 ROKU

WOŁOMIN, KWIECIEŃ 2016

*Przygotowanie dokumentu:
Contract Consulting Sp. z o.o.*

Spis treści

Część I	Wprowadzająca	5
1.	Wprowadzenie	5
1.1.	Przesłanki do opracowania strategii.....	5
1.2.	Opis metodyki prac nad strategią.....	6
Część II	Diagnostyczna.....	8
2.	Podstawowe informacje o Gminie Wołomin	8
2.1.	Położenie geograficzno-administracyjne	8
2.2.	Układ przestrzenny, struktura gruntów i uwarunkowania urbanistyczne	10
2.3.	Historia Gminy	13
3.	Diagnoza sytuacji Gminy Wołomin.....	15
3.1.	Opis sfery demograficznej.....	15
3.2.	Opis sfery gospodarczej.....	23
3.2.1.	Potencjał gospodarczy.....	23
3.2.2.	Poziom bezrobocia	26
3.2.3.	Turystyka	34
3.3.	Opis infrastruktury technicznej	39
3.3.1.	Sieć drogowa	39
3.3.2.	Infrastruktura kolejowa.....	41
3.3.3.	Ciepłownictwo	41
3.3.4.	Sieć wodociągowa	45
3.3.5.	Sieć kanalizacyjna	48
3.3.6.	Sieć gazowa	52
3.3.7.	Usługi oczyszczania Gminy	55
3.3.8.	Mieszkalnictwo.....	55
3.4.	Opis infrastruktury i sfery społecznej.....	57
3.4.1.	Edukacja.....	57
3.4.2.	Kultura i sztuka	62
3.4.3.	Sport i rekreacja	70
3.4.4.	Ochrona zdrowia	73
3.4.5.	Pomoc społeczna.....	75
3.4.6.	Organizacje pozarządowe.....	77
3.5.	Opis modelu zarządzania i finansów	79
3.5.1.	Struktura dochodów Gminy	79

3.5.2.	Struktura wydatków oraz struktura zadłużenia Gminy	82
3.5.3.	Porównania subregionalne.....	83
4.	Analiza SWOT	91
5.	Wizja rozwoju Gminy 2025+.....	98
6.	Cele i zadania realizacyjne dla Gminy Wołomin.....	100
6.1.	Cele Gminy Wołomin.....	101
6.2.	Zadania realizacyjne wdrażające strategię rozwoju Gminy Wołomin.....	103
Część III Wdrożeniowa		120
7.	Źródła finansowania zadań realizacyjnych.....	120
7.1.	Środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej.....	120
7.2.	Pozostałe źródła finansowania	123
8.	Zapewnienie zgodności z dokumentacji strategicznymi wyższego rzędu	126
9.	Opracowanie systemu wdrażania i monitorowania Strategii	129
9.1.	Zasady wdrażania i realizacji strategii	129
9.2.	Konsultacje społeczne	129
9.3.	Zasady i tryb monitoringu strategii	130
9.4.	Zasady i tryb ewaluacji strategii	133
SPIS TABEL		134
SPIS RYSUNKÓW		137
SPIS WYKRESÓW		138

Część I Wprowadzająca

1. Wprowadzenie

1.1. Przesłanki do opracowania strategii

Odpowiednie planowanie strategiczne jest jednym z podstawowych warunków sprawnego zarządzania jednostką samorządu terytorialnego. Planowanie w znaczny sposób przyczynia się do efektywnego gospodarowania posiadanymi zasobami i pozwala na odpowiednie reagowanie na powstałe problemy rozwojowe oraz w istotny sposób pomaga w ich przewidywaniu.

W dniu 22 kwietnia 2004 roku uchwałą nr XVIII-39/2004 Rady Miejskiej w Wołominie przyjęto Strategię Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Wołomin do 2015 roku. W związku z potrzebą uaktualnienia zapisów dokumentu w dniu 29 stycznia 2009 r. uchwałą nr XXV1-8/2009 Rady Miejskiej w Wołominie przyjęto Aktualizację Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wołomin do 2020 roku. Oba dokumenty umożliwiły uporządkowanie i rozłożenie w czasie planowanych zadań. W związku z dynamiką życia gospodarczego i społecznego w Gminie, zmieniającym się otoczeniem prawnym oraz nową perspektywą finansową UE na lata 2014-2020, Władze Gminy zdecydowały się na ponowne usystematyzowanie przewidywanych kierunków działań, tak aby stanowiły one ciąg logiczny i były odpowiednio wkomponowane w nakreśloną wizję rozwoju Gminy.

Dokonanie aktualizacji zapisów w dotychczas funkcjonujących dokumentach strategicznych stało się niezbędne ze względu na:

- ✚ zróżnicowany poziom realizacji części przewidywanych działań w Aktualizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy do 2020 roku,
- ✚ potrzeba wykorzystania doświadczenia związanego z realizacją projektów na przestrzeni ostatnich lat,
- ✚ aktualizacje w dokumentach krajowych i regionalnych w zakresie zagospodarowania przestrzennego i polityki regionalnej oraz rozwoju gospodarczego,
- ✚ zmiany w polityce lokalnej realizowanej przez inne regiony, miasta i gminy, stanowiące punkt odniesienia dla Gminy Wołomin,
- ✚ zmianę wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań funkcjonowania Gminy,
- ✚ przemiany społeczne, a w szczególności zmiany w oczekiwaniach i aspiracjach mieszkańców,
- ✚ potrzeba przygotowania do aktualnie obowiązującej perspektywy unijnej na latach 2014 - 2020,
- ✚ zmiany w strukturze demograficznej Gminy,
- ✚ potrzeby realizacji inwestycji dotyczących wdrożenia planu gospodarki niskoemisyjnej (PGN).

Obecna Strategia została opracowana przy udziale licznych jednostek organizacyjnych Gminy oraz zaangażowaniu społeczności lokalnej. Dokument jest wynikiem konsultacji społecznych, ponieważ zawiera ona wspólnie wypracowaną wizję rozwoju. Właściwie przeprowadzony proces tworzenia Strategii i konsultacji społecznych ma rzeczywisty wpływ i powinien wspierać

zaplanowanie i wdrożenie wspólnych inicjatyw i działań poszczególnych instytucji oraz samych mieszkańców. Zakres Strategii nie ogranicza się do ustawowych obowiązków samorządu, ale odpowiada na potrzeby całej społeczności lokalnej – opracowana Strategia jest kompleksowa, aktualna i oddaje szeroki zakres funkcjonowania Gminy Wołomin jako jednostki samorządu terytorialnego.

1.2. Opis metodyki prac nad strategią

Strategia opracowana została metodą ekspercko-partycypacyjną – przy udziale reprezentantów środowisk lokalnych oraz przy wykorzystaniu zróżnicowanych źródeł informacji. W związku z tym można wyróżnić dwie warstwy tworzenia strategii – warstwę analityczną i warstwę konsultacyjną.

Warstwa analityczna objęła:

- analizę lokalnego dorobku przedmiotowej literatury opisującej inwestycje i rozwój Gminy,
- zebranie dostępnych informacji statystycznych,
- przegląd dostępnych i cytowanych informacji w zakresie prognozy rozwoju gospodarczego i społecznego regionów Polski,
- analizę Strategii Polski i planów rozwoju Województwa Mazowieckiego, w tym rozwoju opartego o absorpcję środków unijnych z perspektywy finansowej na lata 2014-2020, w zakresie jakim te strategie są adekwatne dla rozwoju Gminy i projektu.

Warstwa konsultacyjna objęła:

- analizę warsztatową obecnie obowiązujących dokumentów strategicznych Gminy, celem uzyskania odpowiedzi na pytania:
  - w jakim zakresie są one aktualne i adekwatne do celu i zakresu nowej strategii?
  - w jakim trybie postawione cele powinny być komunikowane mieszkańcom Gminy?
  - w jakim zakresie nowa strategia będzie impulsem do aktualizacji innych dokumentów strategicznych?
- spotkania warsztatowe z udziałem społeczności lokalnej reprezentującej przedsiębiorców, kulturę, sport i rekreację, edukację, opiekę społeczną, opiekę zdrowotną oraz organizacje pozarządowe,
- otwarty warsztat planowania strategicznego z udziałem mieszkańców Gminy Wołomin,
- spotkania z przedstawicielami poszczególnych komórek organizacyjnych Urzędu Miejskiego,
- spotkania warsztatowe z Kierownictwem, Radą Miejską, Sołtysami oraz Przedstawicielami Zarządów Osiedli.

Celem spotkań warsztatowych było uzyskanie odpowiedzi m.in. na następujące pytania:

- jakie są oczekiwania i preferencje mieszkańców Gminy w zakresie jej rozwoju?
- jakie bariery w rozwoju identyfikowane przez wskazane osoby mają priorytetowe znaczenie i mogą zostać usunięte przez Gminę?

Dodatkowym elementem prac nad strategią było przeprowadzenie badania ankietowego wśród mieszkańców Gminy Wołomin.

Główne etapy procesu opracowywania Strategii zostały przedstawione na poniższym schemacie.

Rysunek 1. Etapy tworzenia Strategii

Źródło: Opracowanie własne

Przyjęcie metody ekspercko-partycypacyjnej wiązało się także z następującymi zadaniami po stronie zarówno Gminy jak i Doradcy.

- Gmina
  - udostępnienie kompletnej listy materiałów literatury lokalnej,
  - zapewnienie dostępności pracowników administracji samorządowej,
  - zapewnienie dostępności pomieszczeń na spotkania z pracownikami administracji samorządowej i spotkania z mieszkańcami,
  - sprawne opiniowanie produktów prac przygotowanych przez Doradcę.
- Doradca – zewnętrzny konsultant odpowiedzialny za opracowanie Strategii
  - przygotowywanie dokumentów propozycji strategii i treści merytorycznej ankiet i materiałów warsztatowych,
  - przeprowadzenie warsztatów,
  - naniesienie uwag Gminy do przygotowanych propozycji.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wołomin do 2025 roku zostanie przyjęta uchwałą Rady Miejskiej w Wołominie.

Część II Diagnostyczna

2. Podstawowe informacje o Gminie Wołomin

Każda gmina posiada unikalny charakter, który jest wypadkową kilku czynników.

Najważniejsze z nich to:

- położenie geograficzno-administracyjne, które w znacznym stopniu określa możliwości rozwojowe Gminy,
- uwarunkowania przestrzenne, determinujące rozwój poszczególnych obszarów działalności takich jak m.in. rolnictwo czy przemysł,
- historia Gminy, kształtująca tożsamość kulturową mieszkańców.

Poniższy rozdział ma na celu przedstawienie czynników, które w znacznym stopniu kształtują charakter Gminy Wołomin.

2.1. Położenie geograficzno-administracyjne

Gmina Wołomin to gmina miejsko - wiejska zlokalizowana w centralnej części województwa mazowieckiego. Położona w odległości ok. 10 km od granic Miasta Stołecznego Warszawa stanowi część aglomeracji warszawskiej.

Rysunek 2. Gmina Wołomin na tle aglomeracji warszawskiej

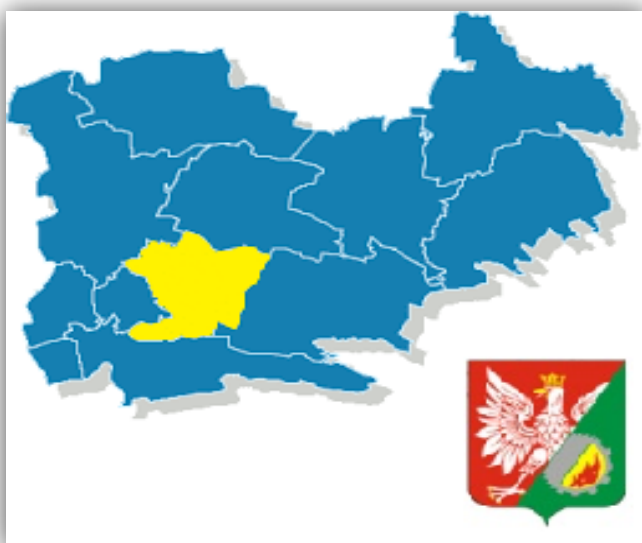

<http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/>, 20.06.Źródło.:2015

Gmina Wołomin jest jedną z 12 gmin wchodzących w skład powiatu wołomińskiego. Położona w zachodniej części powiatu graniczy: od strony północnej z gminami Radzymin i Klembów, ze wschodu z gminą Poświętne, od zachodu z gminą Kobyłka i od południa z gminą Zielonka. Gmina położona jest na obszarze 6 153 ha, co stanowi 6,5% powierzchni całego powiatu.

Gmina stanowi także jeden z ważniejszych ośrodków w tej części regionu. Na terenie Wołomina, który pełni funkcje miasta powiatowego, zlokalizowane są liczne instytucje takie jak organy administracyjne, jednostki służby zdrowia i opieki społecznej, obiekty szkolnictwa, kultury i sportu, świadczące usługi dla wszystkich mieszkańców powiatu wołomińskiego.

Rysunek 3. Gmina Wołomin na tle powiatu wołomińskiego

Źródło: <http://wolomin.podgik.pl/GeoMap/www/index.php>, 20.06.2015.

Gminę Wołomin stanowi miasto Wołomin o powierzchni 1 732 ha oraz obszary wiejskie zajmujące 4 421 ha.

Rysunek 4. Jednostki pomocnicze Gminy Wołomin

Źródło: Urząd Miejski w Wołominie

W skład obszarów wiejskich wchodzi 15 sołectw: Czarna, Duczki, Helenów, Mostówka, Stare Grabie, Nowe Grabie, Lipinki, Stare Lipiny, Nowe Lipiny, Majdan, Leśniakowizna, Ossów, Turów, Zagoścień, Cięciwa.

Miasto Wołomin tworzy 13 osiedli: Wołominek, Nafta, Sławek, Sosnówka, Centrum, Wileńska, Polna – Asnyka, Słoneczna - Kolonia Grudek, Partyzantów, Sławek – Nowa Wieś, Niepodległości, Lipińska, Reja.

2.2. Układ przestrzenny, struktura gruntów i uwarunkowania urbanistyczne

Głównym dokumentem planistycznym w Gminie jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wołomin stanowiące załącznik nr 1 do Uchwały Nr VIII-95/2011 Rady Miejskiej w Wołominie z dnia 14 października 2011 r. Celem studium jest określenie najkorzystniejszych kierunków rozwoju przestrzennego, uwzględniających walory ekonomiczne, ochronę walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego, poprawę warunków życia mieszkańców oraz wymagania ładu przestrzennego.

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego w ramach obszaru Gminy Wołomin wyodrębniono:

- strefę śródmiejską,
- strefę miejską,
- strefę podmiejską,
- strefę mieszkaniową ekstensywną – wiejską,
- strefę produkcyjno-usługowo-techniczną,

- strefę terenów otwartych.

Strefa śródmiejska

Obejmuje fragment miasta zawierający się między ulicami: Al. Armii Krajowej, Niepodległości, 1-go Maja, Rejtana i Wspólną. W strefie śródmiejskiej zlokalizowane są wszystkie ważniejsze funkcje miejskie, w tym obiekty administracji – miejskiej i powiatowej. W ramach tej strefy wyraźnie zaznacza się obszar ścisłego centrum, w którym dominuje zwarta XIX-wieczna zabudowa mieszkaniowo-usługowa tzw. „wołomińska starówka”. W strefie śródmiejskiej występuje także zabudowa wielorodzinna tj.: osiedla Lipińska, Niepodległości, Słoneczna, Kobyłkowska, Polna, Nafta, a także zabudowa jednorodzinna.

Strefa miejska

Obejmuje tereny położone w granicach Miasta Wołomin pomiędzy ulicami: 1-go Maja, Al. Niepodległości, Graniczną i Zieloną oraz między ulicami: Al. Armii Krajowej, Nowa Wieś i Lwowską. W strefie tej dominuje funkcja mieszkaniowa, o charakterze jednorodinnym razem z częścią usługową. Rezerwy wolnych terenów budowlanych znajdują się w południowej i wschodniej części strefy oraz na północy pomiędzy ulicami Wiosenną i Nowa Wieś.

Strefa podmiejska

Obejmuje tereny zabudowy jednorodzinnej w granicach miasta (Mironowskie Góry) i wsi: Duczki, Zagoścień, Lipinki, Nowe Lipiny, które wskutek przeznaczenia dużych powierzchni pod zabudowę jednorodzinną zmieniają swój charakter na typowo podmiejski. Obecnie dominuje tu zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna z towarzyszącymi usługami.

Strefa mieszkaniowa ekstensywna - wiejska

Obejmuje obszar pozostałych wsi z dominującą zabudową zagrodową lub zabudową mieszkaniową jednorodzinną z usługami usytuowaną wzdłuż ulic. Ponadto we wsi Zagoścień dominuje w znacznej mierze zabudowa letniskowa. Dynamiczny rozwój Gminy przewiduje się we wsi Stare Lipiny, gdzie nowe tereny zostaną uruchomione w związku z realizacją przedłużenia drogi wojewódzkiej nr 634 do Szosy Jadowskiej, we wsi Turów i Ossów, położonych najbliżej Warszawy oraz we wsiach Czarna i Helenów, które znajdują się na kierunku powiązań z trasą ekspresową Via Baltica oraz węzłem Wołomin przy trasie S8.

Strefa produkcyjno-usługowo-techniczna

Obejmuje obszar położony w północno-wschodniej części Wołomina w rejonie linii kolejowej. Jest to teren przemysłu oraz obsługi technicznej miasta. Rozwój tej funkcji przewiduje się na terenach wokół oczyszczalni ścieków, wysypiska odpadów, we wsiach Stare Lipiny i Nowe Lipiny w rejonie przedłużenia drogi wojewódzkiej nr 634 do Szosy Jadowskiej oraz we wsi Stare Grabie.

Strefa terenów otwartych

Składają się na nią kompleksy leśne w północno-wschodniej i południowej części miasta oraz w Leśniakowiznie, a także lasy prywatne w południowej i północno-zachodniej części miasta z wkraczającą na nie zabudową mieszkaniową. Dużą część obszaru gminy zajmują tereny rolne oraz półnaturalny krajobraz dolin rzek Długiej, Czarnej Strugi i Czarnej z łąkami, płacami leśnymi i zaroślami łągowymi. Występują też torfowiska - Białe Błota i Helenówka oraz obszar bagienny Helenów. Obszary tej strefy charakteryzują się wysokimi walorami krajobrazowymi.

Zgodnie z danymi Urzędu Statystycznego w Warszawie w strukturze użytkowania gruntów użytki rolne stanowią 3 530 ha, co odpowiada niemal 60% ogółu powierzchni Gminy. Grunty leśne oraz grunty zadrzewione i zakrzewione stanowią niemal 20% obszaru Gminy Wołomin, natomiast tereny zabudowane i zurbanizowane zajmują 1 439 ha, czyli ok 20% jego powierzchni.

Tabela 1. Powierzchnia Gminy Wołomin według kierunków wykorzystania (stan na 2014 r.)

Wyszczególnienie	Powierzchnia [ha]
Użytki rolne (grunty orne, sady, łąki trwałe, pastwiska trwałe, grunty rolne zabudowane)	3 530
Grunty leśne oraz grunty zadrzewione i zakrzewione	1 082
Grunty zabudowane i zurbanizowane w tym:	1 439
Tereny mieszkalne	746
Tereny przemysłowe	65
Inne tereny zabudowane	185

Źródło: Urząd Statystyczny w Warszawie- „Obszar Metropolitalny Warszawy w 2013 r.

Mimo względnie wysokiego udziału powierzchni użytków rolnych rolnictwo nie stanowi dominującej gałęzi gospodarki Gminy Wołomin. Z uwagi na znaczne rozdrobnienie (87% gospodarstw do 5 ha), mieszkańcy w coraz większym stopniu rezygnują z uprawiania ziemi. Według danych Urzędu Miejskiego w Wołominie powierzchnia zasiewów wynosi jedynie 506,45 ha, w tym 401,27 ha to zboża.

Strukturę gospodarstw zlokalizowanych na terenie Gminy Wołomin przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 2. Gospodarstwa w Gminie Wołomin według powierzchni obszarów rolnych (stan na 2010 r.)

Powierzchnia	Do 1 ha	Od 1 do 5 ha	Od 5 do 10 ha	Od 10 do 15 ha	Powyżej 15 ha	Ogółem
Liczba gospodarstw	281	411	84	13	9	798

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Powszechne Spisy Rolne

Tabela 3. Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą w Gminie Wołomin (stan na 2010 r.)

Powierzchnia	Do 1 ha	Od 1 do 5 ha	Od 5 do 10 ha	Od 10 do 15 ha	Powyżej 15 ha	Ogółem
Liczba gospodarstw	134	296	77	13	9	529

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Powszechne Spisy Rolne

2.3. Historia Gminy

Historia jest jednym z elementów kształtujących tożsamość kulturową mieszkańców i regionu.

Pierwsze wzmianki o Wołominie pochodzą z XV w., kiedy to prawdopodobnie powstała wieś o tej nazwie. Wołomin stał się znaczącą lokalizacją po uruchomieniu linii kolei warszawsko-petersburskiej. Utworzenie stacji kolejowej w 1862 r. spowodowało dynamiczny rozwój miejscowości. Wołomin uzyskał prawa miejskie w 1919 r., tuż po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

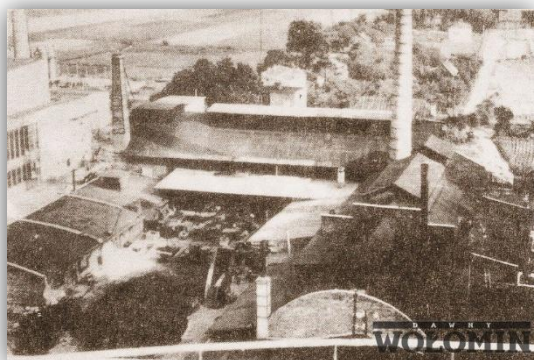
Szybki rozwój Wołomina przed I Wojną Światową doprowadził do powstania licznych zakładów rzemieślniczych: krawieckich, szewskich, małych olejarni, młyna parowego, garbarni. Służyły one zaspokajaniu potrzeb rozwijającego się rynku gospodarczego w regionie.

W 1902 r. uruchomiono w Wołominie pierwszą fabrykę, natomiast już w 1905 r. powstała huta szkła „Wołomin”, która przyciągnęła do miasta setki ludzi szukających zatrudnienia. W tym okresie powstało także kilka mniejszych oraz większych zakładów. W rezultacie w 1914 r. w Wołominie znajdowało się 7 większych zakładów przemysłowych, które zatrudniały ponad 1 000 robotników.

Rysunek 5. Huta szkła w Wołominie oraz Zakłady Stolarki Budowlanej

Źródło: www.dawny.pl, 20.06.2015

W okresie dwudziestolecia międzywojennego Wołomin był także znaną i cenioną miejscowością letniskową. O atrakcyjności Wołomina decydowały walory przyrodnicze oraz uzdrowiskowe, które przyciągały do miasta mieszkańców stolicy. Wielu z nich wybudowało w mieście swoje wille i dwory letniskowe, które zachowały się do dziś.

Rysunek 6. Wacław Nałkowski

Piękną kartę w historii Wołomina zapisali ludzie kultury i sztuki. Na uwagę zasługują m. in.: Zofia Nałkowska, jej ojciec geograf Wacław Nałkowski oraz siostra znana rzeźbiarka Hanna Nałkowska (w ich rodzinnym domu mieści się obecnie Muzeum im. Zofii i Wacława Nałkowskich "Dom nad łąkami"), aktorzy Michał Znicz i Józef Orwid, jeden z najwybitniejszych polskich operatorów filmowych Jerzy Lipman, dyrygent Bohdan Wodiczko oraz pieśniarka okresu międzywojennego Wiera Gran.

Źródło: www.dawny.pl, 20.06.2015

Gmina Wołomin to także miejsce, w którym rozegrały się wydarzenia na stałe zmieniające bieg historii. W miejscowości Ossów, położonej w Gminie Wołomin, rozegrał się jeden z najważniejszych epizodów militarnych w wojnie polsko – bolszewickiej 1920 r., tj. Wielka Bitwa Warszawska, zwana także „Cudem nad Wisłą”, która została uznana za osiemnastą decydującą bitwę w dziejach świata.

W okresie II Wojny Światowej Wołomin nie poniósł poważniejszych strat, jednak okres okupacji zahamował rozwój miasta i przyczynił się do likwidacji istniejących zakładów. Po wojnie proces uprzemysłowienia miasta oraz bliskie położenie nieopodal stolicy spowodowały napływ ludności z różnych stron Polski.¹

¹ <http://wolomin.org/Odkryj-gmine/Rys-historyczny.aspx>

3. Diagnoza sytuacji Gminy Wołomin

Kluczowym aspektem nakreślania wizji rozwoju jest dokładna diagnoza bieżącej sytuacji Gminy. Analiza powinna zawierać opis najważniejszych obszarów Gminy, świadczących zarówno o dotychczasowym poziomie rozwoju, jak i możliwościach poprawienia dotychczasowego stanu. Opis poszczególnych sfer funkcjonowania Gminy Wołomin pozwoli na zidentyfikowanie potrzeb mieszkańców oraz potencjału rozwojowego Gminy.

3.1. Opis sfery demograficznej

Gmina Wołomin charakteryzuje się korzystnymi warunkami dla rozwoju demograficznego. Lokalizacja w granicach aglomeracji warszawskiej oraz dogodny dojazd do Miasta Stołecznego Warszawy sprawiły, że co roku odnotowywany jest wzrost liczby mieszkańców Gminy. W 2013 r., według danych GUS, Gmina Wołomin była najgęściej zaludnioną gminą miejsko-wiejską w województwie mazowieckim – 835 osób/km².

W 2014 r. faktyczna liczba mieszkańców (według danych GUS na dzień 31.12.2014) wynosiła 51 669 osób, a gęstość zaludnienia wyniosła 838 osób/km². Gmina nie prowadzi dodatkowych szacunków rzeczywistej liczby mieszkańców, więc na potrzeby dalszej diagnozy służyć będą, jako wiążące, dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego.

Poniższa tabela przedstawia proces kształtowania się liczby mieszkańców na przestrzeni ostatnich lat.

Tabela 4. Liczba ludności w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 wg faktycznego miejsca zamieszkania

Liczba ludności	Stan na 31 XII							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ogółem	49 999	50 269	50 549	51 091	51 385	51 484	51 671	51 669
Kobiety	26 254	26 426	26 563	26 776	26 928	26 989	27 089	27 066
Mężczyźni	23 745	23 843	23 986	24 315	24 457	24 495	24 582	24 603

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS - Ludność

Liczba mieszkańców Gminy Wołomin z roku na rok wykazuje minimalną tendencję wzrostową. Przyrost mieszkańców, wyrażony w liczbach bezwzględnych, z 2011 r. na 2012 r. wyniósł 99 osób, a rok później 187 osób. Natomiast w ostatnim roku prognozy odnotowano minimalny spadek, który wynosił w liczbach bezwzględnych 2 osoby. Na przestrzeni analizowanych 8 lat wzrost liczby mieszkańców wyniósł jedynie 3,3%.

Demografię Gminy Wołomin należy rozpatrywać także w podziale na ludność zamieszkującą Miasto Wołomin oraz obszary wiejskie. Według danych GUS udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie mieszkańców Gminy wynosi 27,6 % (stan na 2014 r.).

Poniższa tabela przedstawia strukturę liczby ludności wiejskiej w podziale na sołectwa.

Tabela 5. Liczba mieszkańców w Gminie Wołomin w podziale na sołectwa (stan na 2015 r.)

Sołectwo	Liczba ludności	Procentowy udział całkowitej liczby mieszkańców obszarów wiejskich
Cięciwa	163	1,2 %
Czarna	1 037	7,4 %
Duczki	3 254	23,4 %
Helenów	246	1,8 %
Leśniakowizna	450	3,2 %
Lipinki	1 305	9,4 %
Majdan	597	4,3 %
Mostówka	206	1,5 %
Nowe Grabie	302	2,2 %
Nowe Lipiny	1 426	10,2 %
Ossów	942	6,8 %
Stare Grabie	752	5,4 %
Stare Lipiny	626	4,5 %
Turów	257	1,8 %
Zagościniec	2 359	16,9 %
Razem	13 922	100 %

Źródło: Dane Urzędu Miejskiego w Wołominie

Z powyższych danych wynika, że największymi miejscowościami pod względem liczby mieszkańców są sołectwa: Duczki, Zagościniec oraz Nowe Lipiny. Ich przewaga w liczebności wynika przede wszystkim z dogodnego położenia komunikacyjnego w pobliżu linii kolejowej. Pozostałe miejscowości są zdecydowanie mniejsze. W wielu z nich liczba mieszkańców nie przekracza

1000 osób.

Liczba mieszkańców Gminy Wołomin wg kryterium produktywności, zgodnie ze stanem na 2014 r. przedstawia się następująco:

- Wiek przedprodukcyjny (17 lat i mniej) – 19,53 % (10 089 osób),
- Wiek produkcyjny – 62,46 % (32 273 osób),
- Wiek poprodukcyjny – 18,01 % (9 307 osób).

Sytuacja demograficzna Gminy Wołomin wg kryterium produktywności w znacznej mierze odzwierciedla krajowe oraz wojewódzkie tendencje. Dla porównania wskaźniki odnoszące się do kryterium produktywności dla osób w wieku przedprodukcyjnym w 2014 r. wynosiły dla Polski 18,04%, województwa mazowieckiego 18,52%; dla osób w wieku produkcyjnym wynosiły dla Polski 62,97%, województwa mazowieckiego 61,95%, natomiast wskaźnik osób w wieku poprodukcyjnym odnotowany dla danych odnoszących się do Polski wynosił: 18,99% natomiast dla województwa mazowieckiego 19,53%.

Poniższa tabela pokazuje jak kształtowała się liczba ludności w latach 2007-2014.

Tabela 6. Liczba mieszkańców w Gminie Wołomin według kryterium produktywności w latach 2007- 2014

Ludność w wieku:	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
przedprodukcyjnym	10 654	10 666	10 652	10 104	10 110	10 108	10 165	10 089
produkcyjnym	32 438	32 479	32 518	33 155	33 116	32 861	32 546	32 273
poprodukcyjnym	6 907	7 124	7 379	7 832	8 159	8 515	8 960	9 307

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Ludność

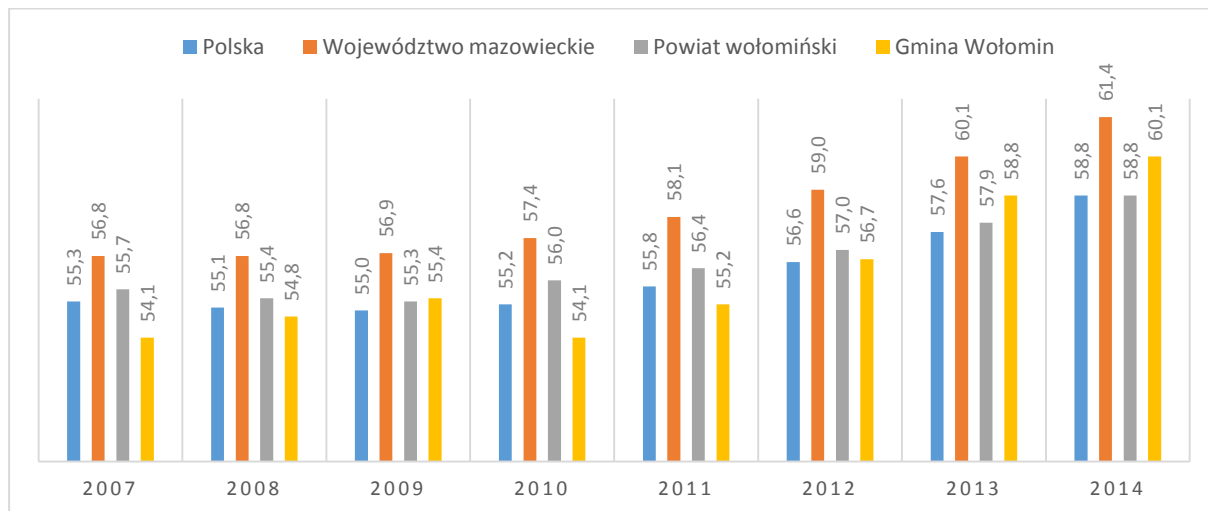
Jak wynika z analizy powyższej tabeli Gmina z roku na rok notuje spadek udziału osób będących w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców. Widoczny jest także systematyczny wzrost wskaźnika osób w wieku poprodukcyjnym. W odniesieniu do populacji osób w wieku produkcyjnym odnotowano okresowe wahania wskaźnika.

Kolejną wartością opisującą sytuację demograficzną danego obszaru jest wskaźnik obciążenia demograficznego, który przedstawia relację liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do 100 osób w wieku produkcyjnym. W 2014 r. wskaźnik ten dla Gminy Wołomin kształtował się na poziomie 60,1 osób oraz odnotowano wzrost tego wskaźnika na przestrzeni ostatnich 4 lat. Dla porównania wartość parametru dla Polski w tym samym okresie wyniosła 58,8 osób, dla województwa mazowieckiego 60,4 osób oraz dla powiatu wołomińskiego 58,8 osób.

Poziom wskaźnika dla Gminy Wołomin jest znacznie wyższy od poziomu wskaźników wyznaczanych dla kraju czy dla powiatu wołomińskiego. Taki poziom oraz tendencja wskaźnika są niekorzystne z punktu widzenia finansów publicznych (mała liczba osób płacących podatki przy dużej liczbie osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, ochrony zdrowia itp.)

Wykres 1. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) dla Gminy Wołomin w odniesieniu do danych dla Polski, województwa mazowieckiego i powiatu wołomińskiego w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych – Ludność

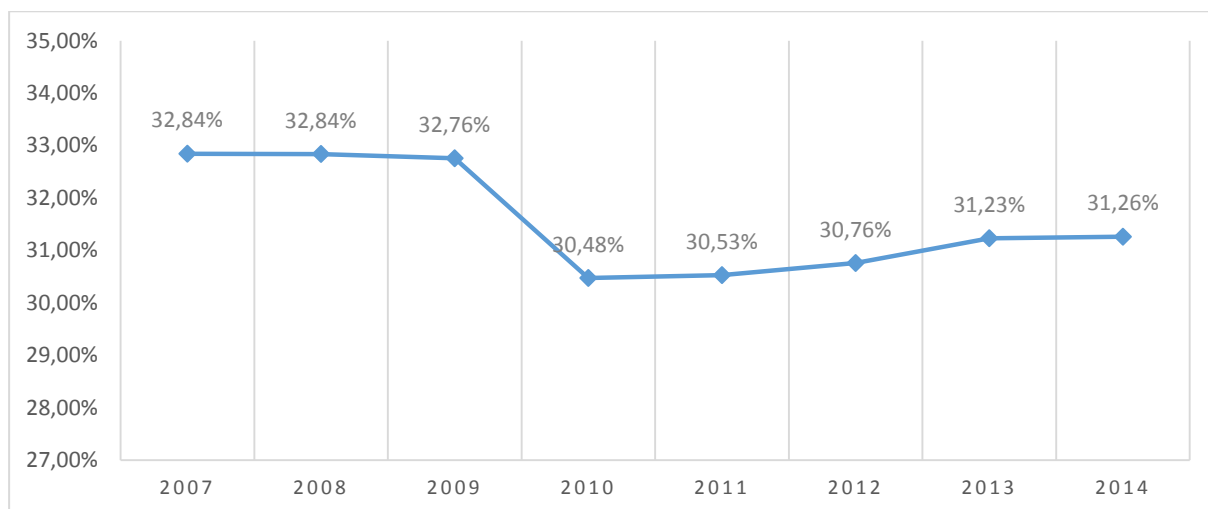
Miara demograficznej młodości to wskaźnik obrazujący perspektywy demograficzne Gminy, który uwzględnia udział osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym. W Gminie Wołomin stosunek tych wskaźników względem siebie kształtuje się na względnie stałym poziomie wynoszącym ok. 30%.

Tabela 7. Miara demograficznej młodości (udział osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym) w Gminie Wołomin w latach 2007-2014

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gmina Wołomin	32,84%	32,84%	32,76%	30,48%	30,53%	30,76%	31,23%	31,26%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Ludność

Wykres 2. Miara młodości w Gminie Wołomin w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – Ludność

Analizując społeczeństwo Gminy Wołomin, pod względem zdrowotności oraz żywotności, należy wziąć pod uwagę miarę demograficznej starości, czyli relację ludności w wieku poprodukcyjnym do liczby ludności w wieku produkcyjnym.

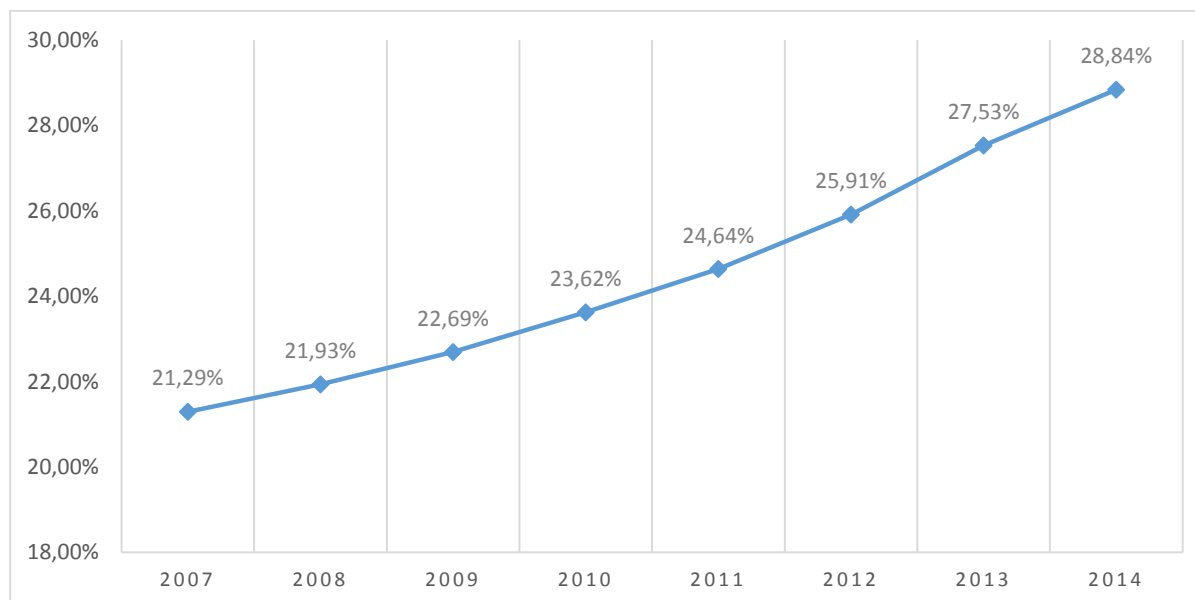
Zmniejszająca się populacja osób w wieku przedprodukcyjnym oraz systematyczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym sprawiają, że w Gminie Wołomin od lat obserwowany jest systematyczny proces starzenia się społeczeństwa.

Tabela 8. Miara demograficznej starości Gminy Wołomin w latach 2007-2014

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wielkość wskaźnika	21,29%	21,93%	22,69%	23,62%	24,64%	25,91%	27,53%	28,84%

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS - Ludność

Wykres 3. Miara demograficznej starości Gminy Wołomin w latach 2007-2014

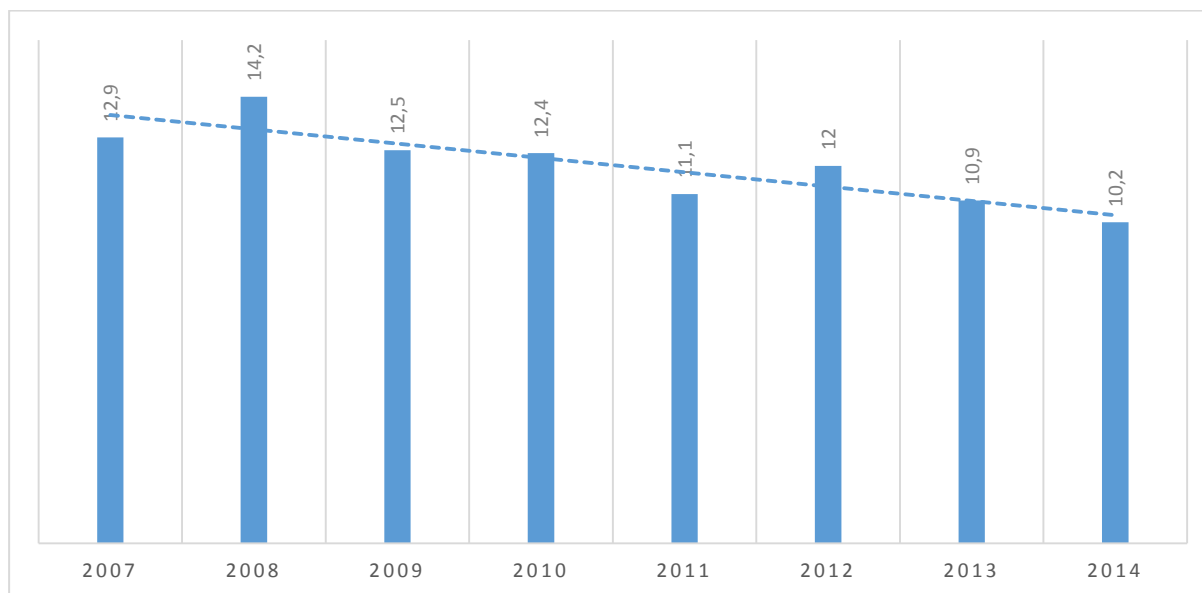

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS - Ludność

Sytuację demograficzną Gminy Wołomin w odniesieniu do wskaźnika urodzeń żywych na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014 charakteryzowały okresowe wahania wskaźnika. Widoczny jest jednak malejący trend, co oznacza, że w najbliższych latach prognozowany jest dalszy spadek wskaźnika. Wartość wskaźnika w 2014 r. wynosiła: 10,2 urodzeń żywych na 1000 mieszkańców.

Wykres 4. Wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców w Gminie Wołomin w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS - Ludność

Sytuacja Gminy Wołomin na tle innych gmin powiatu wołomińskiego jest bardzo niekorzystna. W 2014 r. Gmina Wołomin odnotowała jedną z najniższych wartości wskaźnika urodzeń żywych na 1000 mieszkańców spośród analizowanej grupy jednostek (Kobyłka, Marki, Ząbki, Zielonka, Dąbrówka, Jadów, Klembów, Poświętne, Radzymin, Strachówka, Tłuszcz). Niższą wartość wskaźnika odnotowały jedynie Gmina Dąbrówka oraz Gmina Zielonka.

Tabela 9. Wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2007- 2014

Jednostka terytorialna	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zielonka	11,7	10,0	11,8	9,5	9,7	9,8	10,5	8,5
Dąbrówka	13,9	13,5	13,8	14,1	12,1	13,0	11,2	9,9
Wołomin	12,9	14,2	12,5	12,4	11,1	12,0	10,9	10,2
Strachówka	13,6	13,8	11,6	9,8	8,2	10,4	9,5	10,3
Klembów	7,3	11,2	11,3	12,2	12,2	12,4	12,2	10,5
Jadów	12,6	11,2	9,3	12,8	11,1	11,3	11,3	11,1
Tłuszcz	12,1	12,3	12,1	12,6	11,6	10,6	11,5	11,2
Marki	12,5	14,0	13,4	14,3	13,2	12,9	12,3	12,0
Kobyłka	11,7	11,4	12,4	12,6	11,1	10,8	11,2	12,7
Radzymin	11,4	12,9	13,7	14,5	14,0	15,0	13,3	14,0
Ząbki	14,3	16,0	17,0	16,7	16,6	16,0	15,5	15,3
Poświętne	11,6	11,7	13,5	13,8	9,3	14,2	12,7	16,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Ludność

Czynnikiem pozytywnie wpływającym na sytuację demograficzną Gminy Wołomin jest dodatni przyrost naturalny na 1000 mieszkańców. Na przestrzeni lat 2007-2013 wskaźnik wykazywał okresowe wahania jednak utrzymywał się na wysokim poziomie. Natomiast w ostatnim roku analizowanego okresu odnotowano gwałtowny spadek wartości wskaźnika.

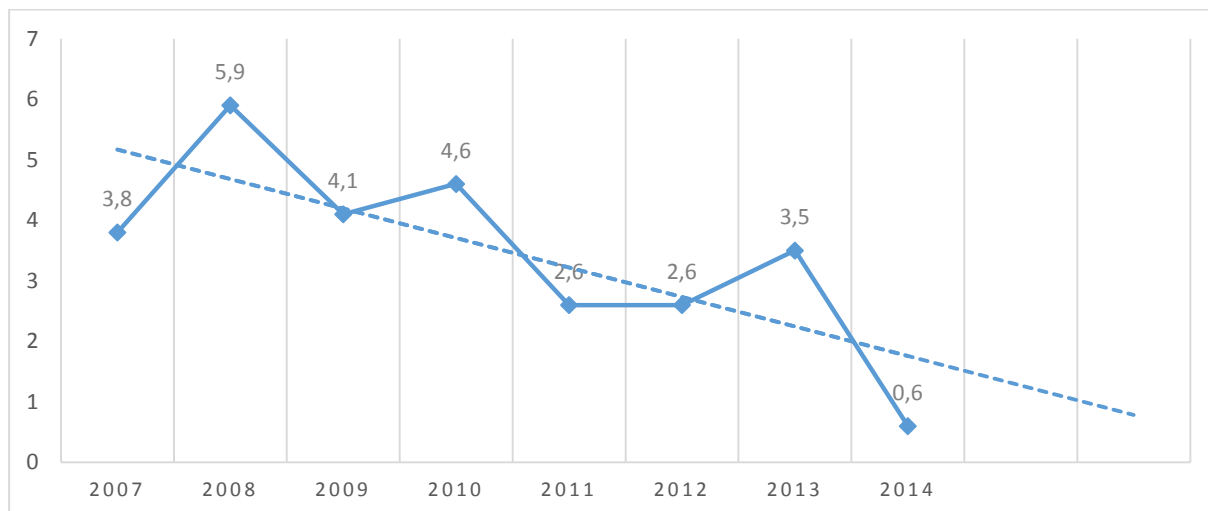

Tabela 10. Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wielkość wskaźnika	3,8	5,9	4,1	4,6	2,6	2,6	3,5	0,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS - Ludność

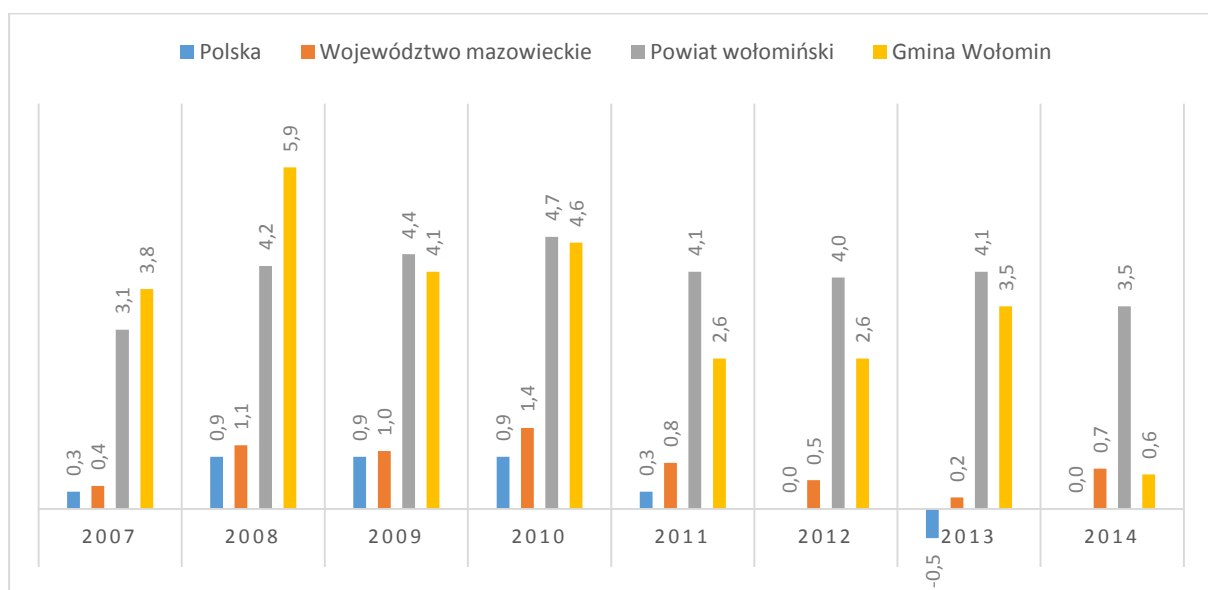
Wykres 5. Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w Gminie Wołomin w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS – Ludność

Wskaźnik przyrostu naturalnego dla Gminy Wołomin na tle innych jednostek (państwa, województwa, powiatu) wykazuje niekorzystne tendencje. W 2014 r. wskaźnik przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców miał wartość 0,6. W tym samym roku analogiczny wskaźnik dla całego kraju miał wartość 0, dla Województwa Mazowieckiego 0,7 a dla Powiatu Wołomińskiego 3,5.

Wykres 6. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 w odniesieniu do powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego oraz całego kraju

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS - Ludność

W porównaniu z innymi gminami powiatu wołomińskiego Wołomin w 2014 r. odnotował jedną z niższych wartości wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców.

Tabela 11. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2007-2014

Jednostka terytorialna	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Strachówka	1,3	-5,1	-5,8	-7,1	-7,5	-5,9	-5,3	-5,3
Jadów	-3,1	-3,1	-3,8	0,3	-3,8	-2,2	-1,9	-2,4
Zielonka	1,7	0,9	3,6	1,2	1,1	-1,2	1,0	-1,4
Klembów	-2,1	0,4	2,1	2,1	3,7	3,2	0,6	-0,1
Wołomin	3,8	5,9	4,1	4,6	2,6	2,6	3,5	0,6
Dąbrówka	3,2	6,5	3,6	4,1	2,1	4,2	0,1	1,7
Tłuszcz	1,9	2,8	2,7	3,3	3,3	1,0	3,2	2,8
Radzymin	1,1	2,4	4,3	5,1	6,2	6,5	5,4	4,8
Marki	4,8	6,8	6,4	6,7	7,5	5,6	5,3	5,5
Poświętne	0,7	0	3,4	2,0	-2,3	3,3	2,0	5,7
Kobyłka	3,5	4,1	3,6	3,7	3,7	4,7	3,9	6,3
Ząbki	8,1	7,9	10,3	10,3	9,7	10,3	9,7	10,0

Źródło: Bank danych Lokalnych GUS – Ludność

Kolejnym czynnikiem silnie oddziałującym na liczbę ludności są procesy migracyjne. Dla potrzeb analizy sytuacji demograficznej stopień nasilenia migracji określany jest za pomocą wskaźnika salda migracji, czyli różnicy między liczbą zameldowań a wymeldowań mieszkańców. W Gminie Wołomin w 2014 r. saldo migracji wykazało ujemne wartości, co oznacza, że w omawianym roku, z powodu zmiany miejsca zamieszkania zmniejszyła się liczba mieszkańców Gminy.

Tabela 12. Saldo migracji na pobyt stały w Gminie Wołomin w latach 2007-2014

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Saldo migracji	146	-38	111	112	160	13	18	-83

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS- Ludność

W odniesieniu do wskaźnika migracji na 1000 mieszkańców, sytuacja w powiecie wołomińskim kształtowała się następująco:

Tabela 13. Wskaźnik migracji na 1000 mieszkańców w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2007-2014

Jednostka terytorialna	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Jadów	0,8	-0,8	-0,9	-3,9	2,1	2,2	-0,3	-4,6
Wołomin	2,9	-0,8	2,2	2,2	3,1	0,3	0,3	-1,6
Strachówka	-11,0	-11,2	-2,4	-9,5	-1,7	-7,0	-2,8	-0,7
Poświętne	2,2	1,2	5,1	-1,2	-0,7	4,3	4,0	2,1
Tłuszcz	4,4	2,2	1,4	3,2	5,1	3,3	2,6	2,9
Zielonka	5,4	0,8	0,5	1,6	0,1	0,1	0,5	4,8
Dąbrówka	5,3	7,5	17,6	21,3	7,8	7,5	9,3	6,2
Klembów	-2,1	0,4	2,1	2,1	3,7	3,2	0,6	8,4

Jednostka terytorialna	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Marki	33,3	23,4	23,3	19,4	22,3	18,3	20,5	16,0
Radzymin	41,7	18,4	20,0	26,0	28,2	24,7	18,7	16,6
Kobyłka	17,5	22,2	13,2	18,3	12,3	12,0	15,2	19,7
Ząbki	24,2	27,2	29,6	27,1	27,7	28,2	23,6	20,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Ludność

Jak przedstawia powyższa tabela Gmina Wołomin odnotowała jeden z najniższych wskaźników migracji wśród wszystkich gmin powiatu wołomińskiego.

Analiza wszystkich wyżej wymienionych danych oraz wskaźników prezentuje całościowy obraz sytuacji demograficznej Gminy Wołomin. Gmina posiada wyraźne problemy demograficzne, o czym świadczą nasilone procesy starzenia się społeczeństwa. Sytuacji nie poprawia także mało korzystna struktura społeczeństwa oraz wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego. Na podstawie analizy dostępnych danych możemy domniemywać, że o ile nie zostaną wdrożone działania odwracające trend, liczba mieszkańców z roku na rok będzie maleć. Podana diagnoza oparta jest na obserwacji malejącego trendu dotyczącego wskaźnika przyrostu naturalnego, niekorzystnej struktury wiekowej mieszkańców oraz ujemnego salda migracji. W kolejnych latach z powodu starzejącego się społeczeństwa oraz migracji głównie ludzi młodych na terenie Gminy Wołomin będzie rodziło się coraz mniej dzieci.

3.2. Opis sfery gospodarczej

3.2.1. Potencjał gospodarczy

Na terenie Gminy Wołomin działalność gospodarczą prowadzi 6 569 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON (stan na 2014 r.). Na przestrzeni lat 2007-2013 ich liczba sukcesywnie wzrastała, jednak w 2014 r. odnotowano minimalny spadek liczby podmiotów gospodarczych.

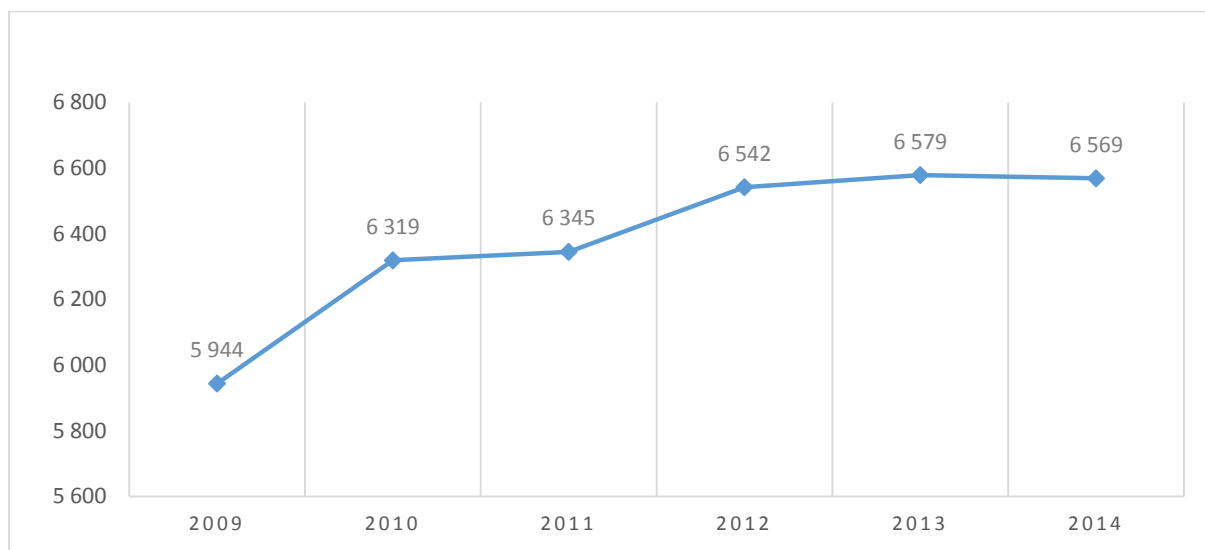
Tabela 14. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w Gminie Wołomin w latach 2009- 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gmina Wołomin	5 944	6 319	6 345	6 542	6 579	6 569

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Podmioty gospodarcze

Wykres 7. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w Gminie Wołomin w latach 2009- 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – podmioty gospodarcze

Biorąc pod uwagę kryterium własnościowe struktura własnościowa podmiotów gospodarczych przedstawia się następująco:

Tabela 15. Liczba oraz struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Wołomin według sektorów własnościowych (stan na 2014 r.)

	Liczba	Udział
Sektor publiczny	115	1,8%
Sektor prywatny	6 454	98,2%
Razem	6 569	100 %

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Podmioty gospodarcze

Przeważająca ilość podmiotów gospodarczych działa w sektorze prywatnym. Są to głównie małe lokalne przedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 pracowników.

Tabela 16. Liczba oraz struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Wołomin według klas wielkości (stan na 2014 r.)

Wielkość (liczba zatrudnionych pracowników)	Liczba	Udział
Mikroprzedsiębiorstwa (0-9)	6 313	96,1 %
Przedsiębiorstwa małe (10-49)	205	3,12 %
Przedsiębiorstwa średnie (50-249)	45	0,69 %
Przedsiębiorstwa duże(>249)	6	0,09 %
Razem	6 569	100 %

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Podmioty gospodarcze

Funkcjonujące na terenie Gminy Wołomin podmioty gospodarcze działają głównie w zakresie sekcji G (handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle), sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) oraz Sekcji F (budownictwo).

Tabela 17. Liczba podmiotów gospodarczych w Gminie Wołomin według sekcji PKD 2007 (stan na 2014 r.)

Symbol	Opis	Liczba
--------	------	--------

A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	29
B	Górnictwo i wydobywanie	6
C	Przetwórstwo przemysłowe	667
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	4
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	32
F	Budownictwo	851
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	2021
H	Transport i gospodarka magazynowa	518
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	142
J	Informacja i komunikacja	209
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	200
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	156
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	519
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	240
O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	19
P	Edukacja	239
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	257
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	80
S, T, U	Pozostała działalność usługowa, gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, organizacje i zespoły eksterytorialne	380

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Podmioty gospodarcze

W strukturze podmiotów gospodarczych przeważający udział mają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Według danych GUS w 2014 r. w takiej formie prawnej funkcjonowało aż 5 220 podmiotów, co stanowi 80% wszystkich podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Wołomin.

Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru na 10.000 mieszkańców w wieku produkcyjnym wynosił dla Gminy Wołomin w 2014 r.: 1271 podmiotów i był wyższy niż poziom tego wskaźnika odnotowany dla powiatu wołomińskiego i kraju, ale niższy niż wskaźnik odnotowany w tym samym okresie w województwie mazowieckim.

Poniższa tabela obrazuje wskazane wartości.

Tabela 18. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10.000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2009-2014 w odniesieniu do Gminy Wołomin, powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego i całego kraju

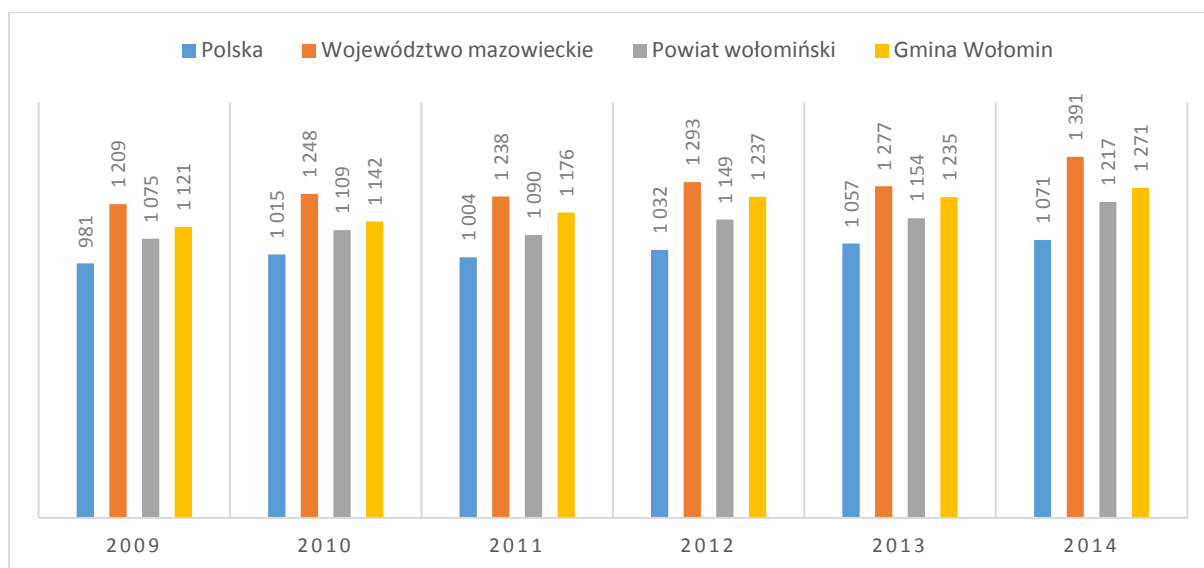
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	981	1 015	1 004	1 032	1 057	1 071
Województwo mazowieckie	1 209	1 248	1 238	1 293	1 277	1 391
Powiat wołomiński	1 075	1 109	1 090	1 149	1 154	1 217
Gmina Wołomin	1 121	1 142	1 176	1 237	1 235	1 271

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – podmioty gospodarcze

Wykres 8. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców w latach 2009-2014 w odniesieniu do Gminy Wołomin, powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego i całego kraju

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – podmioty gospodarcze

3.2.2. Poziom bezrobocie

W Gminie Wołomin w latach 2007-2013 liczba osób posiadających status osoby bezrobotnej z roku na rok sukcesywnie wzrastała. Według danych GUS liczba zarejestrowanych bezrobotnych w grudniu 2012 r. wynosiła 2 961 osób, co stanowiło ok. 9% ludności w wieku produkcyjnym. W 2013 r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych wyniosła 3 163 osób, a odsetek zarejestrowanych osób bezrobotnych w populacji osób w wieku produkcyjnym wzrósł do poziomu 9,72%. W ostatnim roku objętym badaniem odnotowano spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych. W 2014 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 2 940 osób, co stanowiło 9,2 % ludności w wieku produkcyjnym.

Proces kształtowania się liczby zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 przedstawia poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 19. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 według płci

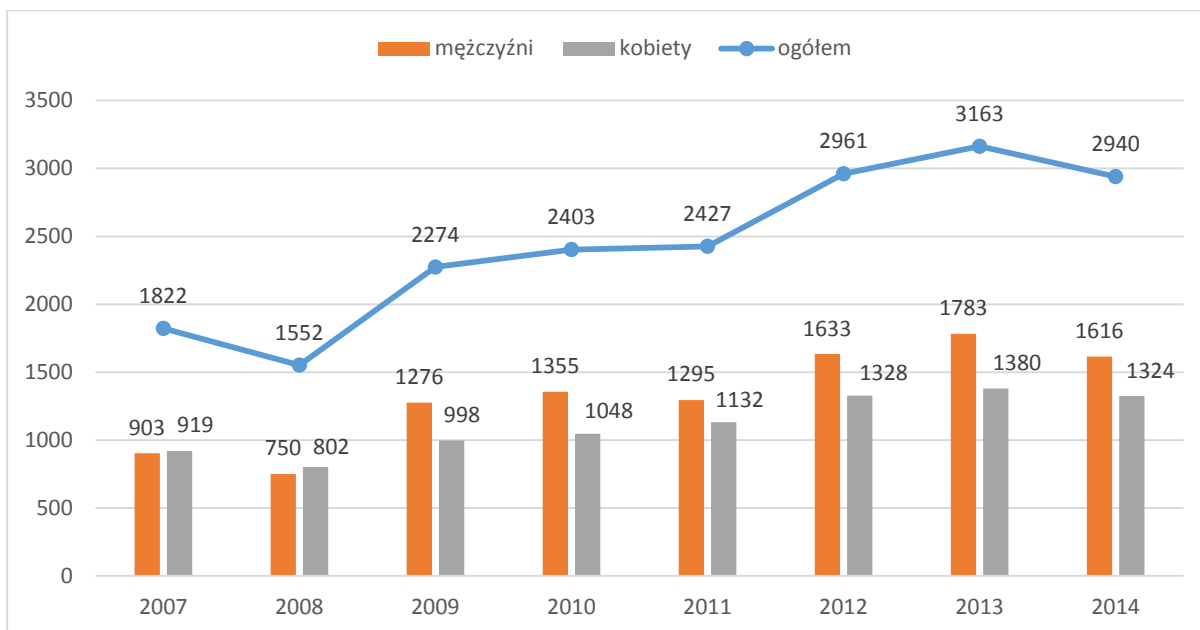
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
mężczyźni	903	750	1 276	1 355	1 295	1 633	1 783	1 616
kobiety	919	802	998	1 048	1 132	1 328	1 380	1 324
ogółem	1 822	1 552	2 274	2 403	2 427	2 961	3 163	2 940

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – rynek pracy

Wykres 9. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 według płci

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – rynek pracy

Sytuacja na rynku pracy w Gminie Wołomin określana jest także przez udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Proces kształtowania się wskazanego wskaźnika w latach 2007-2014 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 20. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2007-2014

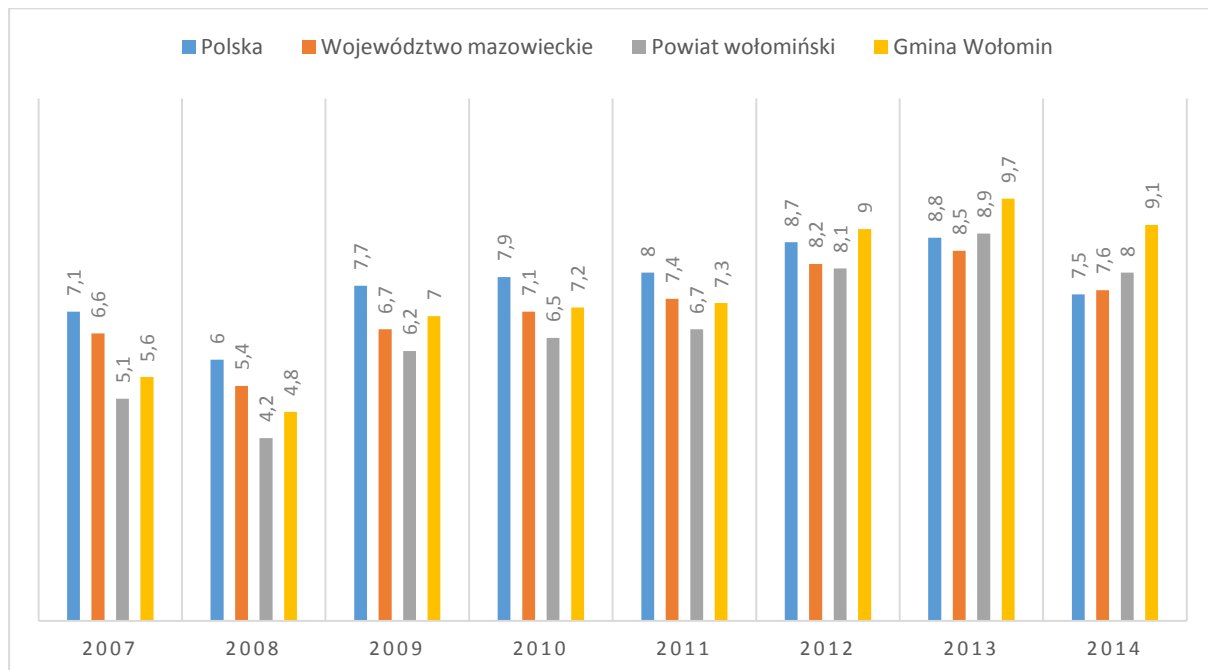
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	7,1	6	7,7	7,9	8	8,7	8,8	7,5
Województwo mazowieckie	6,6	5,4	6,7	7,1	7,4	8,2	8,5	7,6
Powiat wołomiński	5,1	4,2	6,2	6,5	6,7	8,1	8,9	8,0
Gmina Wołomin	5,6	4,8	7	7,2	7,3	9	9,7	9,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Rynek pracy

Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008-2013 sukcesywnie wzrastał, jednak w 2014 r. odnotowano minimalny spadek wskaźnika. Sytuacja na lokalnym rynku pracy wypada niekorzystnie na tle powiatu, województwa i całej Polski.

Wykres 10. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – rynek pracy

Rynek pracy można scharakteryzować także dzięki poziomowi wskaźnika stopy bezrobocia. Ze względu na brak dostępnych danych dotyczących realnej stopy bezrobocia na potrzeby diagnozy, wiążące będą dane dotyczące stopy bezrobocia rejestrowanego pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego. Wskaźnik ten opisuje stosunek liczby zarejestrowanych bezrobotnych do liczby cywilnej ludności aktywnej zawodowo.

Według danych GUS stopa bezrobocia rejestrowanego dla powiatu wołomińskiego w latach 2007-2014 kształtowała się następująco:

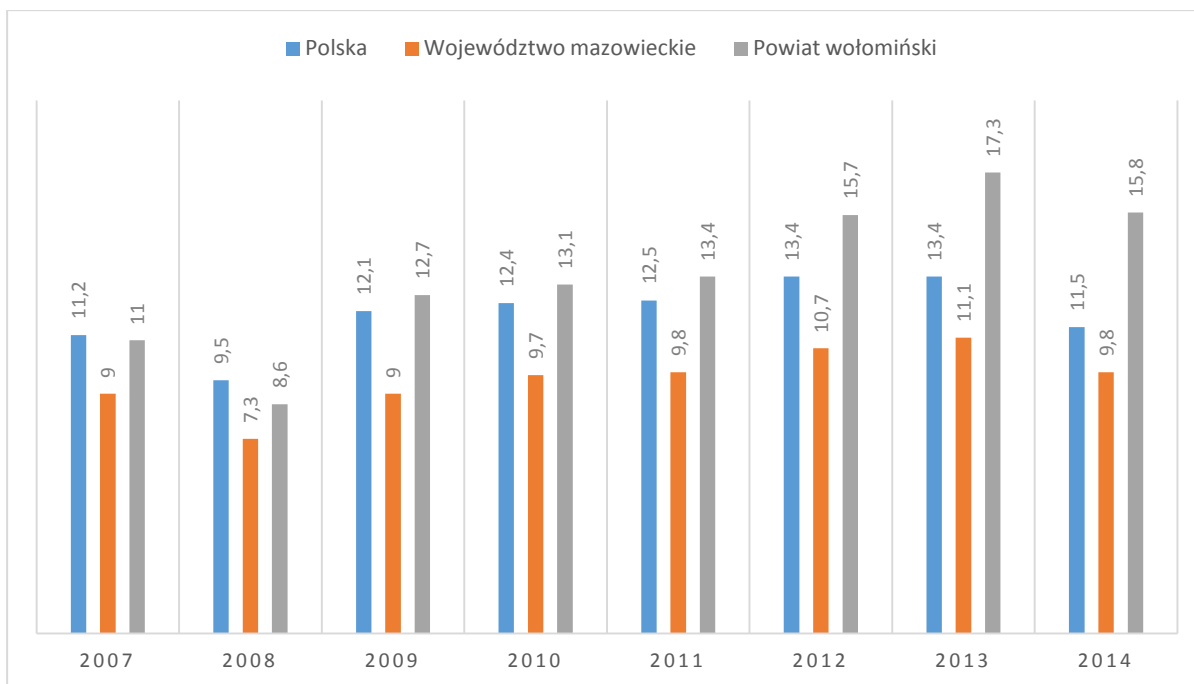
Tabela 21. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2007-2014 w odniesieniu do powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego oraz w całym kraju

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	11,2	9,5	12,1	12,4	12,5	13,4	13,4	11,5
Województwo mazowieckie	9,0	7,3	9,0	9,7	9,8	10,7	11,1	9,8
Powiat wołomiński	11,0	8,6	12,7	13,1	13,4	15,7	17,3	15,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – rynek pracy

Wykres 11. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2007-2014 w odniesieniu do powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego oraz Polski [%]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – rynek pracy

Jak wynika z analizy powyższego wykresu sytuacja na rynku pracy powiatu wołomińskiego jest alarmująca. Według danych GUS w 2014 r. stopa bezrobocia wyniosła 15,8 % i znacząco przewyższyła wskaźniki dla kraju i województwa. W 2014 r. był to także najwyższy wskaźnik spośród powiatów aglomeracji warszawskiej.

Tabela 22. Poziome stopy bezrobocia rejestrowanego w powiatach aglomeracji warszawskiej w latach 2007- 2014 [%]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat grójecki	6,1	5,7	7,5	7,8	8,1	8,6	8,2	6,3
Powiat grodziski	4,7	4	6,2	6,5	6,8	7,8	7,6	6,6
Powiat pruszkowski	6,2	4,1	6,3	6,8	7	8	8,5	7,3
Powiat piaseczyński	5,5	4,9	7,1	7,4	7,1	8,2	8,2	7,6
Powiat otwocki	9,1	5,8	8,2	8,4	8,6	9,9	9,7	8,4
Powiat sochaczewski	9,8	6,9	10,1	10,1	10,9	11,5	11,5	10,6
Powiat miński	9,8	6,6	8,1	9,5	9,6	11,2	12,4	10,7
Powiat nowodworski	9,7	7,2	10,4	12,4	13,4	13	12,8	12,2
Powiat legionowski	11,6	7,9	11,4	11,2	12,9	14,7	15,8	14,6
Powiat żyrardowski	11,9	9,3	12,8	13,7	13,7	15,3	16,4	15,5
Powiat wołomiński	11	8,6	12,7	13,1	13,4	15,7	17,3	15,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Rynek pracy

Powiatowy Urząd Pracy w Wołominie obsługuje bezrobotnych ze wszystkich gmin powiatu wołomińskiego. Analizując dane pochodzące ze sprawozdania Powiatowego Urzędu Pracy, możemy określić sytuację na lokalnych rynkach pracy w poszczególnych gminach wchodzących w skład powiatu.

Poniższe tabele wskazują liczbę osób bezrobotnych ogółem oraz wskaźnik liczby zarejestrowanych na 1 000 mieszkańców w poszczególnych gminach powiatu wołomińskiego.

Tabela 23. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w odniesieniu do innych gmin powiatu wołomińskiego w latach 2012-2014

	2012	2013	2014
Strachówka	209	223	205
Poświętne	378	434	380
Dąbrówka	412	470	422
Klembów	525	575	544
Jadów	566	626	567
Zielonka	679	755	754
Kobyłka	996	1 145	1 019
Ząbki	1 005	1 153	1 032
Marki	1 216	1 341	1 153
Tłuszcz	1 310	1 386	1 243
Radzymin	1 329	1 600	1 356
Wołomin	2 961	3 163	2 940

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie w 2014 roku

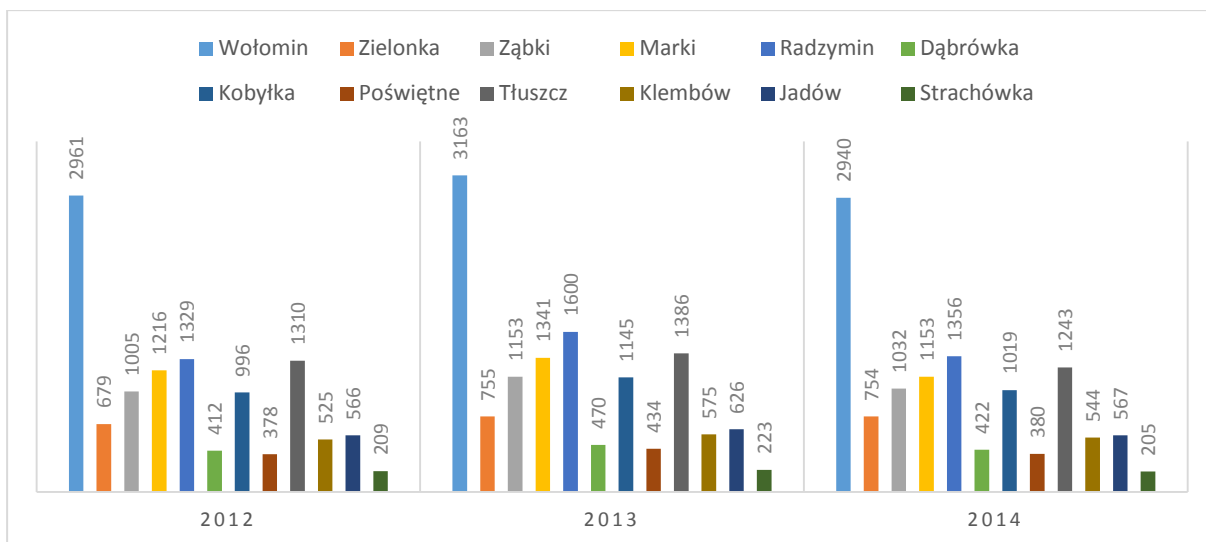
Tabela 24. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 1000 mieszkańców w Gminie Wołomin w odniesieniu do innych gmin powiatu wołomińskiego w latach 2012- 2014

	2012	2013	2014
Ząbki	32,55	36,16	31,42
Marki	42,99	46,19	38,79
Zielonka	39,04	43,40	43,19
Kobyłka	48,69	54,90	47,75
Dąbrówka	53,41	60,47	53,83
Radzymin	55,47	65,18	54,13
Klembów	55,79	60,57	56,89
Wołomin	57,51	61,21	56,90
Poświętne	62,46	71,37	61,92
Tłuszcz	67,42	70,89	63,20
Strachówka	73,23	78,60	73,21
Jadów	73,21	81,21	73,96

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdania z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie w 2014 roku oraz danych GUS

Wykres 12. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2012-2014 w odniesieniu do Gminy Wołomin oraz innych gmin powiatu wołomińskiego

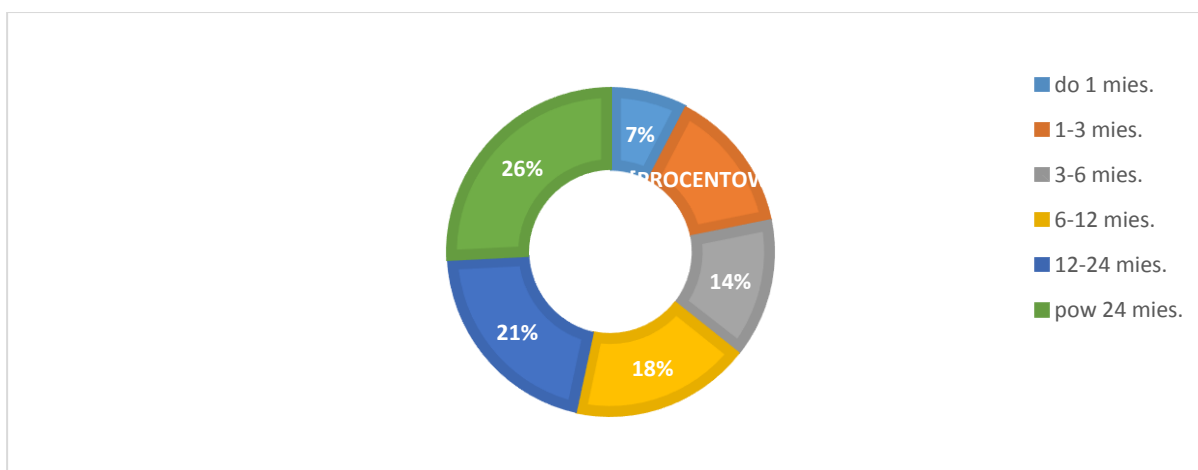

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących ze Sprawozdania z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie w 2014 roku.

Powyższe tabele oraz wykres wskazują, że największy udział w całkowitej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych na terenie powiatu stanowią bezrobotni zamieszkujący Gminę Wołomin. Na podstawie tej obserwacji możemy domniemywać, że struktura bezrobotnych przedstawiona w sprawozdaniu dotyczącym bezrobotnych w powiecie w dużym stopniu odzwierciedla także strukturę bezrobocia w Gminie Wołomin.

Według danych pochodzących ze sprawozdania z działalności Powiatowego Urzędu Pracy z 2014 r. struktura populacji zarejestrowanych bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy wskazuje, iż dominującą grupę stanowiły osoby pozostające bez pracy powyżej 24 miesięcy. Najmniejszą populację stanowili bezrobotni pozostający bez pracy do 1 miesiąca.

Wykres 13. Liczba bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy w miesiącach - ogółem

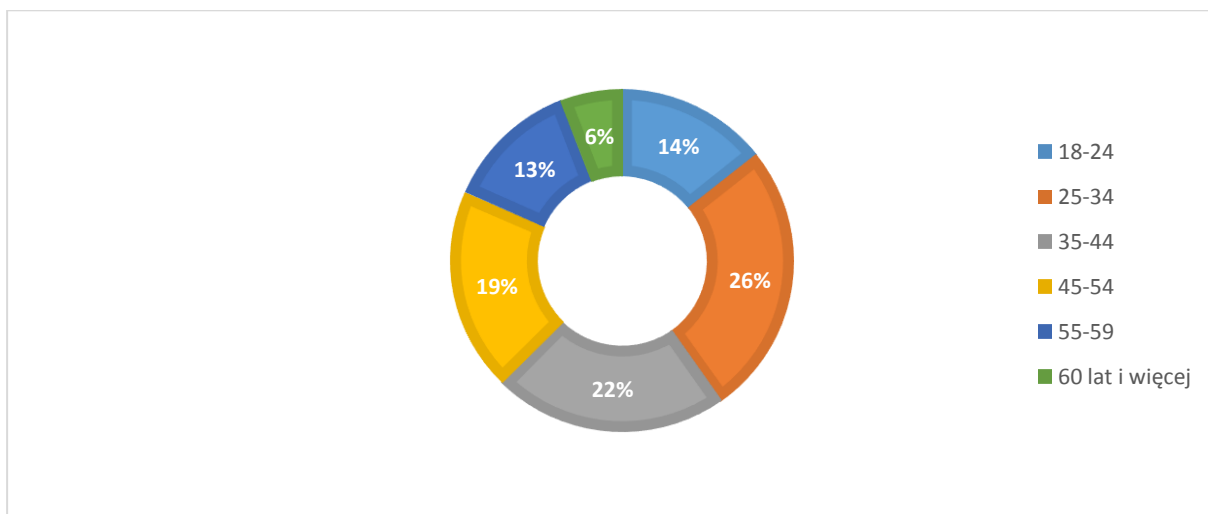
Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie w 2014 roku

Jeżeli chodzi zaś o strukturę wiekową zarejestrowanych osób bezrobotnych to na podstawie poniższego wykresu wynika, że zjawisko bezrobocia dotyczy głównie ludzi młodych oraz ludzi w sile

wieku. Dominującymi grupami w tej kategorii wskaźnika są osoby od 25-34 lat oraz 35-44 lata. Stanowiły one odpowiednio 25% oraz 22% ogółu bezrobotnych.

Wykres 14. Liczba bezrobotnych według wieku - ogółem

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie w 2014 roku

Według danych Powiatowego Urzędu Pracy Gmina Wołomin jest największym beneficjentem działań dotyczących aktywizacji bezrobotnych na terenie powiatu. W 2014 r. ze szkoleń dla bezrobotnych skorzystało 120 osób, 167 osób pozostających bez pracy zostało skierowanych na staż, a 133 osoby uczestniczyły w pracach społecznie użytecznych. Są to największe wartości spośród wszystkich gmin powiatu wołomińskiego.

Tabela 25. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin objęta wsparciem w 2014 r.

Rodzaj wsparcia	Liczba osób
prace interwencyjne	54
roboty publiczne	8
staż	167
jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej	51
wyposażenie i doposażenie miejsca pracy	29
prace społecznie użyteczne	133
szkolenia	139
bon szkoleniowy	5
bon stażowy	2
Razem	588

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie w 2014 roku

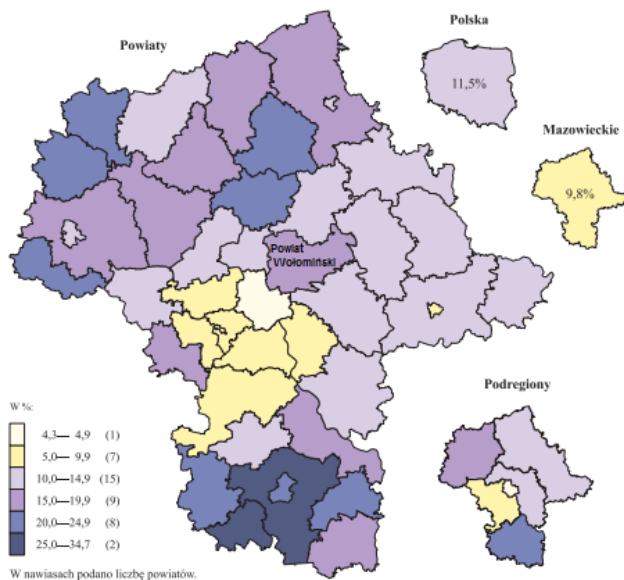

W przeprowadzonym przez Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy oraz Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie rankingu powiatów województwa mazowieckiego w aspekcie bezrobocia rejestrowanego wynika, iż lokata powiatu wołomińskiego pośród wszystkich powiatów Mazowsza (42 powiaty) kształtowała się w 2014 r. na bardzo niekorzystnej 41 pozycji, natomiast biorąc pod uwagę rynek pracy powiat wołomiński uplasował się na 11 pozycji.

Rysunek 7. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie mazowieckim według podregionów i powiatów w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego w 2014 r.” - Urząd Statystyczny w Warszawie

Aby poprawić niekorzystną pozycję regionu pod względem bezrobocia rejestrowanego niezbędne staje się stworzenie korzystnych zachęt inwestycyjnych w Gminie. Napływ kapitału inwestycyjnego spowoduje tworzenie nowych podmiotów gospodarczych, a także zwiększenie ilości miejsc pracy. W rezultacie powyższe działania wpłyną na zmniejszenie poziomu bezrobocia i wzrost stopy życiowej mieszkańców Gminy.

3.2.3. Turystyka

Atrakcyjność turystyczna regionu to wypadkowa kilku istotnych czynników. Dominującymi elementami mającymi wpływ na jej występowanie są walory przyrodnicze, wypoczynkowe i kulturowe Gminy, dostęp komunikacyjny oraz standard miejsc noclegowych.

Warunki przyrodnicze

Gmina Wołomin charakteryzuje się cennymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi. Gmina położona jest na Równinie Wołomińskiej, która jest częścią Niziny Mazowieckiej. Ze względu na wyróżniające się krajobrazowo tereny część terenu Gminy znajduje się w obszarze Warszawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Do najcenniejszych obszarów pod względem przyrodniczym można zaliczyć: torfowisko „Białe Błota” z przylegającymi lasami, torfowisko i las „Helenówka” oraz dolinę rzeki Długiej oraz Czarnej.

Mimo terenów cennych przyrodniczo, wśród obszarów chronionych na terenie Gminy Wołomin brak jest parków narodowych, parków krajobrazowych oraz rezerwatów przyrody.²

² Opracowanie ekofizjograficzne Miasta i Gminy Wołomin

Atrakcje turystyczne

Największy potencjał turystyczny Gminy znajduje się w miejscowości Ossów, jako miejsca zwycięskiej bitwy z 1920 r. Bitwa polsko-bolszewicka, która rozegrała się na przedmieściach Wołomina, odegrała znaczącą rolę w historii Polski oraz została uznana za 18. najważniejszą bitwę w dziejach świata. To dzięki zwycięstwu polskiej armii został powstrzymany dalszy pochód Armii Czerwonej na Europę.

Na terenie parku kulturowego w Ossowie zlokalizowane są liczne miejsca pamięci bitwy pod Ossowem, takie jak m.in. krzyż punktu oporu, miejsce śmierci ks. Ignacego Skorupki oraz Centrum Informacji Turystyczno-Historycznej, w którym można zapoznać się z historią Bitwy Warszawskiej.³

Rysunek 8. Park Kulturowy w Ossowie

Źródło: www.ossow1920.pl, 08.07.2015

Co roku, w połowie sierpnia, odbywają się uroczyste obchody rocznicy Cudu nad Wisłą. Do Ossowa przybywają rzesze turystów, patriotów oraz zwykłych ludzi, by wziąć udział w uroczystościach upamiętniających wydarzenia 1920 r. W kaplicy odprawiana jest uroczysta Msza Święta, na cmentarzu składane są wieńce. Do tradycji obchodów przeszły także inscenizacje historyczne, które przyciągają coraz większą publiczność (w 2013 r. kilkanaście tysięcy widzów).

³ www.ossow1920.pl, 08.07.2015

Rysunek 9. Rekonstrukcja historyczna z okazji obchodów Cudu nad Wisłą

Źródło: www.ossow1920.pl, 08.07.2015

Za kultywowanie pamięci o tamtych bohaterskich wydarzeniach odpowiedzialna jest Samorządowa Instytucja Kultury „Park Kulturowy – Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku” powołana w 2013 r. Celem strategicznym instytucji jest stworzenie w 2020 r., czyli w setną rocznicę Bitwy Warszawskiej, spójnej oferty edukacyjnej, turystycznej i kulturalnej.

Aby w pełni wykorzystać potencjał tego miejsca planowana jest budowa muzeum upamiętniającego Bitwę Warszawską 1920 roku. Misją Muzeum będzie ochrona i udostępnianie dziedzictwa i historii boju pod Ossowem. Działalność Muzeum będzie polegała na udostępnianiu ekspozycji stałych i czasowych dla zwiedzających, pozyskiwanie, opracowanie i konserwację muzealiów, organizację wystaw, konferencji i pokazów, wydawanie publikacji.

Rysunek 10. Muzeum Bitwy Warszawskiej - wizualizacja

Źródło: www.ossow1920.pl, 08.07.2015

Na terenie Gminy Wołomin funkcjonuje także muzeum poświęcone pamięci Zofii i Wacława Nałkowskich, zlokalizowane w rodzinnym domu pisarki. Celem instytucji muzealnej jest upowszechnianie wiedzy o patronach oraz ochrona od zapomnienia ich spuścizny kulturowej. Muzeum jest istotnym elementem w budowaniu lokalnej świadomości mieszkańców.

Rysunek 11. Muzeum im. Zofii i Wacława Nałkowskich w Wołominie

Źródło: Urząd Miejski w Wołominie

Na terenie Gminy Wołomin zlokalizowanych jest wiele pojedynczych obiektów architektonicznych, mających wysoką wartość turystyczną. Są to głównie budynki pochodzące z XIX w.

Tabela 26. Najważniejsze zabytki w Gminie Wołomin

L.p.	Nazwa obiektu architektonicznego
1.	Spichlerz dworski, ul. Kolonia Gródek (ok. 1690 r.), pozostałość po XVI-wiecznym gródku i XVII-wiecznym dworze obronnym w Lipinach
2.	Budynek kolei warszawsko-petersburskiej, ul. Żelazna (1863 r.)
3.	„Dom pod Akacjami”, ul. Wąska (1883 r.)
4.	Dom Pogumirskich, ul. Niepodległości (1888 r.), obok zespół ogrodowo-pałacowy Orłon-Castel Antonio (1987-1999)
5.	Dom Podhorskich, ul. Kolonia Gródek (ok. 1890 r.)
6.	Dom Ciechomskich, ul. Kolonia Gródek (ok. 1895 r.)
7.	„Dom nad Łąkami” (muzeum), ul. Nałkowskiego (1895 r.)
8.	Dwór Korolkiewiczów w Nowej Wsi, ul. Łukasiewicza (ok. 1900 r.)
9.	„Dom z głowami”, ul. Katowicka (ok. 1905 r.)
10.	Kapliczka neoromańska przy kościele Matki Bożej Częstochowskiej, ul. Kościelna (1905 r.)
11.	Budynek przy ulicy Wileńskiej 32 (pierwotnie siedziba dyrekcji kolei warszawsko-petersburskiej, potem Szkoła Podstawowa nr 1), (1905 r.)
12.	Kamienica z malowidłami, ul. Ogrodowa (ok. 1908 r.)
13.	Willa „Danuta”, ul. Piłsudskiego (1908 r.)

L.p.	Nazwa obiektu architektonicznego
14.	Dawny ratusz miejski, ul. Legionów róg Sienkiewicza (ok. 1910 r.)
15.	Pałac „Laurentium”, al. Nagórna (1915 r., przebudowany 1992 r.)
16.	Kościół Matki Bożej Częstochowskiej, ul. Kościelna (fragmenty 1907-1914, 1930, po zniszczeniach wojennych przebudowany 1951-1972)
17.	Odrestaurowany dwór „Zosia” (XVIII wiek) z kapliczką św. Rocha
18.	Spichlerz dworski (początek XIX wieku)

Źródło: Dane Urzędu Gminy Wołomin

Baza gastronomiczna i noclegowa

Istotnym elementem decydującym o atrakcyjności turystycznej regionu jest dobrze funkcjonująca i rozbudowana baza noclegowa oraz gastronomiczna.

Poniższa tabela wyszczególnia liczbę udzielonych noclegów, liczbę korzystających z noclegów oraz liczbę miejsc noclegowych ogółem.

Tabela 27. Baza noclegowa w Gminie Wołomin w latach 2010 - 2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Obiekty hotelowe	0	0	1	1	1
Miejsca noclegowe	0	0	33	33	33
Korzystający z noclegów	0	0	830	255	244
Udzielone noclegi	0	0	1645	300	244

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS - Turystyka

Mimo, iż dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują na lokalizację zaledwie jednego obiektu hotelowego, na terenie Gminy Wołomin funkcjonuje więcej miejsc udzielających noclegów. Na obszarze Gminy funkcjonuje szereg punktów i obiektów gastronomicznych. Są to głównie niewielkie restauracje, bary oraz lokale typu fast food. Należy zauważyć, że infrastruktura turystyczna jest niewystarczająca i nie spełnia oczekiwań mieszkańców i przyjezdnych.

Gminę Wołomin charakteryzują dogodne warunki dla rozwoju turystyki. Dzięki bliskiej lokalizacji od centrum stolicy, Gmina ma szansę stać się turystyczno-rekreacyjnym oraz konferencyjnym zapleczem Warszawy. Aby w pełni wykorzystać potencjał Gminy należy nie tylko rozbudować ofertę turystyczną, ale także wypracować rozpoznawalny w regionie produkt turystyczny oraz stworzyć odpowiednią infrastrukturę dla przyjezdnych.

3.3. Opis infrastruktury technicznej

Infrastruktura techniczna spełnia bardzo istotne funkcje związane z rozwojem społeczno-gospodarczym obszaru gminy. Dostępność infrastruktury technicznej jest czynnikiem rozwoju osadnictwa oraz w znacznym stopniu wpływa na poziom życia mieszkańców wsi i miast.

3.3.1. Sieć drogowa

Gmina Wołomin posiada dogodnie połączenia komunikacyjne. Łączna długość gminnych dróg publicznych na terenie Gminy wynosi ok. 253,38 km (stan na 2013 r.).

Przez Gminę Wołomin przebiegają trzy drogi wojewódzkie:

- droga wojewódzka nr 634 (Warszawa – Zielonka – Wołomin – Tłuszcz), łącząca miejscowości położone wzdłuż linii kolejowej Warszawa – Tłuszcz z Warszawą,
- droga wojewódzka nr 635, łącząca Wołomin z Radzyminem oraz z drogą krajową nr 8 (Warszawa – Białystok) oraz zachodnie rejony miasta, rozdzielone linią kolejową,
- droga wojewódzka nr 628 przebiegająca wzdłuż ul. Legionów w Wołominie i łącząca drogę wojewódzką nr 634 ze stacją kolejową Wołomin.⁴

Znaczącą rolę w Gminie Wołomin odgrywają także drogi powiatowe. Wszystkie drogi tej kategorii przechodzące przez teren Gminy zostały wymienione w poniższej tabeli.

Tabela 28. Drogi powiatowe w Gminie Wołomin

Lp.	Nr drogi	Relacja drogi
1.	4361W	ul. Sasina, ul. Przejazd, ul. Lipińska od skrzyż. z Armii Krajowej do DW Nr 634
2.	4358W	ul. Fieldorfa - od DW Nr 634(ul. 1 Maja) - do ul. Przejazd (DP Nr 4361W)
3.	4357W	ul. Armii Krajowej -od ronda(ul. Załuskiego, ul. Wołomińska) - do DW Nr 635 (ul. Geodetów)
4.	4360W	ul. Piłsudskiego, ul. Radzyńska -od skrzyż. z ul. Armii Krajowej do DW Nr 635 (rondo w Czarnej)
5.	4359W	ul. Wileńska (od dr. Nr 634 - do ronda Jana Pawła II)
6.	4367W	Majdan -od ronda Majdan - Ciężka-Zabraniec - do granicy z Gminą Poświętne.
7.	4311W	Helenów - Rżyska - od DW Nr 635 do granicy z Gminą Radzymin.
8.	4312W	Zagościniec - Helenów -od drogi 634 w Duczkach - do skrzyż z dr. pow. Nr 4311W
9.	4314W	Turów - Ossów - Majdan - Mostówka -od DW Nr 634 - gr. Gminy Poświętne
10.	4337W	Grabie Stare - od drogi Nr 634 - do granicy z Gminą Klembów
11.	4309W	ul. Chabrowa - Janków Nowy -od DW Nr 635 (Wołomin-Radzymin) – do granicy Gminy Radzymin.
12.	4316W	Aleja Niepodległości - Wołomin - Lipiny Stare - Majdan -od DW Nr 634 - do ronda w Majdanie.

Źródło: Załącznik nr 1 do Uchwały Nr XI-108/2011 Rady Powiatu Wołomińskiego z dnia 26 października 2011r.

Pozostałe drogi publiczne są drogami gminnymi – lokalnymi i dojazdowymi.

⁴ Raport z realizacji aktualizacji „Programu ochrony środowiska dla Gminy Wołomin na lata 2011-2014” za 2011 i 2012 rok

Stan dróg gminnych można określić jako niezadowalający. Według danych Miejskiego Zakładu Dróg i Zieleni w Wołominie w 2014 r. jedynie 35,97 % wszystkich dróg posiadało nawierzchnię twardą. Szczególnie zła sytuacja jest na obszarach wiejskich, gdzie udział dróg o nawierzchni twardej w ogólnej liczbie km dróg wynosił ok. 20 %. Lata zaniedbań doprowadziły do tego, że duży odsetek dróg wymaga przeprowadzenia gruntownych remontów.

Tabela 29. Długość gminnych dróg na terenie Gminy Wołomin według rodzaju nawierzchni w 2014 roku [km]

Rodzaj nawierzchni	Ogółem	Twarda				Gruntowa
		Bitumiczna	Betonowa	Kostka	Brukowcowa	Wzmocniona żwirem, żużlem lub z gruntu rodzimego
obszary wiejskie	152,89	25,84	4,24	0,96	-	121,85
Miasto Wołomin	100,49	54,77	-	4,55	0,78	40,39
Gmina Wołomin	253,38	80,61	4,24	5,51	0,78	162,24

Zródło: Miejski Zakład Dróg i Zieleni w Wołominie

W perspektywie kilku kolejnych lat na terenie Gminy Wołomin planowane są duże inwestycje infrastrukturalne, które w znacznym stopniu przyczynią się do poprawy połączeń drogowych Gminy.

Obecnie trwają prace nad budową trasy ekspresowej S8 przebiegającej przez obszar: Zielonki, Marek, Kobyłki, Wołomina oraz Radzymina. W ramach prac inwestor zaplanował budowę węzła „Wołomin”, który będzie umożliwiał bezpośredni wjazd na trasę ekspresową. Aby w pełnym stopniu wykorzystać korzystne położenie Gminy w pobliżu inwestycji, władze Gminy planują budowę drogi, która umożliwi mieszkańcom wjazd na drogę ekspresową prowadzącą bezpośrednio do Warszawy, co znacznie przyspieszy czas dojazdu. Realizacja wyżej wymienionych inwestycji pozwoli także na odciążenie innych dróg prowadzących do Warszawy, charakteryzujących się nadmiernym natężeniem ruchu drogowego. Prognozowana jest także zmiana punktu ciężkości rozwoju Gminy, ponieważ realizacja inwestycji drogowych umożliwi szybszy rozwój północnej części Gminy.

Inną ważną inwestycją drogową, której realizacja odbędzie się w najbliższym czasie jest modernizacja drogi wojewódzkiej nr 634 prowadzącej do Warszawy. Duże natężenie ruchu pojazdów, liczne skrzyżowania, brak utwardzonych poboczy oraz silnie wyeksploatowana nawierzchnia stanowią zagrożenie dla stanu bezpieczeństwa na drodze oraz wpływają na niezadowalające warunki ruchu. Zgodnie z planami, zmodernizowana droga wojewódzka nr 634 zostanie drogą jednojezdniową z lewoskrętami, prawoskrętami, ze ścieżkami rowerowymi oraz ciągami pieszo-rowerowymi.

W ramach poprawy komunikacji w Gminie Wołomin planowana jest także rozbudowa sieci ścieżek rowerowych o charakterze komunikacyjnym. Docelowo sieć ścieżek rowerowych powinna łączyć komunikacyjnie wszystkie obszary Gminy.

3.3.2. Infrastruktura kolejowa

W Gminie Wołomin sieć drogowa uzupełniana jest przez infrastrukturę kolejową. Linia E 75 „Rail Baltica” przecina teren Gminy i biegnie w kierunku północnego wschodu. Jest to linia o priorytetowym znaczeniu, ponieważ stanowi część korytarza transportowego od Polski do Finlandii.

Na terenie Gminy Wołomin znajdują się 3 stacje kolejowe: Wołomin, Wołomin Słoneczna i Zagościniec. Duża częstotliwość kursowania kolei oraz szybki czas dojazdu do Miasta Stołecznego Warszawa, sprawiły, że komunikacja kolejowa ma największe znaczenie dla obsługi komunikacji zbiorowej miasta i gminy.

Obecnie rozpoczęto prace nad modernizacją linii kolejowej E 75, której głównym celem jest dostosowanie linii kolejowej do prędkości 160 km/h dla pociągów pasażerskich oraz 120 km/h w ruchu kolejowym.

Prace modernizacyjne prowadzone na terenie Gminy Wołomin będą obejmowały m.in.:

- wymianę sieci trakcyjnej oraz urządzeń sterowania ruchem,
- ustawienie ekranów akustycznych,
- budowę dwóch tuneli kolejowych wraz z dojściem do peronów,
- budowę przejścia podziemnego dla pieszych i rowerzystów na wysokości ul. Sikorskiego,
- budowę drugiej pary torów, oddzielającej ruch pociągów osobowych od towarowych,
- budowę nowych, estetycznych peronów, dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- instalację nowych megafonów, elektronicznych wyświetlaczy i zegarów.

Rezultatem prowadzonych działań modernizacyjnych będzie szybszy dojazd mieszkańców Wołomina do Warszawy oraz poprawa komfortu podróżowania.

3.3.3. Ciepłownictwo

Na terenie Gminy Wołomin zaopatrzenie mieszkań w ciepło odbywa się głównie poprzez miejską sieć ciepłowniczą zasilaną z Ciepłowni Zakładu Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o. zlokalizowanego przy ulicy Szosa Jadowska 49.

Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o. jako główny producent oraz dystrybutor energii cieplnej dla Gminy Wołomin dostarcza energię cieplną na potrzeby centralnego ogrzewania i przygotowania ciepłej wody użytkowej, przy jednoczesnym zapewnieniu obowiązujących wymogów ochrony środowiska oraz zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego.

Przedmiotem działania spółki jest działalność produkcyjna i usługowa, a w szczególności:

- produkcja, przesyłanie i dystrybucja ciepła w postaci gorącej wody za pośrednictwem połączonej sieci ciepłowniczej do odbiorców,
- eksploatacja, konserwacja, remonty urządzeń ciepłowniczych i realizacja nowych inwestycji,
- wydawanie opinii technicznych warunków przyłączenia nowych obiektów do istniejących urządzeń ciepłowniczych będących w eksploatacji Spółki,

- opracowywanie koncepcji założeń techniczno-ekonomicznych kierunków rozwoju infrastruktury ciepłowniczej na terenie działania Spółki.⁵

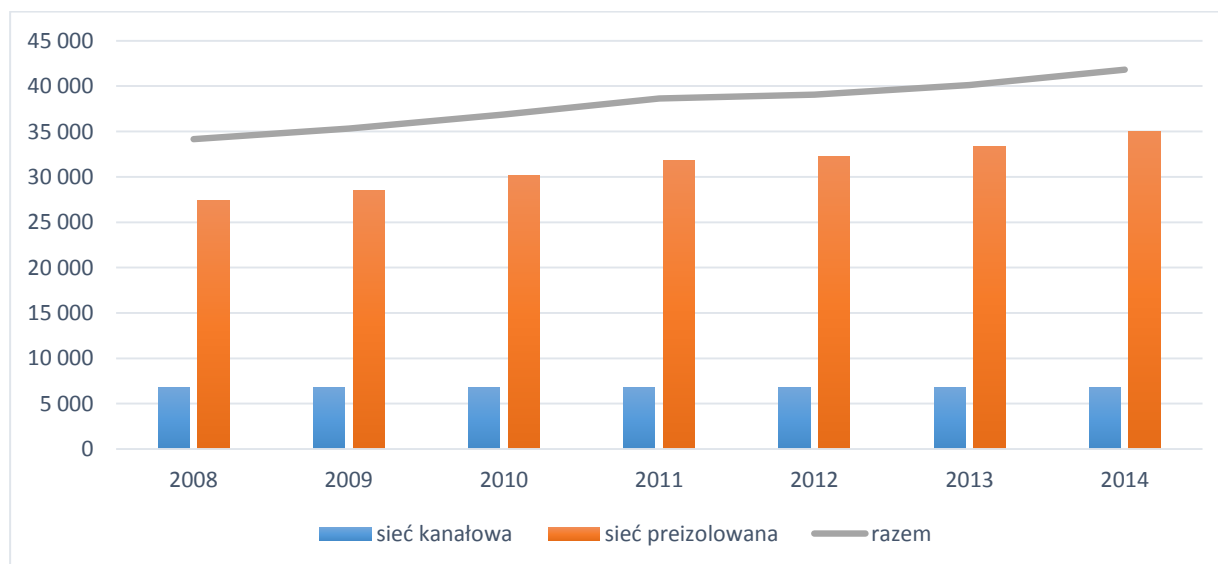
Według danych ZEC łączna długość sieci ciepłowniczej na terenie Gminy Wołomin pod koniec 2014 r. wynosiła 41 806 m i z roku na rok systematycznie wzrastała. Rozbudowę sieci ciepłowniczej na terenie Gminy w latach 2008-2014 przedstawia poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 30. Długość sieci ciepłowniczej na terenie Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [m]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
sieć kanałowa	6 759	6 759	6 759	6 759	6 759	6 759	6 759
sieć preizolowana	27 393	28 564	30 123	31 870	32 300	33 349	35 047
razem	34 152	35 323	36 882	38 629	39 059	40 108	41 806

Źródło: Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

Wykres 15. Długość sieci ciepłowniczej na terenie Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [m]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zakładu Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

Innym wskaźnikiem opisującym infrastrukturę dotyczącą zaopatrzenia w ciepło na terenie Gminy Wołomin jest ilość węzłów ciepłowniczych podłączonych do miejskiej sieci ciepłowniczej. Wartości tego wskaźnika dla Gminy Wołomin w latach 2008-2014 (stan na koniec roku kalendarzowego) zostały przedstawione w poniższej tabeli oraz na wykresie nr 16.

Tabela 31. Łączna ilość węzłów ciepłowniczych w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 [szt.]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ilość węzłów ciepłowniczych	406	431	461	488	517	547	598

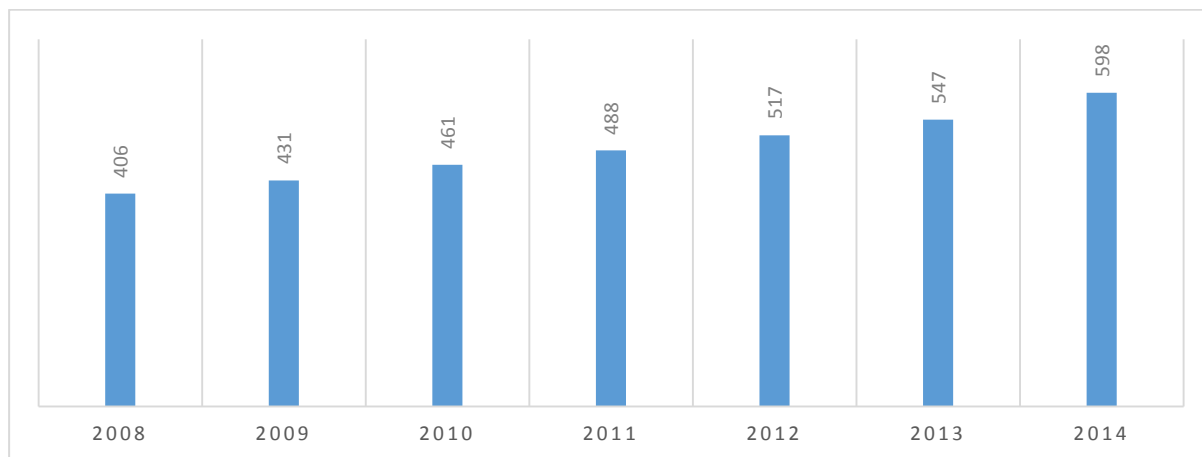
Źródło: Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

⁵ Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

Wykres 16. Łączna ilość węzłów ciepłowniczych w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 [szt.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zakładu Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

Głównymi odbiorcami ciepła z sieci miejskiej są budynki wielorodzinne na osiedlach „Niepodległości”, „Nafta”, „Kobyłkowska”, „Polna”, „Lipińska” i „Słoneczna” oraz obiekty użyteczności publicznej (szkoły, szpital, Urząd Miejski, sąd i inne). Budownictwo jednorodzinne natomiast posiada ogrzewanie piecove lub własne wbudowane kotłownie na gaz lub paliwa stałe z instalacją centralnego ogrzewania.

Na obszarze Gminy Wołomin według danych GUS z 2013 r. (brak danych za 2014 r.) liczba mieszkań wyposażonych w instalacje centralnego ogrzewania wynosiła ogółem: 15 242. Pozostała część mieszkań ogrzewana była poprzez zastosowanie indywidualnych źródeł wytwarzania ciepła: kotłownie gazowe i węglowe.

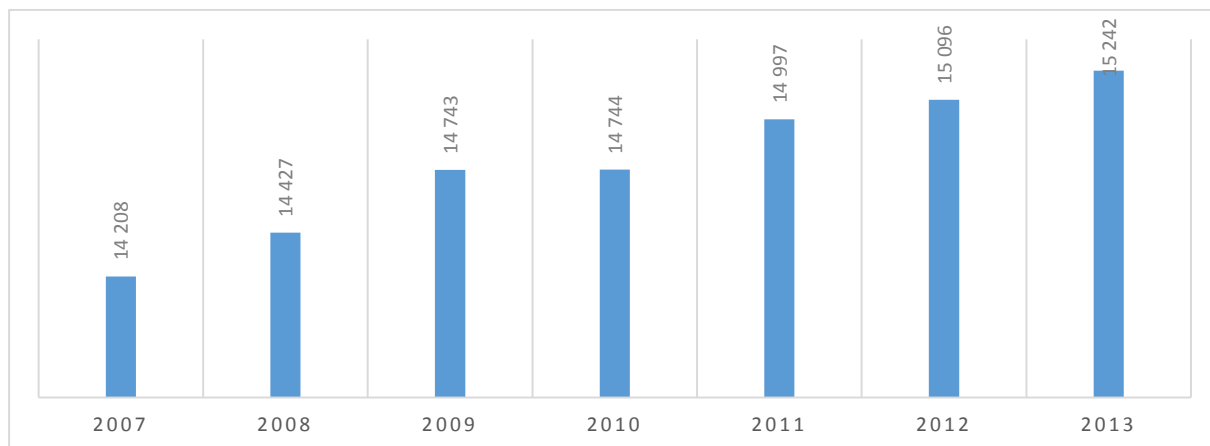
Tabela 32. Mieszkania wyposażone w instalacje centralnego ogrzewania w Gminie Wołomin w latach 2007 - 2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba mieszkań wyposażonych w c.o.	14 208	14 427	14 743	14 744	14 997	15 096	15 242

Źródło: Bank danych lokalnych GUS-Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 17. Mieszkania wyposażone w instalacje centralnego ogrzewania w Gminie Wołomin w latach 2007 - 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna.

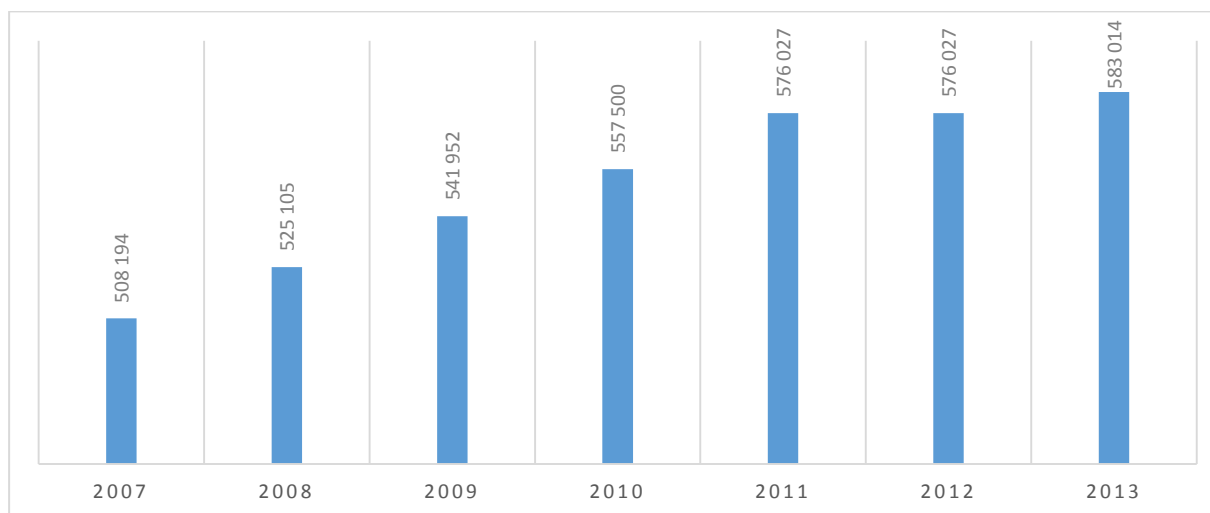
Jeżeli chodzi natomiast o powierzchnię obiektów ogrzewanych energią z miejskiej sieci ciepłowniczej to w Gminie Wołomin z roku na rok odnotowywany jest systematyczny wzrost tego wskaźnika, co zostało zaprezentowane w poniższej tabeli oraz na wykresie nr 18.

Tabela 33. Powierzchnia obiektów ogrzewanych energią z miejskiej sieci ciepłowniczej w latach 2008-2014 [m²]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
łącзна powierzchnia	508 194	525 105	541 952	557 500	576 027	576 027	583 014

Źródło: Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

Wykres 18. Powierzchnia obiektów ogrzewanych energią z miejskiej sieci ciepłowniczej w latach 2008-2014 [m²]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zakładu Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

Istotnym wskaźnikiem, opisującym sieć ciepłowniczą, jest także zapotrzebowanie na moc zamówioną

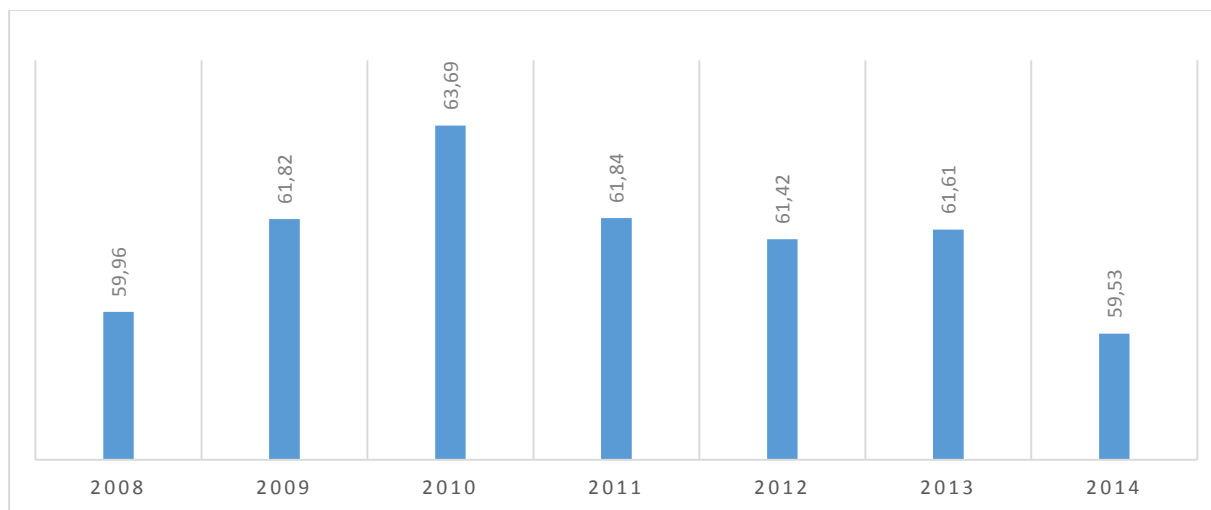
przez mieszkańców Gminy Wołomin. Zamówiona moc ciepła to ustalona przez odbiorcę największa moc ciepła, jaka w ciągu roku występuje w danym obiekcie. Wielkość mocy zamówionej danego obiektu zależy od wielu elementów takich jak: zastosowana technologia budowy, wykorzystanych do budowy materiałów, wielkości budynków oraz oczekiwanej temperatury w budynku. Zapotrzebowanie na moc zamówioną przez odbiorców w latach 2008-2014 (stan na koniec roku kalendarzowego) przedstawia tabela nr 34 oraz wykres nr 19.

Tabela 34. Zapotrzebowanie na moc zamówioną przez mieszkańców Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [MW]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
moc zamówiona	59,96	61,82	63,69	61,84	61,42	61,61	59,53

Źródło: Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

Wykres 19. Zapotrzebowanie na moc zamówioną przez mieszkańców Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [MW]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Zakładu Energetyki Ciepłej w Wołominie Sp. z o.o.

Warto zauważyć, iż ciepło sieciowe jako nośnik energii cieplnej stanowi obecnie jeden z bardziej ekologicznych systemów grzewczych, jego przesył i dystrybucja odbywa się poprzez tzw. sieci preizolowane i w pełni zautomatyzowane węzły grzewcze. Zastosowane technologie powodują uzyskanie niskiego wskaźnika strat energii na przesyśle i redukcję emisji do atmosfery tlenków SO₂, NO₂ i pyłu. Konieczne są zatem wszelkie działania zmierzające do rozbudowy sieci ciepłowniczej na terenie Gminy i objęcie systemem zbiorczego ogrzewania znacznie większej liczby gospodarstw domowych.

Aby zapewnić efektywne zaopatrzenie mieszkańców Gminy w energię ciepłą planowany jest rozwój Zakładu Energetyki Ciepłej w Wołominie. Przewidziane inwestycje będą miały na celu ograniczenie emisji dwutlenku węgla oraz zapewnienie racjonalnych poziomów cen energii.

3.3.4. Sieć wodociągowa

Sieć wodociągowa na terenie Gminy Wołomin w znacznym stopniu zaspokaja potrzeby mieszkańców. Dobra sytuacja Gminy jest wynikiem wielu infrastrukturalnych przedsięwzięć prowadzonych na jej terenie, które wpływają na dobrze rozwiniętą sieć wodociągową na terenie Gminy.

System zaopatrzenia w wodę oparty jest obecnie na trzech ujęciach wód, eksploatowanych przez Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Wołominie. Są to: SUW Stare Grabie, SUW Lipińska, SUW Graniczna.⁶

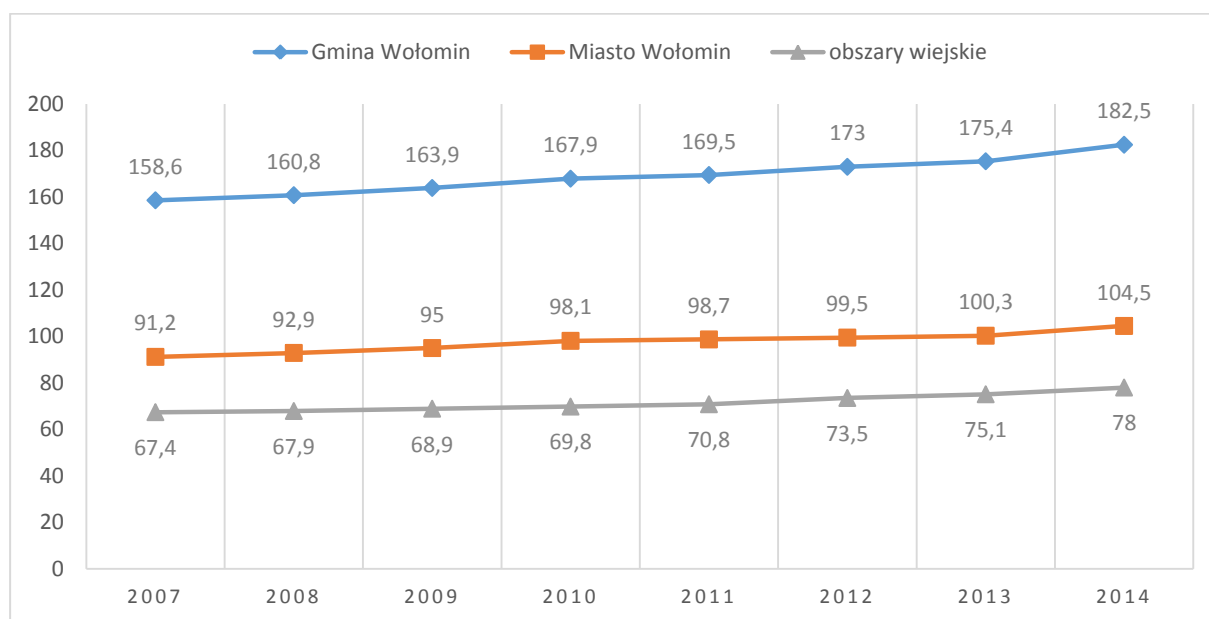
Gminna sieć wodociągowa powinna być rozpatrywana w podziale na miasto Wołomin oraz obszary wiejskie. Długość sieci wodociągowej w Gminie Wołomin według danych Głównego Urzędu Statystycznego z roku na rok wzrasta i w 2014 r. wynosiła ogółem 182,5 km, z czego 78 km znajdowało się na obszarach wiejskich. Rozwój czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej w Gminie na przestrzeni lat przedstawia poniższa tabela oraz wykres.

Tabela 35. Długość czynnej rozdzielczej sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007- 2014 [km]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gmina Wołomin	158,6	160,8	163,9	167,9	169,5	173,0	175,4	182,5
Miasto Wołomin	91,2	92,9	95	98,1	98,7	99,5	100,3	104,5
obszary wiejskie	67,4	67,9	68,9	69,8	70,8	73,5	75,1	78,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 20. Długość czynnej rozdzielczej sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007- 2014 [km]

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci wodociągowej na terenie Gminy Wołomin wynosił w 2013 r.: 84,9%, a w liczbach bezwzględnych kształtował się na poziomie: 43 851 osób.

Warto zauważyć fakt, że procentowy wskaźnik ludzi korzystających z sieci kanalizacyjnej jest wyższy dla obszarów wiejskich niż dla miasta. Taka sytuacja spowodowana jest wysoką liczbą przyłączy do

⁶ Dane Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Wołominie

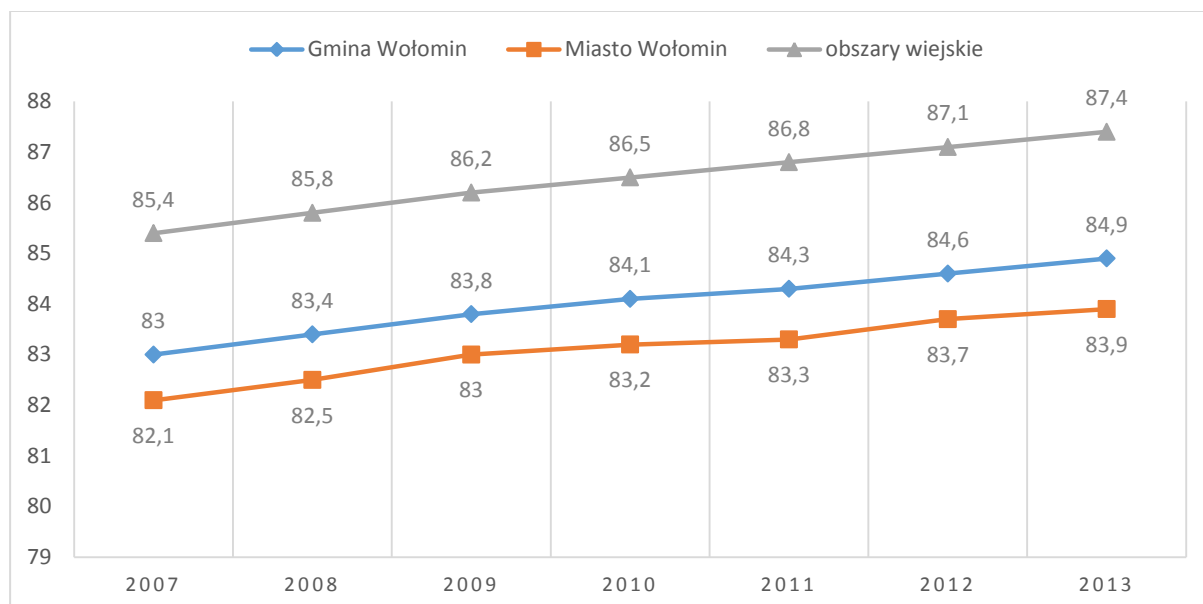
sieci na obszarach wiejskich. Na przestrzeni lat 2007-2013 odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej wzrósł w niewielkim stopniu z 83% w 2007 r. do 84,9% w 2013 r.

Tabela 36. Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007 - 2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gmina Wołomin	83,0	83,4	83,8	84,1	84,3	84,6	84,9
Miasto Wołomin	82,1	82,5	83,0	83,2	83,3	83,7	83,9
obszary wiejskie	85,4	85,8	86,2	86,5	86,8	87,1	87,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 21. Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

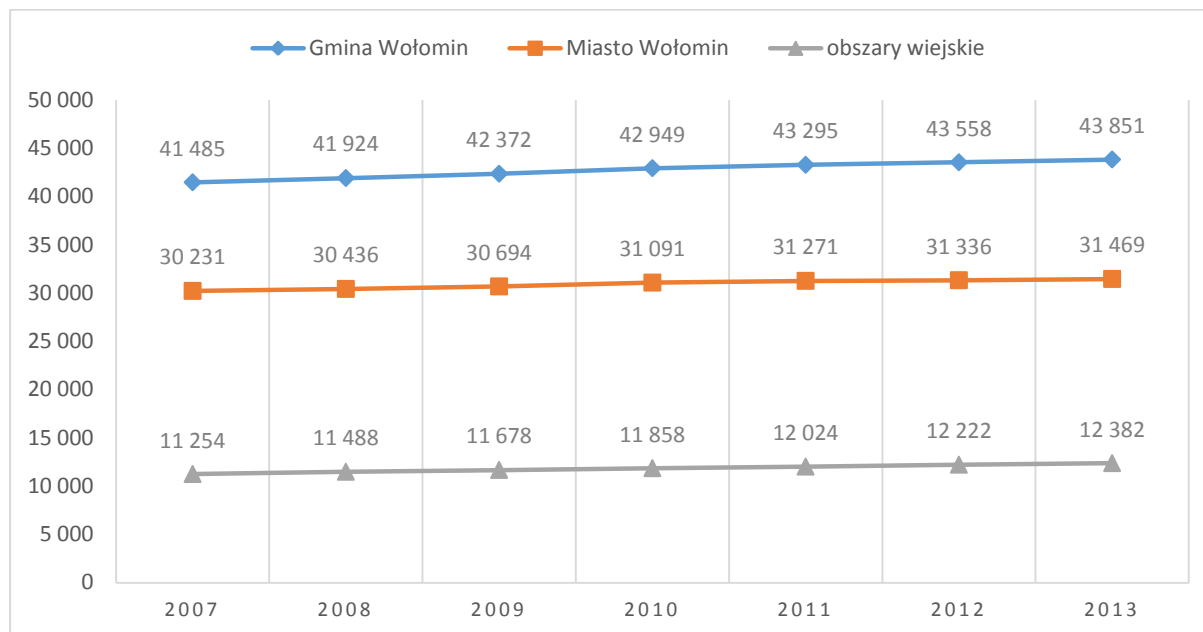
Tabela 37. Liczba osób korzystających z sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gmina Wołomin	41 485	41 924	42 372	42 949	43 295	43 558	43 851
Miasto Wołomin	30 231	30 436	30 694	31 091	31 271	31 336	31 469
obszary wiejskie	11 254	11 488	11 678	11 858	12 024	12 222	12 382

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 22. Liczba osób korzystających z sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Analiza dotycząca infrastruktury wodociągowej w Gminie Wołomin na przestrzeni lat 2007-2013 wskazuje na zadowalającą sytuację w Gminie. W odniesieniu do innych gmin powiatu wołomińskiego procentowy odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej jest najwyższy spośród wymienionej grupy jednostek terytorialnych. Mimo obecnej dobrej sytuacji dalszy rozwój Gminy będzie wymuszał kolejne nakłady inwestycyjne na infrastrukturę wodociągową.

3.3.5. Sieć kanalizacyjna

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej według danych GUS dotyczących 2013 r. (brak danych za 2014 r.) wynosiła ogółem: 124,3 km. Gmina mając na względzie wagę i skalę koniecznych działań w tym zakresie uznaje rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, jako jeden z najważniejszych priorytetów działania, dlatego w latach 2007-2013 obserwowany jest sukcesywny przyrost wskaźnika czynnej sieci kanalizacyjnej zarówno na obszarach miejskich jak i wiejskich Gminy. Obecnie funkcjonująca sieć kanalizacji sanitarnej w Gminie Wołomin zlokalizowana jest zasadniczo w centrum miasta oraz po obu stronach linii PKP. Odprowadzenie ścieków odbywa się na terenie oczyszczalni ścieków „Krym” (we wsi Leśniakowizna).

Główne elementy istniejącego systemu kanalizacji tworzą:

- kolektor „A” w ul. Legionów,
- kolektor „B” w ul. Gryczanej doprowadzający ścieki do głównej pompowni PS-1 przy ul. Gryczanej z przewodem tłocznym do oczyszczalni,
- kolektor „K” w Szosie Jadowskiej, obsługujący osiedle „Niepodległości”,
- pompownia ścieków na osiedlu „Niepodległości” PS-2,
- kanał „K” w ul. Moniuszki- przejmujący ścieki z pompowni PS-2, podłączony do kolektora „A”,
- pompownia PS-3 przy ul. Kobyłkowskiej, przejmująca ścieki z zabudowy ptn. cz. miasta z

rurociągiem tłocznym, przechodzącym pod torami PKP,

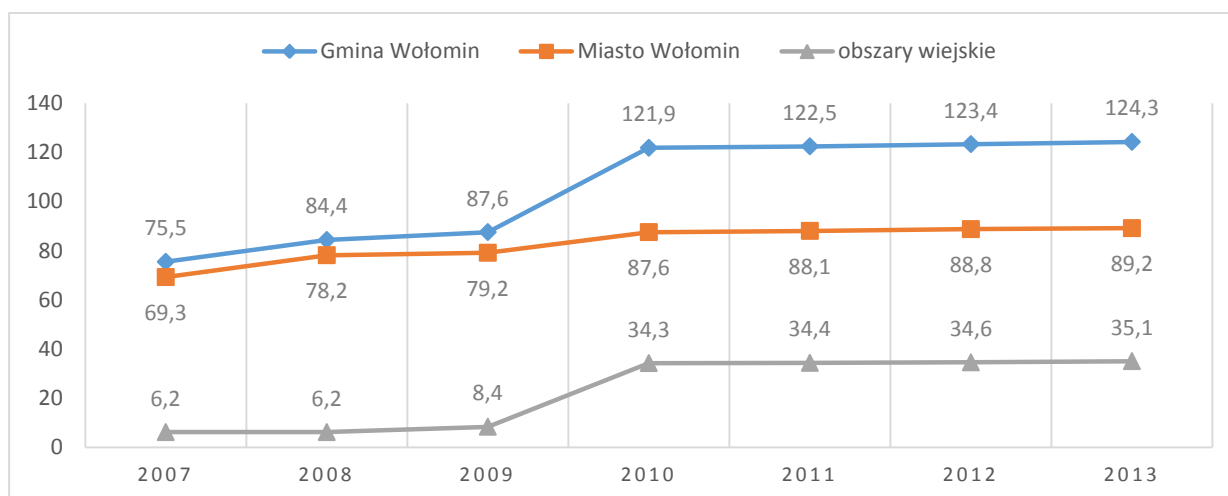
- kanał „K” w ul. Przejazd, odprowadzający ścieki z pompowni PS-3 do kolektora „A”⁷.

Tabela 38. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin w latach 2007- 2013 [km]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gmina Wołomin	75,5	84,4	87,6	121,9	122,5	123,4	124,3
Miasto Wołomin	69,3	78,2	79,2	87,6	88,1	88,8	89,2
obszary wiejskie	6,2	6,2	8,4	34,3	34,4	34,6	35,1

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 23. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin w latach 2007- 2013 [km]

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wynosił w 2013 r.: 65,3% i wzrost z poziomu 58,4% z 2007 r. W liczbach bezwzględnych wysokość wskaźnika kształtowała się na poziomie: 33.727 osób.

Tabela 39. Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2007-2013

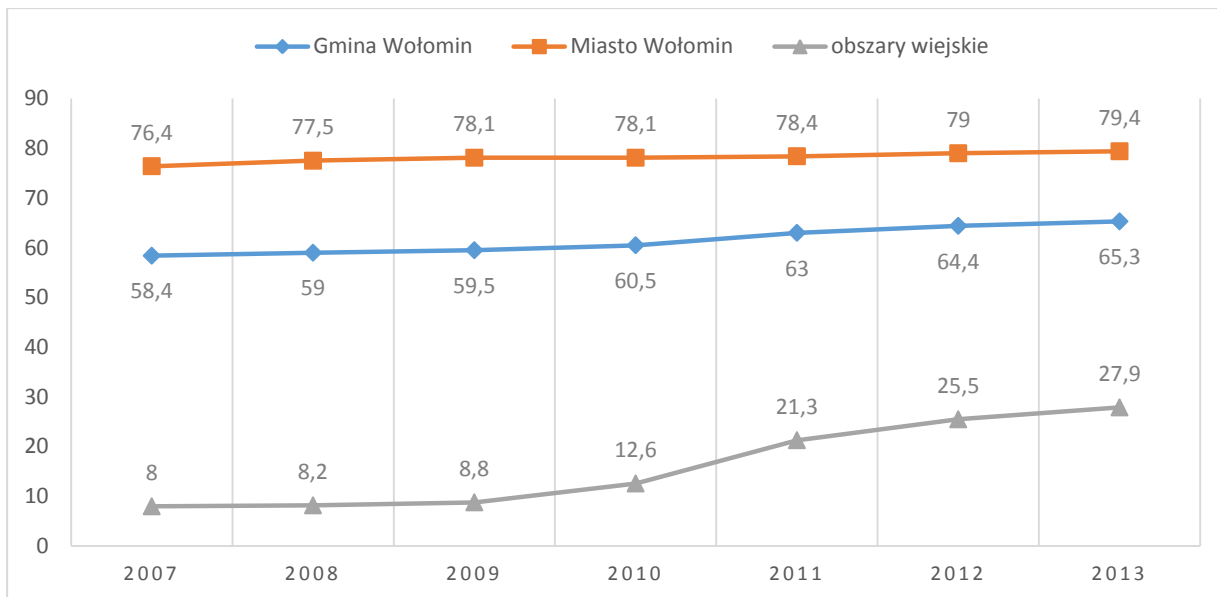
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gmina Wołomin	58,4	59,0	59,5	60,5	63,0	64,4	65,3
Miasto Wołomin	76,4	77,5	78,1	78,1	78,4	79,0	79,4
obszary wiejskie	8,0	8,2	8,8	12,6	21,3	25,5	27,9

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 24. Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2007-2013

⁷ Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wołomin

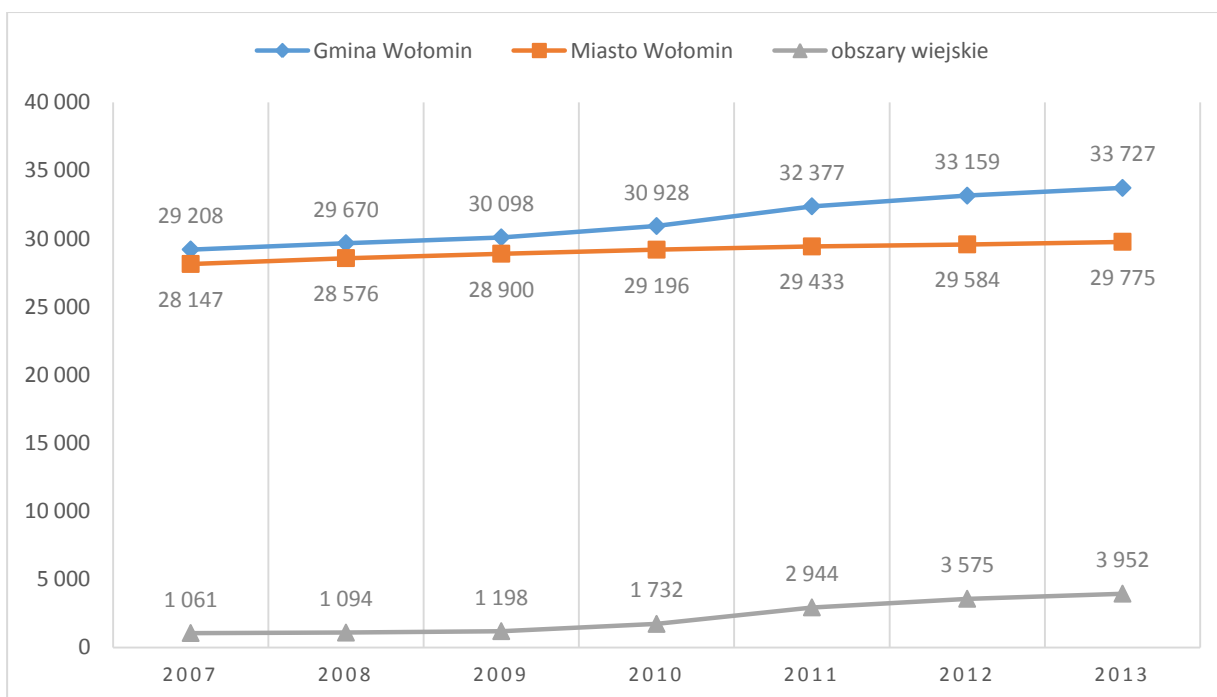
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Tabela 40. Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gmina Wołomin	29 208	29 670	30 098	30 928	32 377	33 159	33 727
Miasto Wołomin	28 147	28 576	28 900	29 196	29 433	29 584	29 775
obszary wiejskie	1 061	1 094	1 198	1 732	2 944	3 575	3 952

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 25. Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

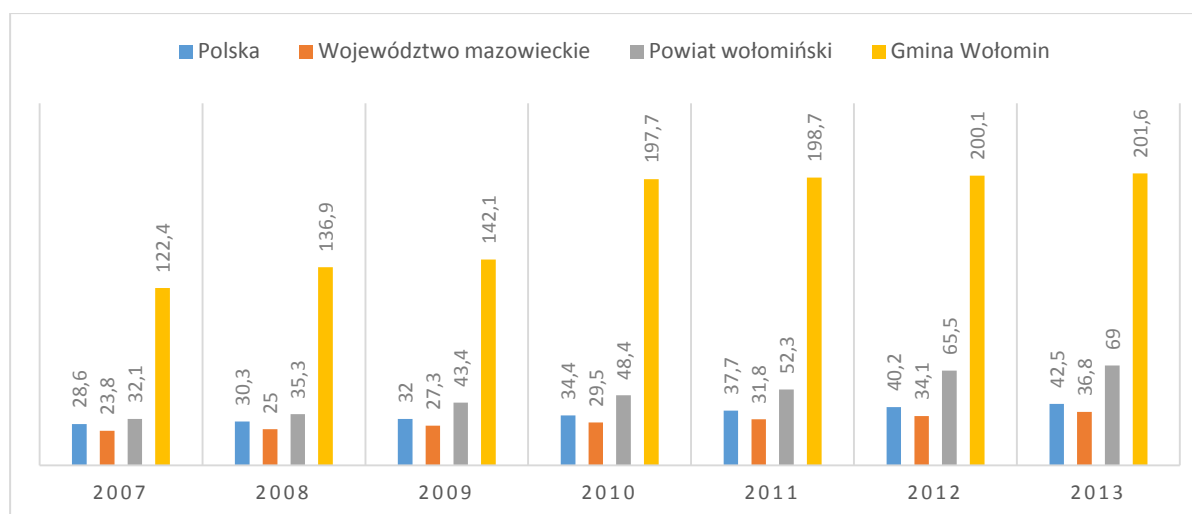

Tabela 41. Sieć rozdzielcza kanalizacyjna na 100 km w Gminie Wołomin w latach 2007-2013 w odniesieniu do danych krajowych, wojewódzkich oraz powiatu wołomińskiego

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	28,6	30,3	32,0	34,4	37,7	40,2	42,5
Województwo mazowieckie	23,8	25,0	27,3	29,5	31,8	34,1	36,8
Powiat wołomiński	32,1	35,3	43,4	48,4	52,3	65,5	69,0
Gmina Wołomin	122,4	136,9	142,1	197,7	198,7	200,1	201,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 26. Sieć rozdzielcza kanalizacyjna na 100 km w Gminie Wołomin w latach 2007-2013 w odniesieniu do danych krajowych, wojewódzkich oraz powiatu wołomińskiego

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Tabela 42. Liczba osób korzystających z instalacji sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin na tle wskaźników krajowych, wojewódzkich i powiatowych w latach 2007-2013 [%]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	60,3	61,0	61,5	62,0	63,5	64,3	65,1
Województwo mazowieckie	59,4	60,1	60,9	61,5	63,1	63,7	64,7
Powiat wołomiński	37,8	39,5	41,1	45,4	50,2	52,1	55,8
Gmina Wołomin	58,4	59,0	59,5	60,5	63,0	64,4	65,3

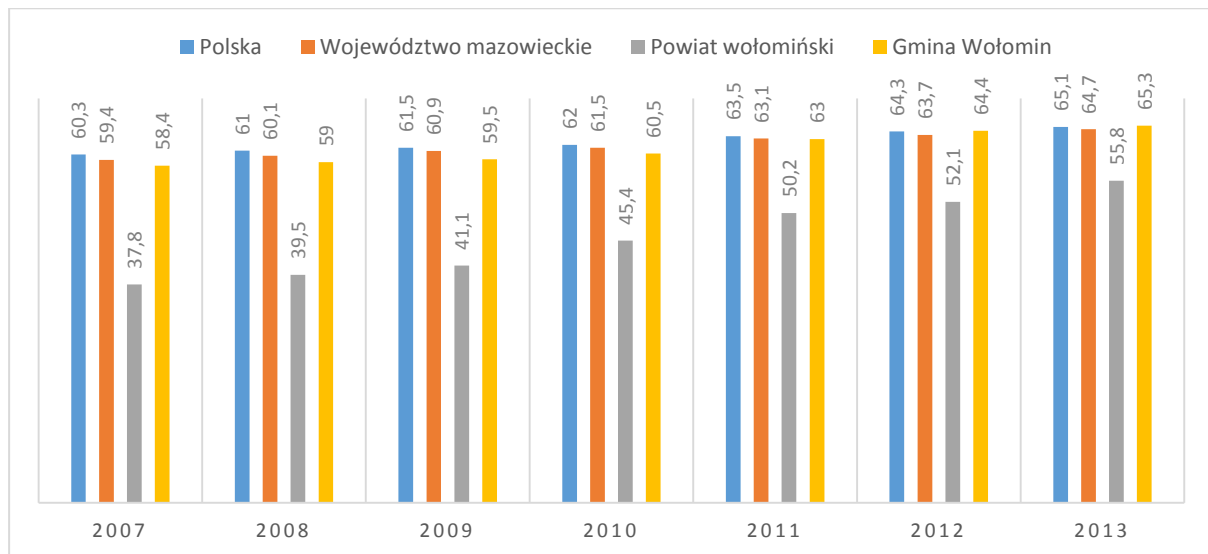
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 27. Liczba osób korzystających z instalacji sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin na tle wskaźników krajowych, wojewódzkich i powiatowych w latach 2007-2013 [%]

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Z przytoczonych powyżej danych jednoznacznie wynika, iż nasycenie infrastrukturą kanalizacyjną w Gminie Wołomin kształtuje się na wysokim poziomie (wyższe wskaźniki niż uzyskane dla danych powiatowych, wojewódzkich i krajowych). Problemem jest natomiast stosunkowo niski odsetek ludności korzystającej z infrastruktury kanalizacyjnej (nie odbiegający zasadniczo od średnich wskaźników uzyskanych w kraju i w województwie mazowieckim). Ta sytuacja niewątpliwie wpływa na poziom zanieczyszczenia środowiska i niewystarczającą dbałość o jego zasoby, co stanowić może w najbliższej przyszłości istotny problem także w kontekście promocji Gminy, jako dogodnego miejsca do rozwoju turystyki, wypoczynku i zamieszkania na obszarze województwa. Brak wystarczającej sieci kanalizacyjnej może być również barierą w rozwoju terenów inwestycyjnych w Gminie, dlatego też tak istotne staje się zabezpieczenie w najbliższych latach odpowiedniej ilości środków na tego typu inwestycje, ponieważ budowa sieci sanitarnej potrzebna jest we wszystkich miejscowościach Gminy Wołomin.

3.3.6. Sieć gazowa

Długość czynnej sieci gazowej ogółem na terenie Gminy Wołomin według danych GUS wynosiła 195 620 m (dane z 2013 r.- brak aktualnych danych za 2014 r.). Liczba ludności korzystającej z sieci w analizowanym okresie wynosiła 36 882 osoby i na przestrzeni lat 2007-2013 odnotowano systematyczny wzrost wskaźnika. Nasycenie infrastruktury gazowej Gminy Wołomin w odniesieniu do procentowej liczby ludności korzystającej z sieci, na tle danych powiatowych, wojewódzkich i krajowych, korzystnie prezentuje się na tle odnotowanych średnich wartości, dla wskazanych wyżej obszarów terytorialnych. Procentowy wskaźnik korzystających z sieci gazowej w gminie wynosił w 2013 r. ogółem 71,4% i był wyższy niż wskaźnik odnotowany dla Polski (52,4%), województwa mazowieckiego (53,7%) oraz powiatu wołomińskiego (67,9%). Poniższe tabele i wykresy ilustrują istotę zjawiska.

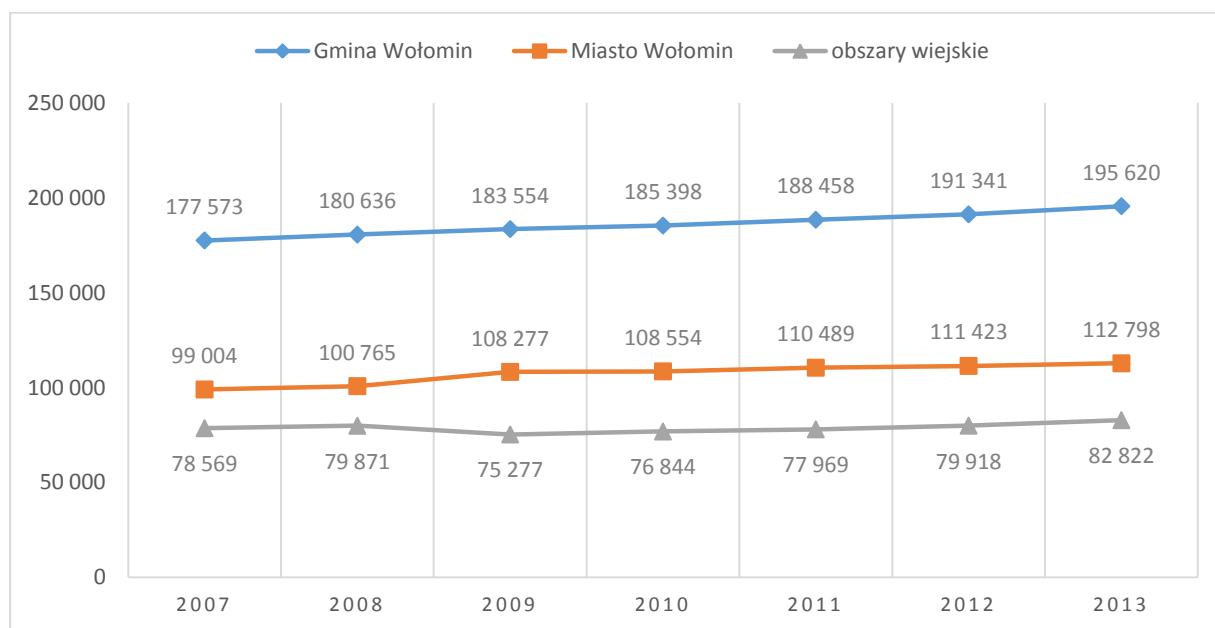

Tabela 43. Długość czynnej sieci gazowej w Gminie Wołomin [m]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gmina Wołomin	177 573	180 636	183 554	185 398	188 458	191 341	195 620
Miasto Wołomin	99 004	100 765	108 277	108 554	110 489	111 423	112 798
obszary wiejskie	78 569	79 871	75 277	76 844	77 969	79 918	82 822

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 28. Długość czynnej sieci gazowej w Gminie Wołomin [m]

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Tabela 44. Wskaźniki dla infrastruktury gazowej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Długość czynnej sieci ogółem (w m)	177 573	180 636	183 554	185 398	188 458	191 341	195 620
Długość czynnej sieci przesyłowej (w m)	5 850	5 850	5 850	5 850	5 850	5 850	5 850
Długość czynnej sieci rozdzielczej (w m)	171 723	174 786	177 704	179 548	182 608	185 491	189 770
Ludność korzystająca	36 141	31 966	34 782	35 243	35 313	36 655	36 882

z sieci gazowej							
Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci gazowej	72,3	63,6	68,8	69,0	68,7	71,2	71,4

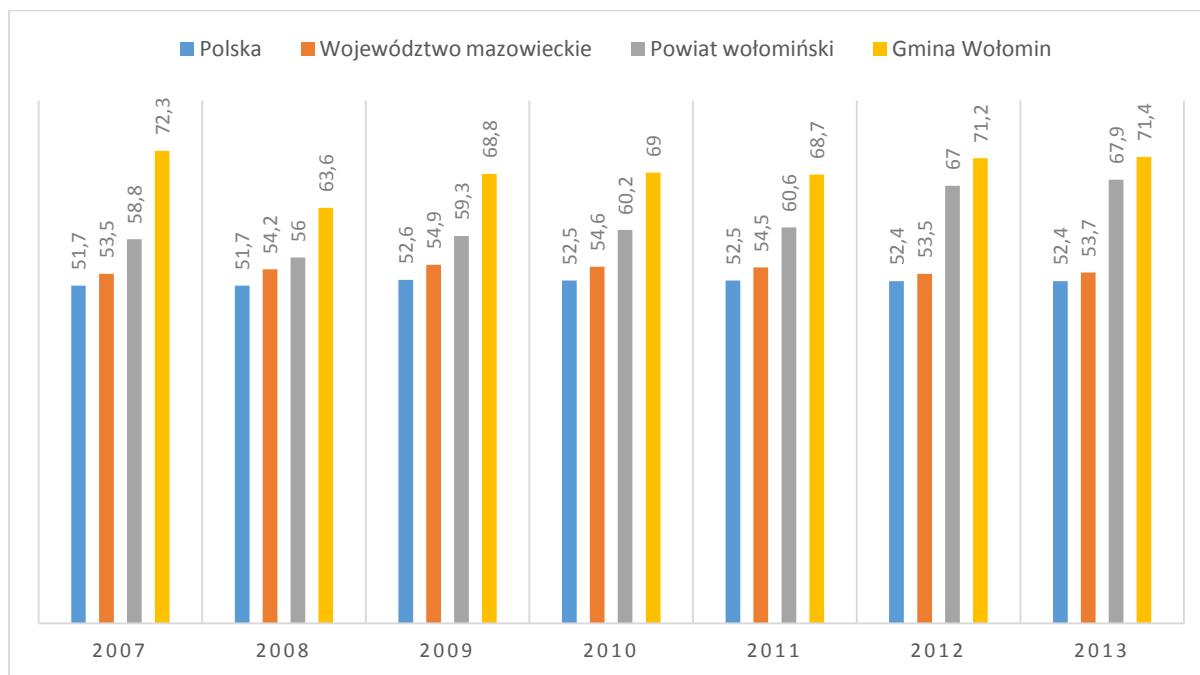
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Tabela 45. Procentowy wskaźnik osób korzystających z sieci gazowej w Gminie Wołomin na tle wskaźników powiatowych, wojewódzkich i krajowych w latach 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	51,7	51,7	52,6	52,5	52,5	52,4	52,4
Województwo mazowieckie	53,5	54,2	54,9	54,6	54,5	53,5	53,7
Powiat wołomiński	58,8	56,0	59,3	60,2	60,6	67,0	67,9
Gmina Wołomin	72,3	63,6	68,8	69	68,7	71,2	71,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Wykres 29. Procentowy wskaźnik osób korzystających z sieci gazowej w Gminie Wołomin na tle wskaźników powiatowych, wojewódzkich i krajowych w latach 2007-2013

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS – Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Gmina Wołomin zasilana jest gazociągiem wysokiego ciśnienia f700 relacji Rembelszczyzna – granica państwa, przebiegającym w północnej części Gminy, przez Operatora Gazociągów Przesyłowych Gaz-System. Gmina zaopatrywana jest w gaz przez Mazowiecką Spółkę Gazownictwa sp. z o.o. Oddział Zakład Gazowniczy Warszawa ze stacji redukcyjno - pomiarowych I° znajdujących się w:

- miejscowości Stare Grabie,
- miejscowości Ząbki (poza terenem gminy),
- miejscowości Marki (poza terenem gminy),
- miejscowości Wólka Radzyńska (poza terenem gminy),

oraz ze stacji redukcyjno - pomiarowych II° znajdujących się w Wołominie na osiedlu Niepodległości i na terenie huty (stacja Reja).⁸

Korzystna sytuacja w odniesieniu do infrastruktury gazowej w Gminie Wołomin pozytywnie rzutuje na postrzeganie Gminy przez obecnych i przyszłych inwestorów, a także wpływa na wskaźniki dotyczące poziomu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego i ogólny stan środowiska naturalnego. Systematyczne podnoszenie poziomu nasycenia infrastrukturą gazową umożliwi rozwój Gminy na wielu płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i środowiskowej.

3.3.7. Usługi oczyszczania Gminy

Zgodnie z przyjętą z dniem 01.07.2013 r. Ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, obowiązek odbioru odpadów komunalnych spoczywa na gminie jako jednostce, która zabezpiecza i organizuje funkcjonowanie systemu odpadów wytwarzanych przez mieszkańców. Z wprowadzonego Zorganizowanego Systemu Odbioru Odpadów wyłączeni są przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą na terenie Gminy, którzy zobowiązani są do indywidualnego zawarcia umowy na odbiór odpadów z jednostkami wpisanymi do rejestru działalności regulowanej w zakresie odbioru odpadów komunalnych.

Usługi w zakresie oczyszczania na terenie Gminy Wołomin realizuje Miejski Zakład Oczyszczania w Wołominie, który świadczy usługi w zakresie wywozu nieczystości stałych i płynnych oraz odbioru surowców wtórnych.

W ramach struktur MZO w Wołominie Spółka z o.o. działa składowisko odpadów w Lipinach Starych, sortownia oraz kompostownia. Zakład planuje budowę nowego, nowoczesnego obiektu gospodarki odpadami wyposażonego w nowoczesny system przekształcania odpadów z uwzględnieniem wszelkich norm i rozporządzeń w tym zakresie.

3.3.8. Mieszkalnictwo

Na przestrzeni ostatnich lat na obszarze Gminy Wołomin dynamicznie rozwija się budownictwo mieszkaniowe. Stały, sukcesywny wzrost ludności determinuje procesy urbanizacyjne, konsekwencją których jest powstawanie nowych osiedli, budynków i mieszkań. Zgodnie z danymi GUS w 2013 r. liczba budynków mieszkalnych w Gminie wynosiła ogółem: 9 327 budynków, natomiast liczba mieszkań kształtowała się na poziomie: 17 901 mieszkań. Poniższa tabela obrazuje przyrost analizowanych wskaźników na przestrzeni lat 2007-2013.

Tabela 46. Wskaźnik ilości budynków i mieszkań w Gminie Wołomin w latach 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Budynki	-	8 491	8 629	8 710	9 162	9 240	9 327

⁸ Zgodnie ze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wołomin

Mieszkania	17 108	17 327	17 636	17 403	17 656	17 755	17 901
------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS- Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

W odniesieniu do innych gmin powiatu wołomińskiego wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców dla Gminy Wołomin uplasował się na wysokim 4 miejscu, zaraz po Ząbkach, Strachówce i Markach. Jednakże poziom podanego wskaźnika, który według danych GUS w 2013 r. wynosił 346,4 mieszkań, był znacząco niższy od analogicznych wartości dla całego kraju i województwa mazowieckiego.

Poniższa tabela przedstawia wszystkie wartości.

Tabela 47. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w odniesieniu gminach powiatu wołomińskiego, w powiecie wołomińskim, województwie mazowieckim oraz w całym kraju

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	340,9	344,8	348,5	349,6	352,6	356,1	359,9
Województwo Mazowieckie	371,4	377,3	383,1	391,7	394,6	398,5	402,3
Powiat Wołomiński	336,8	340,3	348,0	328,4	333,6	335,9	338,3
Poświętne	250,3	251,3	252,1	252,0	253,9	253,8	255,6
Radzymin	326,4	329,7	351,7	258,0	267,5	271,2	271,2
Tłuszcz	279,2	279,4	280,9	270,5	270,5	271,4	273,2
Klembów	290,8	293,9	294,6	278,1	277,8	280,3	281,7
Dąbrówka	249,0	251,0	248,9	279,5	279,5	280,0	282,3
Kobyłka	318,9	322,0	334,6	325,3	329,8	332,3	334,6
Zielonka	361,9	368,8	369,5	330,2	333,5	336,8	339,5
Jadów	348,6	351,2	355,3	340,3	343,2	343,3	346,3
Wołomin	342,2	344,7	348,9	340,6	343,6	344,9	346,4
Marki	371,9	377,4	384,5	361,8	365,4	368,3	372,5
Strachówka	334,7	339,9	343,6	358,3	363,7	370,7	374,7
Ząbki	395,8	399,0	413,3	409,4	424,5	425,9	428,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS- Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

Warunki mieszkaniowe w znacznej mierze są determinowane przez wyposażenie mieszkań w urządzenia techniczno-sanitarne. Według danych GUS w Gminie Wołomin przeważająca ilość mieszkań ma dostęp do podstawowych urządzeń techniczno-sanitarnych. lat ponadto, na przestrzeni lat 2007-2013 widoczny jest systematyczny wzrost większości wskaźników, co wskazuje na poprawę sytuacji mieszkańców Gminy.

Tabela 48. Udział mieszkań wyposażonych w poszczególne urządzenia techniczno-sanitarne w liczbie mieszkań ogółem w Gminie Wołomin w latach 2007-2013 [%]

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wodociąg	92,61	92,71	92,83	94,98	95,06	95,08	95,12
Ustęp splukiwany	89,40	89,54	89,82	93,77	93,85	93,89	93,94
Łazienka	87,68	87,84	88,08	91,31	91,43	91,48	91,55
Centralne ogrzewanie	83,05	83,26	83,60	84,72	84,94	85,02	85,15
Gaz sieciowy	64,68	64,48	69,62	72,33	71,79	71,78	71,59

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS- Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

W latach 2007-2013 zaobserwowano wzrost wielkości przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań. Wartość tego wskaźnika w 2013 r. wynosiła: 74,5 m². Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w analizowanym okresie wykazywała tendencję rosnącą.

Tabela 49. Wskaźnik przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań w Gminie Wołomin w latach 2007-2013 [m²]

Wskaźnik	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	70,8	71,3	71,9	73,5	73,8	74,1	74,5
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	24,2	24,6	25,1	25,0	25,4	25,6	25,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS- Gospodarka mieszkaniowa i komunalna

3.4. Opis infrastruktury i sfery społecznej

3.4.1. Edukacja

Rozbudowana baza edukacyjna na terenie Gminy Wołomin, spełnia potrzeby mieszkańców w tym zakresie, umożliwiając rozwój dzieci i młodzieży w funkcjonujących na jej terenie placówkach szkół podstawowych, gimnazjalnych, liceach ogólnokształcących. W Gminie zajęcia na poziomie szkoły wyższej oferuje Wyższa Szkoła Współpracy Międzynarodowej i Regionalnej im. Z. Glogera w Wołominie. Tak zróżnicowana oferta edukacyjna stwarza możliwości kształcenia dla przyszłych pokoleń mieszkańców regionu, ale także wymaga rezerwacji środków finansowych w corocznym budżecie Gminy.

Wśród placówek wychowania przedszkolnego na terenie Gminy Wołomin, będących samorządowymi jednostkami organizacyjnymi Gminy są:

1. Przedszkole nr 2 im. "Pyzy Wędrowniczki" w Wołominie
2. Przedszkole nr 5 im. „Kota w butach” w Wołominie
3. Przedszkole nr 6 im. „Bajka” w Wołominie
4. Przedszkole nr 8 im. „Czerwonego Kapturka” w Wołominie
5. Przedszkole nr 9 im. „Jasia i Małgosi” w Wołominie
6. Przedszkole nr 10 im. „Misia Uszatka” w Wołominie
7. Przedszkole im. "Pszczółki Mai" w Duczkach
8. Przedszkole w Leśniakowiznie⁹

Poza wyżej wymienionymi placówkami, w Gminie działa szereg niepublicznych przedszkoli, żłobków i klubów dziecięcych świadczących opiekę dla dzieci do lat trzech, które uzupełniają bogatą ofertę wychowawczo-edukacyjną na tym poziomie kształcenia i opieki.

⁹ Wykaz jednostek organizacyjnych Gminy Wołomin - załącznik nr 3 do statutu Gminy Wołomin, Uchwała Rady Miasta nr V-21/2015 w sprawie uchwalenia Statutu Gminy Wołomin z dnia 26 lutego 2015

W ramach samorządowych jednostek organizacyjnych Gminy Wołomin funkcjonują także poniższe placówki:

1. Zespół Szkół nr 1 w Wołominie
  - Gimnazjum nr 1 im. Zofii Nałkowskiej w Wołominie
  - I Liceum Ogólnokształcące im. Wacława Nałkowskiego w Wołominie
2. Zespół Szkół nr 2 w Wołominie
  - Szkoła Podstawowa nr 2 im. Ignacego Łukasiewicza w Wołominie
  - Gimnazjum nr 2 w Wołominie
3. Zespół szkół nr 3 w Wołominie
  - Gimnazjum nr 3 im. Jana Pawła II w Wołominie
  - III Liceum Ogólnokształcące im. Jana Pawła II w Wołominie
4. Zespół Szkół nr 4 im. Marynarki Wojennej RP w Wołominie
  - Szkoła Podstawowa nr 4 z Oddziałami Integracyjnymi im. Marynarki Wojennej RP w Wołominie
  - Gimnazjum nr 4 z Oddziałami Integracyjnymi im. Marynarki Wojennej RP w Wołominie
5. Zespół Szkół nr 5 w Wołominie
  - Sportowa Szkoła Podstawowa nr 5 im. Cypriana Kamila Norwida w Wołominie
  - Sportowe Gimnazjum nr 5 im. Polskich Olimpijczyków w Wołominie
6. Szkoła Podstawowa nr 3 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego
7. Szkoła Podstawowa nr 7 z Oddziałami Integracyjnymi im. Królowej Jadwigi w Wołominie
8. Zespół Szkół w Duczkach
  - Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Duczkach
  - Gimnazjum im. Jana Pawła II w Duczkach
9. Zespół Szkół w Ossowie
  - Szkoła Podstawowa im. Ks. Ignacego Skorupki w Ossowie
  - Gimnazjum w Ossowie
10. Zespół Szkół w Czarnej
  - Szkoła Podstawowa w Czarnej
  - Gimnazjum w Czarnej
11. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Leśniakowiznie
  - Szkoła Podstawowa w Majdanie z siedzibą w Leśniakowiznie
  - Przedszkole w Leśniakowiznie
12. Szkoła Podstawowa im. Fryderyka Chopina w Starym Grabiu
13. Szkoła Podstawowa w Zagościńcu

Rysunek 12. Przedszkole nr 9 im. „Jasia i Małgosi” Wołominie

Źródło: <http://wolomin.org/>

Rysunek 13. Zespół Szkół nr 5 w Wołominie

Źródło: <http://www.zs5wolomin.pl/>

Według danych GUS, w 2013 r. na terenie Gminy Wołomin funkcjonowało ogółem: 18 placówek przedszkolnych (zarówno publicznych jak i prywatnych), które świadczyły swoje usługi dla 1 398 dzieci, 13 szkół podstawowych, w których naukę pobierało 3 421 uczniów oraz 9 szkół gimnazjalnych z odnotowaną liczbą uczących się na poziomie 1635 osób. Liczba szkół ponadgimnazjalnych: zawodowych i liceów ogólnokształcących od wielu lat pozostaje na niezmiennym poziomie. W szkołach podstawowych liczba uczniów systematycznie wzrasta na przestrzeni ostatnich lat, w pozostałych typach szkół odnotowano nieznaczne spadki uczących się.

Tabela 50. Liczba obiektów oraz liczba uczniów w Gminie Wołomin w poszczególnych typach szkół w latach 2007-2013

Nazwa placówki	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba obiektów							
Szkoły Podstawowe	12	12	12	12	12	12	13
Gimnazja	10	9	9	9	9	9	9
Ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży	1	1	1	1	1	1	1
Licea Ogólnokształcące ponadgimnazjalne dla młodzieży	3	3	3	3	3	3	3
Liczba uczniów							
Szkoły Podstawowe	3 332	3 325	3 255	3 274	3 284	3 327	3 421
Gimnazja	1 968	1 845	1 812	1 746	1 698	1 675	1 635
Ponadgimnazjalne zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży	227	220	189	200	187	183	173
Licea Ogólnokształcące ponadgimnazjalne dla młodzieży	1 053	944	863	869	832	756	714

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS - Szkolnictwo podstawowe, gimnazjalne, ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne

Na terenie Gminy Wołomin działają także szkoły prowadzone przez władze powiatu wołomińskiego: Zespół Szkół Ekonomicznych im. Stanisława Staszica w Wołominie, Zespół Szkół Specjalnych w Wołominie, niepubliczne I Liceum Ogólnokształcące PUL w Wołominie, szkoły językowe, a także placówki wsparcia dziennego oferującego opiekę, wychowanie i edukację w świetlicach środowiskowych oraz w Ośrodku Pomocy Dziecku i Rodzinie Mazowieckiego Oddziału Terenowego Towarzystwa Rozwijania Aktywności Dzieci Szansa w Wołominie.

Istotne miejsce w budżecie gminy zajmują środki finansowe na realizację zadań związanych z oświatą i wychowaniem (według danych GUS Gmina Wołomin w 2014 r. przeznaczyła 61 684 178,52 zł na oświatę i wychowanie, co stanowiło ok. 40,6 % całego budżetu Gminy). Środki finansowe przeznaczane są nie tylko na rozwój bazy edukacyjnej w postaci modernizacji placówek i niezbędnych remontów, ale także na umożliwienie zdolnym uczniom Gminy uzyskanie motywujących stypendiów i nagród. Szkoły otrzymują coroczne wsparcie finansowe umożliwiające wyposażenie placówek w niezbędne pomoce naukowe i dydaktyczne.

Gmina wychodzi naprzeciw możliwościom podnoszenia poziomu edukacji wśród dzieci i młodzieży uczestnicząc w licznych projektach edukacyjnych. Ostatnio zakończony został projekt „Wyrównanie szans edukacyjnych uczniów poprzez dodatkowe zajęcia rozwijające kompetencje kluczowe - Moja przyszłość”, który był realizowany w partnerstwie z Samorządem Województwa Mazowieckiego. Projekt realizowany był od września 2014 r. do czerwca 2015 r. w ośmiu placówkach edukacyjnych zarządzanych przez Gminę Wołomin.

Prowadzone obecnie remonty i modernizacje, wśród nich budowa Sali gimnastycznej wraz z łącznikiem i nowymi salami lekcyjnymi w Zespole Szkół w Czarnej, na którą z województwa mazowieckiego Gmina otrzymała dofinansowanie w wysokości 0,9 mln zł, wymagają szczególnej uwagi władz Gminy ze względu na kluczowy aspekt zadań w obszarze edukacji dla przyszłości Gminy, a także z uwagi na konieczność kontroli wysokości rezerwowanych i wydawanych przez budżet Gminy na ten cel środków finansowych. Aby powyższe działania prowadzone były sprawnie i konsekwentnie, uchwałą z dnia 29 kwietnia 2015 r. powołano Wołomińską Radę Oświatową, natomiast w Urzędzie Miejskim utworzono stanowisko Pełnomocnika ds. oświatowych. Działania te umożliwią precyzyjne

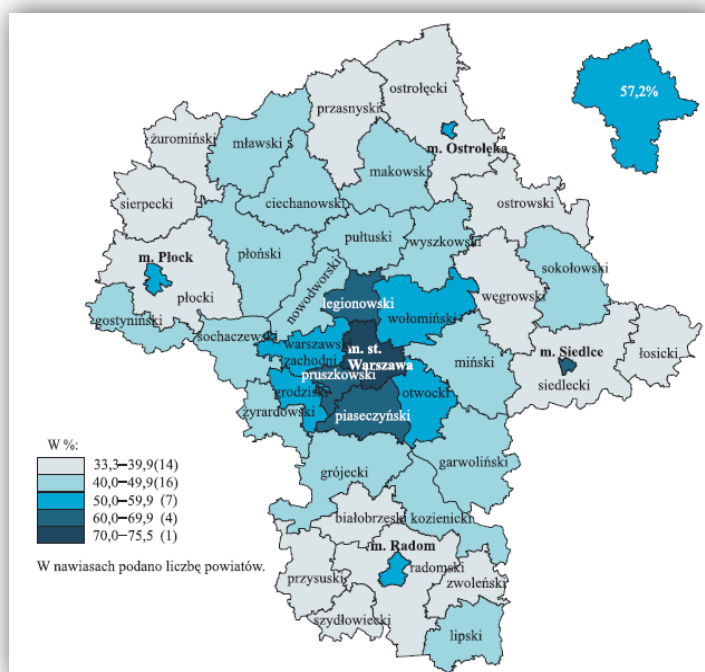

planowanie budżetu i wyznaczanie koniecznych działań w zakresie rozwoju bazy edukacyjnej zaspokajającej potrzeby mieszkańców Gminy.

Zgodnie z wynikami Spisu Powszechnego z 2011 r. liczba osób z wykształceniem wyższym w powiecie wołomińskim (brak danych na poziomie gmin) wynosiła ogółem 35 528 osób (19,23% ogółu mieszkańców powiatu), z wykształceniem średnim – 58 833 osoby (31,85%), z wykształceniem zasadniczym zawodowym – 36 713 osób (19,87%), gimnazjalnym – 9 031 osób (4,88%), podstawowym – 34 458 osób (18,65%). Należy wskazać, iż od 2002 r., kiedy przeprowadzany był poprzedni spis powszechny wzrost poziomu wykształcenia na poziomie średnim w powiecie wołomińskim należał do najwyższych w województwie, obok powiatu węgrowskiego, piaseczyńskiego, płockiego i warszawskiego zachodniego.

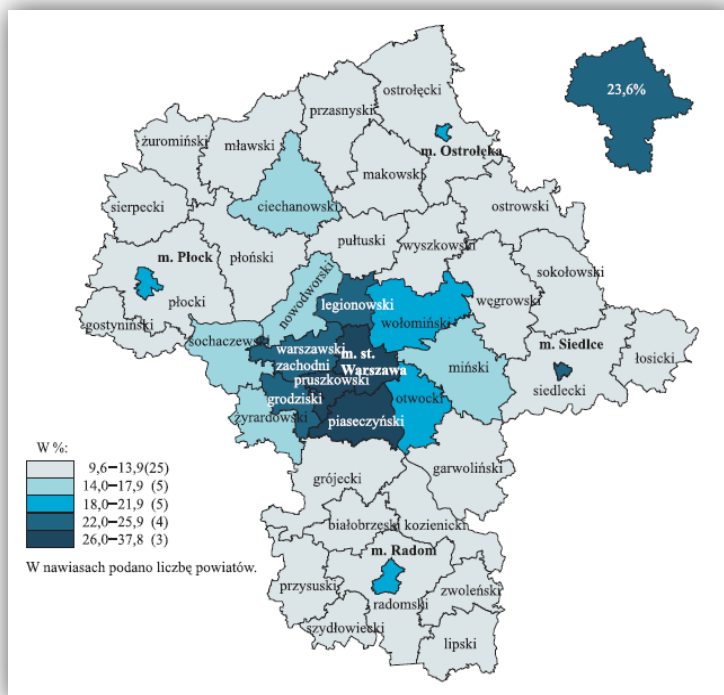
Rysunek 14. Ludność w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najmniej średnim według powiatów województwa mazowieckiego w 2011 r.

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i mieszkań 2011 – Ludność w województwie mazowieckim- stan i struktura demograficzno-społeczna- Urząd Statystyczny w Warszawie

Rysunek 15. Ludność w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem wyższym według powiatów województwa mazowieckiego w 2011 r.

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i mieszkań 2011 – Ludność w województwie mazowieckim- stan i struktura demograficzno-społeczna- Urząd Statystyczny w Warszawie

3.4.2. Kultura i sztuka

Na obszarze Gminy Wołomin funkcjonują instytucje kultury, które wspierają działania Gminy w zakresie szeroko pojętej działalności kulturalno-oświatowej proponując mieszkańcom pełen zakres usług, świadczonych na najwyższym, profesjonalnym poziomie. Wśród placówek wyróżniających się oraz proponujących najszerszą ofertę kulturalną w Gminie są:

1. Miejski Dom Kultury
2. Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej
3. Samorządowa Instytucja Kultury „Park Kulturowy Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”
4. Muzeum im. Zofii i Wacława Nałkowskich „Dom nad Łąkami” w Wołominie

Działalność **Miejskiego Domu Kultury w Wołominie** prowadzona jest nieprzerwanie od 1995 r., kiedy zainicjowano działalność placówki w budynku byłego Domu Kultury Huty Szkła. Dom Kultury jest placówką, która nie tylko proponuje dzieciom i młodzieży szeroki wachlarz zajęć pozalekcyjnych, ale także jest animatorem wielu koncertów, festiwali, przeglądów artystycznych czy przedstawień teatralnych. Placówka dysponująca salą widowiskową umożliwia uczestnictwo w wielu artystycznych przedsięwzięciach skierowanych do wszystkich mieszkańców Gminy.

Rysunek 16. Miejski Dom Kultury w Wołominie

Źródło: <http://wolomin.org/>, 08.07.2015

Wśród bogatej oferty Domu Kultury w Wołominie w 41 sekcjach kulturalnych, znajdują się możliwości uczestnictwa w zajęciach między innymi:

- ✓ Klubu Malucha
- ✓ Klubu Młodego Naukowca
- ✓ Klubu Pszczelarzy
- ✓ Szkółki szachowej
- ✓ Uniwersytetu III wieku
- ✓ Chóru Miejskiego „Cantus Cordis”
- ✓ Miejskiej Orkiestry Dętej
- ✓ Studia piosenki Estrada
- ✓ Wokalnego Zespołu Dziecięcego
- ✓ Nauki na wielu instrumentach
- ✓ Baletu, studia tańca
- ✓ Tai-Chi, karate
- ✓ Jogi, pilates, fitness, zumbi
- ✓ Grup teatralnych dla dzieci i młodzieży
- ✓ Pracowni rysunku i malarstwa, warsztatów rękodzieła artystycznego

Wołomiński Dom Kultury organizuje także przeglądy poetyckie, konkursy recytatorskie, przeglądy artystyczne, konkursy historyczne, ortograficzne, plastyczne. Placówka umożliwi mieszkańcom zapoznanie się z aktualną twórczością lokalnych artystów, organizując wernisaże malarstwa, wystawy fotograficzne, wystawy tematyczne związane z historią regionu. W okresie wakacyjnym proponuje dzieciom i młodzieży udział w zajęciach w ramach akcji „Lato w Mieście”, dla mieszkańców uczestnictwo w festynach, koncertach, recitalach, spektaklach, różnorodnych przeglądach artystycznych. W kalendarzu imprez kulturalnych znajduje się między innymi Ogólnopolski Festiwal Teatralny „BLACKOUT”.

Rysunek 17. Piknik rodzinny w Wołominie

Źródło: <http://wolomin.org/>

Inną skutecznie działającą placówką w Gminie Wołomin jest **Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Wołominie**. Biblioteka zawiera bogate zbiory woluminów, w rozległych branżach tematycznych zarówno dla najmłodszych czytelników, młodzieży oraz dorosłych.

Placówka posiada czytelnię multimedialną, pracownię opracowań księgozbioru oraz pomieszczenia umożliwiające organizację wystaw i koncertów. Na terenie biblioteki funkcjonuje Dyskusyjny Klub Książki, organizowane są wykłady i spotkania autorskie. Za swoją działalność w 2014 r. biblioteka zdobyła II miejsce w konkursie pn. „Mistrz Promocji Czytelnictwa”.

Miejska Biblioteka Publiczna posiada trzy podległe filie:

- ✓ Filia Osiedle Niepodległości (ul. Poprzeczna 6, Wołomin)
- ✓ Filia Ossów (ul. Matarewicza148, Ossów)
- ✓ Filia Zagościniec (ul. 100-lecia, Zagościniec)

Rysunek 18. Miejska Biblioteka Publiczna w Wołominie

Źródło: www.biblioteka.wolomin.pl, 08.07.2015

Biblioteka Publiczna w Wołominie czynnie włącza się w organizację ogólnopolskich akcji, mających na celu promowanie czytelnictwa. Wśród nich są m.in.:

Obchody Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich

Co roku 23 kwietnia Miejska Biblioteka Publiczna organizuje akcję pod hasłem „**W Wołominie dzień wspaniały-czyta duży, czyta mały**”. W tym dniu mieszkańcy Wołomina mają okazję zaprezentować z bibliotecznego balkonu wybrane fragmenty ulubionych książek.

Rysunek 19. Obchody Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich

Źródło: www.biblioteka.wolomin.pl, 08.07.2015

Odjazdy Bibliotekarz

Projekt, w której bibliotekarze, czytelnicy oraz miłośnicy książek i rowerów mogą aktywnie spędzić czas. Na początku rajdu rowerowego każdy z uczestników w ramach bookcrossingu, może zabrać ciekawą lekturę. Podczas przystanków jest czas na odpoczynek oraz zatopienie się w lekturze. Co więcej na uczestników czekają różne atrakcje: wspólne czytanie, rebusy, zagadki, zabawy integracyjne.

Rysunek 20. Odjazdy Bibliotekarz w Wołominie

Źródło: www.biblioteka.wolomin.pl, 08.07.2015

Noc Bibliotek

Miejska Biblioteka Publiczna w Wołominie aktywnie bierze także udział w ogólnopolskiej akcji „Noc bibliotek”, która ma na celu promocję czytelnictwa oraz pokazanie bibliotek, jako miejsc przyjaznych i otwartych dla każdego.

Rysunek 21. Noc w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Wołominie

Źródło: www.biblioteka.wolomin.pl, 08.07.2015

Istotną rolę w tworzeniu oferty kulturalnej dla mieszkańców Wołomina odgrywa także **Samorządowa Instytucja Kultury „Park Kulturowy Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”**, która została powołana przez Władze Gminy Wołomin w 2013 roku. Przedmiotem działania Instytucji jest przede wszystkim „upowszechnianie dziedzictwa historycznego Ossowa i Gminy Wołomin, w tym w szczególności odnoszącego się do wydarzeń związanych z wojną polsko-bolszewicką, Bitwą Warszawską 1920 roku, bojem na Polach Ossowskich w dniach 13-14 sierpnia 1920 oraz postawą, działalnością i bohaterską śmiercią ks. Ignacego Skorupki.¹⁰ Instytucja prowadzi również działania w zakresie promocji walorów turystycznych Ossowa, a także aktywizacji lokalnej społeczności.

¹⁰ Statut samorządowej instytucji kultury pod nazwą „Park Kulturowy – Ossów-Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”, stanowiący załącznik do Uchwały Nr XX-91/2012 Rady Miejskiej w Wołominie z dnia 29 października 2012 r.

Rysunek 22. Pawilon ekspozycyjny w Ossowie

Źródło: www.ossow1920.pl, 19.10.2015

W ramach swojej działalności Samorządowa Instytucja Kultury prowadzi Centrum Informacji Turystyczno-Historycznej, znajdujące się przy Zespole Szkół w Ossowie. Nowoczesny pawilon ekspozycyjny wyposażony jest w salkę kinowo-konferencyjną, multimedialne ekrany dotykowe, stanowiska odsłuchowe, wirtualny prezenter, przestrzeń wystawienniczą oraz punkt informacji turystycznej z infokioskiem.

Centrum Informacji Turystyczno-Historycznej oferuje także bogatą ofertę edukacyjną, obejmującą m.in. wycieczkę po terenie Parku Kulturowego, zwiedzanie CITH wraz z przewodnikiem, seans filmu „Zwycięstwo 1920” - pokazującego problematykę wojny polsko-bolszewickiej i Bitwy Warszawskiej. Istnieje także możliwość rozegrania gry terenowej oraz udział w żywych lekcjach historii, prowadzonych przez rekonstruktorów ubranych w stroje z epoki.

Rysunek 23. Wizyta oficerów NATO w Ossowie

Źródło: www.ossow1920.pl, 19.10.2015

Poza edukacją historyczną Centrum Informacji Turystyczno-Historycznej oferuje bogaty program kulturalny obejmujący panele dyskusyjne, warsztaty oraz wystawy. Ossów jest także miejscem, w którym odbywają się lokalne spotkania okolicznościowe oraz uroczystości takie jak: obchody rocznicy Bitwy Warszawskiej, obchody Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych” czy uroczystości związane ze Świętem Flagi.

Rysunek 24. Rekonstrukcja Bitwy Warszawskiej na polach Ossowa

Źródło: www.ossow1920.pl, 19.10.2015

3.4.3. Sport i rekreacja

Jednym z zadań własnych gminy jest zaspokajanie zbiorowych potrzeb mieszkańców w zakresie kultury fizycznej. W Gminie Wołomin zadanie to w głównej mierze realizuje Ośrodek Sportu i Rekreacji „Huragan”.

Działalność Ośrodka Sportu i Rekreacji „Huragan” obejmuje między innymi: udostępnianie obiektów i terenów na imprezy sportowe i rekreacyjne, zarządzanie powierzonym mieniem, rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej oraz współpracę z klubami i stowarzyszeniami zajmującymi się szeroko pojętą kulturą fizyczną.

OSiR organizuje dla mieszkańców Gminy liczne imprezy sportowo-rekreacyjne, turnieje i zawody sportowe oraz festyny szkolne. Ponadto, oferta placówki obejmuje także prowadzenie zajęć z zakresu: piłki nożnej, koszykówki, piłki siatkowej, strzelectwa, kolarstwa, tenisa ziemnego, boksu, lekkoatletyki oraz brydża sportowego.

Tabela 51. Kluby, stowarzyszenia i sekcje sportowe działające przy OSiR „Huragan”

Lp.	Dyscyplina sportowa	Nazwa klubu sportowego
1.	koszykówka dziewcząt	UKS Huragan
2.	koszykówka chłopców	UKS-2 Huragan
3.	piłka siatkowa chłopców	MUKS Huragan
4.	piłka nożna chłopców	PWKS Huragan
5.	strzelectwo	UKS Salwa
6.	kolarstwo	UKK BDC Huragan
7.	tenis ziemny	UKT Topspin, Wołomiński Tenis Amatorski

Lp.	Dyscyplina sportowa	Nazwa klubu sportowego
8.	boks	UKS Champion
9.	lekkoatletyka	Klub Aktywnego Biegacza
10.	sport szkolny	Szkolny Związek Sportowy
11.	brydż sportowy	

Źródło: Ośrodek Sportu i Rekreacji „Huragan” w Wołominie, 23.07.2015

Gmina Wołomin charakteryzuje się rozbudowaną infrastrukturą sportowo-rekreacyjną. Pod zarządem Ośrodka Sportu i Rekreacji „Huragan” znajduje się hala sportowa, bieżnia lekkoatletyczna, boisko trawiaste oraz sztuczne, strzelnica bojowo-sportowa oraz pneumatyczna, korty tenisowe zewnętrzne, hala tenisowa oraz nowoczesny obiekt pływalni miejskiej. Ponadto na terenie Gminy Wołomin znajdują się także 3 zespoły boisk sportowych ORLIK 2012, 5 boisk wielofunkcyjnych, 8 przyszkolnych sali gimnastycznych oraz 2 lodowiska (w tym Biały Orlik, zlokalizowany przy Zespole Szkół nr 3 w Wołominie). Należy jednak zauważyć, że większość gminnych obiektów sportowych wymaga gruntownej modernizacji oraz remontów.

Rysunek 25. Pływalnia miejska w Wołominie

Źródło: Urząd Miejski w Wołominie

Widząc potrzebę inwestycji w rozwój gminnej bazy sportowo-rekreacyjnej władze Gminy planują kompleksową modernizację terenu OSiR-u „Huragan”, mającą na celu przekształcenie go w profesjonalny kompleks sportowo-rekreacyjny. Przyjęta koncepcja zakłada zintegrowanie na terenie OSiR-u nowoczesnych boisk sportowych, pływalni miejskiej oraz terenów rekreacyjnych. Po modernizacji OSiR powinien stać się centrum gminnego sportu oraz zabezpieczać potrzeby rekreacyjno-sportowe wszystkich grup społecznych.

Poniżej przedstawiona została koncepcja budowy kompleksu sportowo-rekreacyjnego w Wołominie:

Rysunek 26. Projekt koncepcyjny budowy kompleksu sportu i rekreacji na terenie Ośrodka Sportu i Rekreacji „Huragan” w Wołominie

Źródło: Urząd Miejski w Wołominie

3.4.4. Ochrona zdrowia

Na terenie Gminy Wołomin opiekę zdrowotną zapewniają 3 publiczne zakłady opieki zdrowotnej: Miejski Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej nr 1, Miejski Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej nr 2 oraz Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Wołominie – samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Wołominie.

Ponadto w Gminie Wołomin funkcjonują także niepubliczne placówki służby zdrowia, mające podpisane umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia na świadczenie usług medycznych. Placówki te współpracują z Gminą Wołomin w ramach realizacji zadań własnych Gminy w zakresie opieki zdrowotnej.

Na terenie Gminy zlokalizowany jest także Szpital Powiatowy, realizujący kompleksowe usługi medyczne dla mieszkańców powiatu wołomińskiego. Według danych GUS w 2014 r. na terenie Gminy Wołomin działało 17 aptek.

Gmina Wołomin co roku opracowuje „Program działań z zakresu ochrony zdrowia mieszkańców gminy Wołomin na rok 2015” będący propozycją działań, mających na celu rozwój edukacji zdrowotnej oraz profilaktyki na terenie Gminy.

W Programie na 2015 rok zawarte zostały propozycje działań, które podzielono na 3 główne obszary: profilaktykę nowotworową, działania podejmowane w trosce o zdrowie dzieci i młodzieży oraz działania skierowane do seniorów. Wszystkie zaproponowane zadania stanowią kontynuację działań prowadzonych w Gminie Wołomin w poprzednich latach.

1. Profilaktyka nowotworowa

Działania w zakresie profilaktyki nowotworowej w Gminie Wołomin nastawione są przede wszystkim na wczesne wykrywanie nowotworów oraz edukację mieszkańców Gminy w zakresie profilaktyki.

Gmina Wołomin bierze aktywny udział w organizacji bezpłatnych badań profilaktycznych dla mieszkanki Gminy Wołomin. Badania mammograficzne wykonywane są w mobilnych mammobusach, natomiast badania cytologiczne realizowane są w pięciu lokalnych placówkach zdrowia: MSPZOZ Nr 1 przy ul. Prądyńskiego 11, MSPZOZ Nr 2 przy ul. Wileńskiej 74, PRO-MED przy al. Armii Krajowej 63/13 oraz NZOZ Medycyna Rodzinna przy ul. Kopernika 8 oraz ul. Mickiewicza 12a.

Poniższa tabela przedstawia liczbę badań profilaktycznych wykonanych w Gminie Wołomin w latach 2012-2014.

Tabela 52. Liczba badań mammograficznych i cytologicznych wykonanych na terenie Gminy Wołomin w latach 2012-2014

	2012	2013	2014
liczba badań mammograficznych	1 684	1 729	1 503
Liczba badań cytologicznych	852	672	673

Źródło: Program działań z zakresu ochrony zdrowia mieszkańców gminy Wołomin na ro 2015.

W 2015 zaplanowano zwiększenie dostępności badań profilaktycznych dla mieszkanki Gminy Wołomin.

2. Działania podejmowane w trosce o zdrowie dzieci i młodzieży

Działania w tym obszarze obejmują przede wszystkim organizację gminnego programu szczepień ochronnych oraz edukację rodziców oraz dzieci w zakresie profilaktyki.

Gmina Wołomin w 2010 roku rozpoczęła Gminny program szczepień ochronnych przeciwko meningokokom typu C, stanowiący uzupełnienie szczepień dla uczniów gimnazjów, którzy wcześniej nie zostali zaszczepieni. Od 2013 roku Gmina realizuje także program szczepień ochronnych dla dziewcząt w wieku 12 lat przeciwko wirusowi brodawczaka ludzkiego.

Poniższa tabela prezentuje liczbę uczniów zaszczepionych w ramach Gminnego programu szczepień ochronnych w latach 2012-2014.

Tabela 53. Liczba dzieci zaszczepionych w ramach gminnego programu szczepień ochronnych w Gminie Wołomin w latach 2012-2014

	2012	2013	2014
szczepienia przeciwko meningokokom typu C	192	275	252
szczepienia przeciwko wirusowi brodawczaka ludzkiego	-	40	45

Źródło: Program działań z zakresu ochrony zdrowia mieszkańców gminy Wołomin na rok 2015.

W 2015 roku zaplanowano zaszczepienie przeciwko meningokokom typu C ok. 350 uczniów, natomiast z dofinansowania do szczepień przeciwko wirusowi brodawczaka ludzkiego skorzysta ok. 50 dziewcząt w wieku 12 lat.

Działania w zakresie zdrowia dzieci i młodzieży obejmują także pomoc oraz wsparcie rodziców spodziewających się dziecka. W ramach dotychczasowych działań miejscowa szkoła rodzenia na zlecenie Gminy Wołomin od trzech lat prowadzi cykl szkoleń z zakresu wiedzy o ciąży, porodzie i połogu oraz umiejętności opieki nad dzieckiem i matką. Ze szkoleń dofinansowanych przez Gminę w latach 2012-2014 skorzystało 120 rodzin. W 2015 roku przewidziano organizację cyklu szkoleń dla 48 rodzin zamieszkujących Gminę Wołomin.

3. Działania skierowane dla seniorów

W ramach działań skierowanych dla seniorów w Gminie Wołomin organizowane są przede wszystkim:

- szczepienia ochronne przeciwko grypie dla osób powyżej 65 roku życia, realizowane od 2010 roku,
- przesiewowe badania cukrzycy wśród mieszkańców Gminy Wołomin,
- warsztaty edukacyjne dla seniorów w zakresie profilaktyki.

W 2014 roku szczepienia ochronne przeciwko grypie dla osób powyżej 65 roku życia realizowane były w trzech lokalnych placówkach zdrowia: ZOZ Nr 1 przy ul. Prądyńskiego, MAK-MED przy al. Armii

Krajowej 64/13 oraz DEKAMED przy ul. Mieszka I 16.

Poniższa tabela prezentuje liczbę osób korzystających z działań skierowanych dla seniorów w Gminie Wołomin w latach 2012-2014.

Tabela 54. Liczba osób korzystających z działań skierowanych dla seniorów w Gminie Wołomin w latach 2012-2014

	2012	2013	2014
szczepienia ochronne przeciwko grypie	763	844	860
badania przesiewowe	-	866	809

Źródło: Program działań z zakresu ochrony zdrowia mieszkańców gminy Wołomin na rok 2015.

W roku 2015 zaplanowano wykonanie badań przesiewowych dla 850 mieszkańców Gminy oraz zwiększenie liczby osób, korzystających ze szczepień ochronnych przeciwko grypie.

3.4.5. Pomoc społeczna

Ustawa z dnia 12.03.2014 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.) nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek aktywnego świadczenia pomocy społecznej, która jest skierowana do wszystkich mieszkańców potrzebujących wsparcia. Na obszarze Gminy Wołomin realizację zadań z zakresu pomocy społecznej prowadzi Ośrodek Pomocy Społecznej.

Statutowym zadaniem Ośrodka Pomocy Społecznej w Wołominie jest doprowadzenie, w miarę możliwości, do życiowego usamodzielnienia się osób oraz rodzin wymagających wsparcia, a także zapobieganie powstawaniu nowych problemów społecznych.

Zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o pomocy społecznej OPS w Wołominie obejmuje wsparciem osoby, którym taka pomoc jest niezbędna, w szczególności z powodu:

- ubóstwa,
- sieroctwa,
- bezdomności,
- bezrobocia,
- niepełnosprawności,
- długotrwałej lub ciężkiej choroby,
- przemocy w rodzinie,
- potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności,
- bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych,
- trudności w integracji cudzoziemców, które otrzymali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą,
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego,
- alkoholizmu lub narkomanii,
- zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej,
- klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Tabela 55. Liczba osób korzystających ze świadczeń społecznych w latach 2010-2014

	2010	2011	2012	2013	2014
liczba osób	2 397	2 339	2 086	2 295	2 420

Zródło: Ośrodek Pomocy Społecznej w Wołominie

Tabela 56. Powody przyznawania pomocy w latach 2010-2014

przyczyna	Liczba rodzin				
	2010	2011	2012	2013	2014
Ubóstwo	374	785	807	909	909
Sieroctwo	0	0	0	0	2
bezdomność	22	22	45	30	24
bezrobocie	688	541	571	639	584
potrzeba ochrony macierzyństwa	53	68	86	129	127
niepełnosprawność	428	419	449	484	476
długotrwała lub ciężka choroba	501	472	582	682	701
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, w tym prowadzenia gosp. domowego	251	293	222	232	239
przemoc w rodzinie	45	8	7	15	14
alkoholizm	283	58	69	72	57
narkomania	34	7	11	9	7
trudności po opuszczeniu zakładu karnego	28	20	18	30	23
zdarzenie losowe	1	48	60	21	16

Zródło: Ośrodek Pomocy Społecznej w Wołominie

Celem działalności Ośrodka jest pomoc osobom i rodzinom w przewycięzaniu trudności, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia. Do form pomocy realizowanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Wołominie należą:

- przyznawanie osobom uprawnionym do ich otrzymywania zasiłków pieniężnych na bieżące potrzeby, dożywianie, zakup opału, odzieży, leków,
- opłacanie kosztów obiadów dla dzieci w szkołach oraz osób dorosłych, które własnym staraniem nie są w stanie zapewnić sobie gorącego posiłku (w 2014 r. OPS finansował posiłki w szkołach dla 693 dzieci oraz obiady barowe dla 276 osób),
- świadczenie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania (w 2014 r. z tej formy pomocy skorzystało 114 osób),
- świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób psychicznie chorych lub upośledzonych umysłowo, które nie mogą skorzystać z innych, środowiskowych form pomocy, organizowanych przez Powiat (w 2014 r. z usług tych całkowicie finansowanych przez Wojewodę korzystało 23 osób),
- pomaganie w staraniach o umieszczenie w domu pomocy społecznej oraz częściowe opłacanie kosztów pobytu osób umieszczonych w DPS – byłych mieszkańców gminy Wołomin

- w 2014 r. OPS dofinansowywał pobyt w DPS 75 osobom,
- zajmowanie się sprawieniem pogrzebu, w tym osobom bezdomnym (w 2014 r. OPS pokrył koszty pochówku 17 osób bezdomnych mieszkańców Gminy Wołomin),
  - współpraca z innymi instytucjami i organizacjami,
  - świadczenie pomocy o charakterze niematerialnym polegającej na złożonych działaniach mających na celu pomoc w rozwiązaniu problemów, zapobieganiu dysfunkcjom osób i rodzin, doradztwie i konsultacji, a także pomoc zmarginalizowanym grupom społecznym przy współpracy i współudziale innych instytucji i organizacji, w tym głównie organizacji pozarządowych,
  - realizacja programów współpracy z organizacjami pozarządowymi głównie kombatancko-emeryckimi zgodnie z programem zatwierdzonym i wynikającym ze Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych,
  - współpraca przy organizowaniu prac społecznie użytecznych, wypłacanie świadczeń dla osób wykonujących prace społecznie użyteczne na terenie Gminy Wołomin (w 2014 r. była to liczba 100 osób miesięcznie).¹¹

3.4.6. Organizacje pozarządowe

Funkcjonowanie organizacji pozarządowych, fundacji i stowarzyszeń opiera się na założeniach, które są przejawem społeczeństwa obywatelskiego, jego aktywności i wyczerania na potrzeby lokalnej społeczności. Szerokie spektrum działania tych organizacji realizowane jest w kontekście działalności kulturalnej, edukacyjnej, naukowej i społecznej. Pełnią one nie tylko istotną rolę w konsolidacji społeczności lokalnej, ale także stanowią istotny element wsparcia władz lokalnych w ich działaniach służących poprawie jakości życia mieszkańców.

Gmina co roku opracowuje „Program Współpracy Gminy Wołomin z organizacjami pozarządowymi”, który realnie wpływa na podniesienie skuteczności działania lokalnych władz w obszarze jego kompetencji i zadań.

Celem głównym programu jest: **„wspólne podejmowanie działań przez Gminę oraz Organizacje na rzecz lepszego zaspokajania potrzeb społecznych i podnoszenia poziomu życia mieszkańców Gminy”**.

Gmina określa także cele szczegółowe współpracy z organizacjami, które przedstawiono poniżej:

- podnoszenie skuteczności i efektywności w realizacji zadań publicznych,
- doskonalenie umiejętności rzetelnego diagnozowania lokalnych problemów społecznych oraz umiejętności trafnego dobierania środków pomocowych,
- promocja postaw obywatelskich, prospołecznych i wolontariatu,
- wzmacnianie poczucia tożsamości i identyfikacji z miejscem zamieszkania oraz poczucia odpowiedzialności za otoczenie,
- budowanie partnerstw w pozyskiwaniu środków pomocowych na realizację zadań publicznych.¹²

¹¹ Sprawozdanie z działalności Ośrodka Pomocy Społecznej w Wołominie za rok 2014

¹² Program współpracy gminy Wołomin z organizacjami pozarządowymi na 2015 rok, stanowiący załącznik do Uchwały Nr XLI-104/2014 Rady Miejskiej w Wołominie z dnia 24.10.2014 r.

Współpraca Gminy Wołomin z organizacjami pozarządowymi obejmuje przede wszystkim: realizację części zadań publicznych Gminy, diagnozowanie lokalnych potrzeb społecznych oraz poszukiwanie skutecznych sposobów ich rozwiązywania, działania mające na celu budowę kapitału społecznego oraz promocję Gminy jako samorządu otwartego na współpracę.

Realizacja wyżej wymienionych zadań jest wspomagana przez Gminę zarówno w formach finansowych jak i pozafinansowych, do których należy m.in. prowadzenie bazy organizacji pozarządowych lub organizowanie spotkań o charakterze informacyjno-szkoleniowym.

W „Programie współpracy Gminy Wołomin z organizacjami pozarządowymi na rok 2015” ustalono także obszary działań sektora pozarządowego, które w 2015 roku powinny być traktowane priorytetowo. Wszystkie obszary zostały zaprezentowane na poniższym rysunku.

Rysunek 27. Priorytetowe obszary współpracy Gminy Wołomin z organizacjami pozarządowymi na 2015 rok

Źródło: opracowanie własne na podstawie „Programu współpracy gminy Wołomin z organizacjami pozarządowymi na 2015 rok”

Organizacje pozarządowe funkcjonujące na terenie Gminy Wołomin są aktywne w różnych obszarach działalności. Głównymi polami działalności lokalnych organizacji są¹³:

- przewyżczanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca (pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, wspieranie rodzin),
- ochrona zdrowia (ochrona i promocja zdrowia, przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym),
- przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy (działalność wspierająca rozwój gospodarczy oraz rozwój przedsiębiorczości),
- nauka, kultura, ekologia
- działalność międzynarodowa, wspólnoty lokalne, aktywność społeczna (promocja i organizacja wolontariatu, działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności lokalnych),
- sport, turystyka, wypoczynek (uczniowskie kluby sportowe, działalność na rzecz rozwoju potencjału turystycznego, wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej i sportu),
- bezpieczeństwo publiczne (ochotnicze straże pożarne na terenie Gminy).

13 www.bazy.ngo.pl

W Wołominie istnieją także liczne organizacje zrzeszające seniorów. Organizacje senioralne skupiają się na tworzeniu oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców Gminy Wołomin w wieku 60+. W ramach działalności organizowane są wycieczki turystyczno-krajoznawcze np. do sanktuariów, pikniki, spotkania okolicznościowe, imprezy integracyjne, spotkania diagnostyczne.

3.5. Opis modelu zarządzania i finansów

Odpowiednie zarządzanie budżetem jest kluczowym czynnikiem decydującym o tempie rozwoju Gminy. W nadchodzącej perspektywie unijnej na lata 2014-2020, zdecydowana większość dotowanych projektów będzie wymagała wniesienia wkładu własnego (min. 20%). Możliwość skorzystania z finansowania zewnętrznego będzie zależała więc od możliwości Gminy do ich absorpcji. Analizując możliwości finansowania projektów, należy mieć także na uwadze, iż wiele koniecznych do zrealizowania zadań nie znajdzie pokrycia w finansowaniu zewnętrznym.

3.5.1. Struktura dochodów Gminy

Dochody jednostek samorządu terytorialnego można podzielić na dochody własne, subwencję ogólną i dotacje celowe z budżetu państwa. W przypadku dwóch ostatnich pozycji Gmina ma stosunkowo niewielki wpływ na ich wysokość, ponieważ z tych źródeł finansowane są zadania celowe tj. oświata, na którą przyznawane są środki w zależności od ilości uczniów.

Z punktu widzenia możliwości rozwoju Gminy największe znaczenie ma wysokość dochodów własnych. Zwiększenie tych środków daje możliwość wypracowania nadwyżki finansowej, która może zostać przeznaczona na zadania inwestycyjne.

Poniższa tabela przedstawia strukturę dochodów Gminy Wołomin w latach 2008-2014.

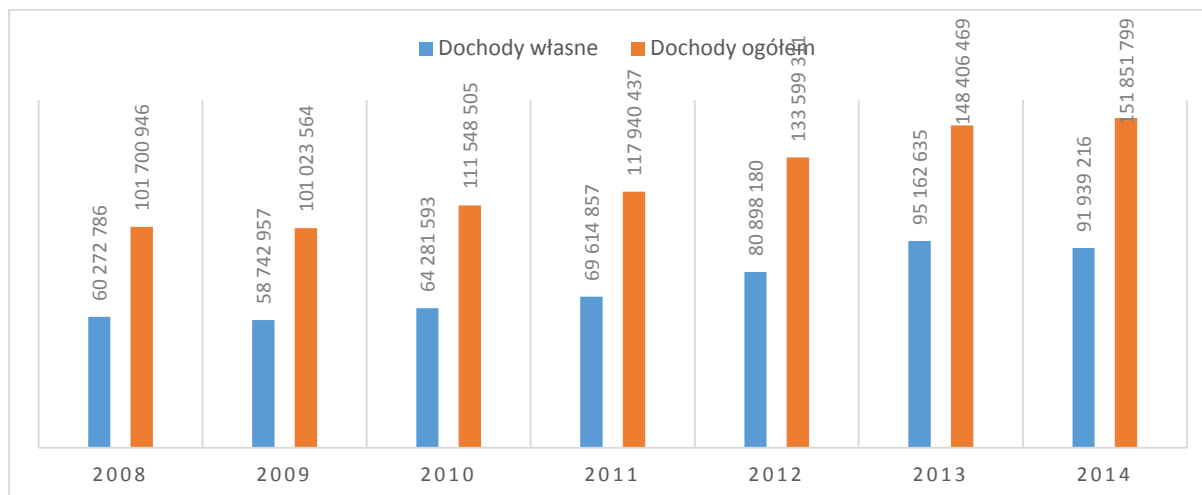
Tabela 57. Struktura dochodów Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [PLN]

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody własne	60 272 786	58 742 957	64 281 593	69 614 857	80 898 180	95 162 635	91 939 216
Dochody ogółem	101 700 946	101 023 564	111 548 505	117 940 437	133 599 311	148 406 469	151 851 799

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 30. Struktura dochodów Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Jak wskazuje powyższy wykres zarówno dochody własne jak i dochody ogółem w Gminie Wołomin corocznie wzrastają z wyjątkiem 2009 r. Na przestrzeni analizowanych 7 lat dochody ogółem w Gminie wzrosły o prawie 50%, a dochody własne o ok. 53 %.

Kolejnym ważnym wskaźnikiem jest udział dochodów własnych w dochodach ogółem, który jest podstawowym wskaźnikiem określającym poziom samodzielności dochodowej Gminy. W Gminie Wołomin na przestrzeni lat 2008-2013 wartość wskaźnika utrzymywała się na wysokim poziomie wykazując systematyczny wzrost. Natomiast w 2014 r. odnotowano spadek wskaźnika do poziomu 60,55 %.

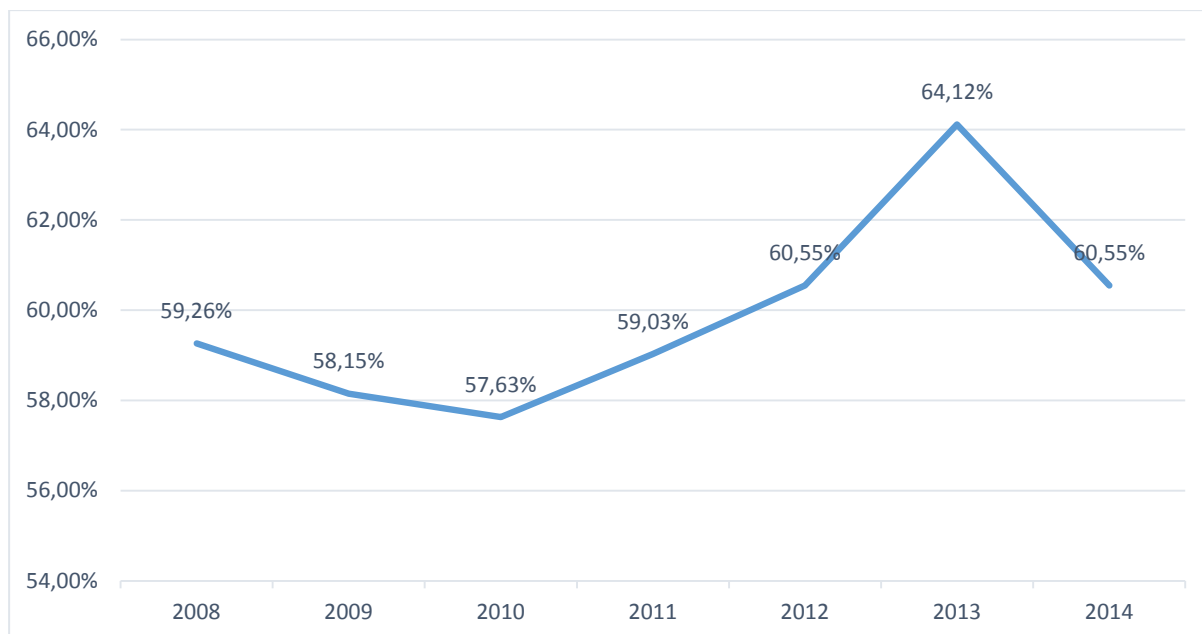
Tabela 58. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 [%]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Udział dochodów własnych w dochodach ogółem	59,26	58,15	57,63	59,03	60,55	64,12	60,55

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 31. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem w Gminie Wołomin w latach 2008-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS - Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

W poniższej tabeli wyszczególniono rodzaje dochodów własnych oraz ich kwoty wpływów na przestrzeni lat 2008-2014.

Tabela 59. Dochody własne Gminy Wołomin w latach 2008-2014 (PLN)

Rodzaj dochodów własnych	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Podatek rolny	104 537	96 537	77 707	70 117	132 837	147 793	131 549
Podatek leśny	18 192	18 655	17 182	20 401	23 821	23 583	20 429
Podatek od nieruchomości	12 298 761	12 187 077	13 082 143	13 515 174	15 096 690	15 245 422	15 898 142
Podatek od środków transportu	988 895	1 301 409	1 248 004	1 367 495	1 140 120	1 323 018	1 298 776
Opłaty skarbowe	1 736 742	1 427 776	1 457 858	1 481 686	1 437 227	1 436 157	1 557 275
Podatek od czynności cywilnoprawnych	3 068 870	2 154 739	2 681 458	2 380 722	2 178 380	1 876 616	2 774 453
Opłata targowa	-	-	-	-	84 689	363 808	406 185
Dochody z majątku	2 114 895	3 159 501	4 451 754	2 903 035	3 639 598	2 689 534	2 937 250
Wpływy z usług	294 583	321 775	52 923	3 020 361	7 114 602	13 684 334	10 166 462
Podatek od osób fizycznych	34 276 009	32 291 617	34 364 163	38 039 623	41 312 757	43 611 053	43 309 485
Podatek od osób prawnych	1 199 091	1 582 790	1 169 861	1 305 792	1 649 969	1 944 736	2 122 211

Inne dochody własne	4 172 210	4 201 082	5 678 481	5 510 450	7 087 489	12 816 582	5 657 831
Razem	60 272 786	58 742 957	64 281 593	69 614 857	80 898 180	95 162 635	91 939 216

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Jak wskazuje powyższa tabela w 2014 r. największy udział w dochodach własnych Gminy stanowiły: podatek od osób fizycznych (47,11 %), podatek od nieruchomości (17,29 %) oraz wpływy z usług (11,06 %).

3.5.2. Struktura wydatków oraz struktura zadłużenia Gminy

W strukturze wydatków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego wyróżnia się:

- wydatki bieżące, dotyczące głównie zadań obowiązkowych i bieżącego świadczenia usług użyteczności publicznej,
- wydatki majątkowe, przeznaczone głównie na inwestycje.

W Gminie Wołomin poziom wydatków wykazuje tendencję rosnącą. Na przestrzeni analizowanych 7 lat ogólne wydatki Gminy wzrosły o prawie 43%. Tak duży wzrost wydatków spowodowany jest rosnącymi potrzebami bieżącymi. Wydatki inwestycyjne w Gminie Wołomin od lat utrzymują się na względnie stałym poziomie 20 mln zł (wyjątek stanowił rok 2010, w którym wydatki inwestycyjne Gminy osiągnęły wartość prawie 30 mln.).

Strukturę wydatków w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 60. Struktura wydatków Gminy Wołomin w latach 2008-2014 (PLN)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wydatki majątkowe inwestycyjne	22 963 743	22 818 607	29 132 822	21 956 441	19 929 737	20 944 864	22 847 502
Wydatki bieżące ogółem	81 790 158	85 782 902	92 404 344	103 709 061	116 901 759	130 121 373	132 646 711
Wydatki ogółem	108 753 900	113 601 509	123 337 166	125 665 502	136 831 892	151 066 623	155 494 213

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Istotnym elementem diagnozy budżetu jednostek samorządu terytorialnego jest udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem, mówiący o potencjale inwestycyjnym Gminy. W Gminie Wołomin wskaźnik ten w latach 2008-2014 kształtował się w następujący sposób:

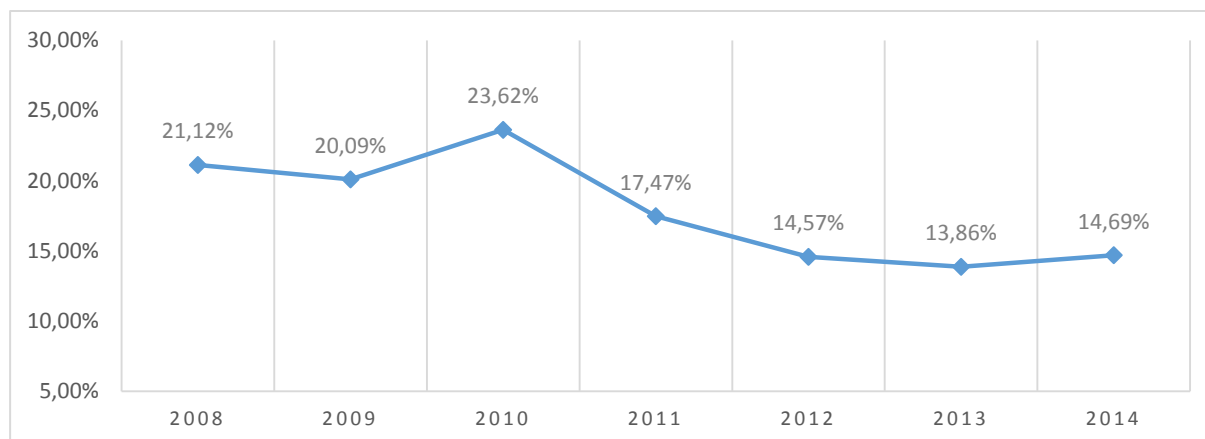

Tabela 61. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 [%]

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem	21,12	20,09	23,62	17,47	14,57	13,86	14,69

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 32. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Wołomin w latach 2008-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Jak pokazuje powyższy wykres w Gminie Wołomin udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem wykazywał tendencję malejącą. Według danych GUS w 2013 r. wartość wskaźnika wyniosła jedynie 13,86 %.

Według Wieloletniej Prognozy Finansowej zadłużenie Gminy Wołomin pod koniec 2015 r. wyniesie ponad 70 mln zł, co stanowi ok 40 % dochodów Gminy.

3.5.3. Porównania subregionalne

Jak wskazuje poniższa tabela dochody budżetowe przypadające na jednego mieszkańca są wyższe w porównaniu z takimi gminami jak: Kobyłka, Marki, Poświętne, Radzymin czy Tłuszcz, jednak niższe niż analogiczne wartości dla gminy Żąbki, Zielonka, Dąbrówka, Klembów czy Strachówka.

Analizując poniższe wartości warto zauważyć, że na przestrzeni lat 2008-2014 Gmina Wołomin odnotowała 45% dynamikę wzrostu wskaźnika. Wyższe wartości uzyskały Żąbki, Strachówka oraz Jadów.

Tabela 62. Dochody budżetów gmin powiatu wołomińskiego na 1 mieszkańca w latach 2008-2014 [PLN]

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tłuszcz	2 069	2 179	2 242	2 365	2 480	2 837	2 711
Radzymin	2 401	2 523	2 593	2 482	2 525	2 613	2 851
Wołomin	2 031	2 002	2 191	2 303	2 597	2 877	2 940
Marki	2 330	2 332	2 524	2 673	2 766	2 849	3 034
Kobyłka	3 132	3 804	2 609	2 679	2 471	2 816	3 036
Poświętne	2 161	2 137	2 293	2 460	2 471	2 739	3 051
Dąbrówka	2 569	2 536	2 468	3 351	3 111	3 003	3 257

Jadów	2 224	2 690	3 385	3 687	4 815	2 983	3 369
Zielonka	2 447	2 531	2 784	2 943	3 088	3 088	3 404
Klembów	2 572	2 422	2 513	2 469	2 654	3 001	3 451
Ząbki	2 187	2 341	3 184	3 480	2 813	3 686	3 482
Strachówka	2 269	2 574	2 653	2 825	3 410	3 147	4 819

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

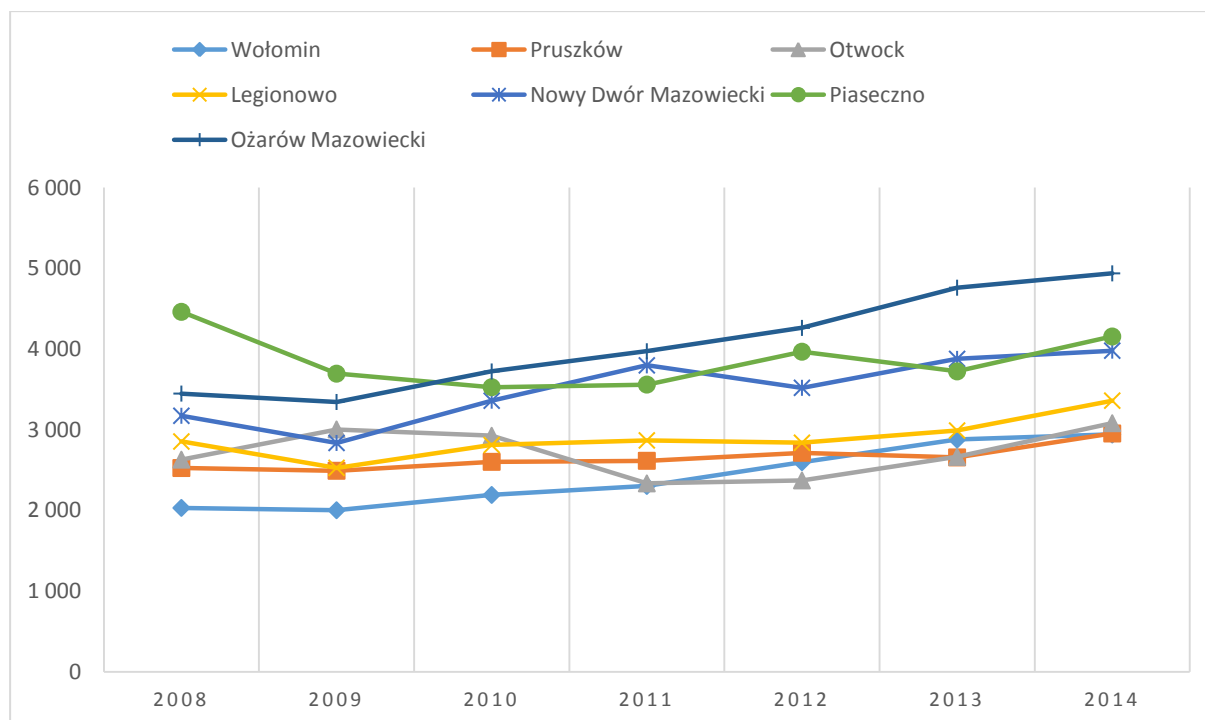
Gmina Wołomin powinna być porównywana nie tylko do sąsiadujących z nią Gmin, ale również do Gmin i Miast będących stolicami powiatów, wchodzących w skład aglomeracji warszawskiej. W poniższej tabeli oraz na wykresie przedstawiono dochody budżetowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wybranych jednostkach samorządu terytorialnego w latach 2008-2014.

Tabela 63. Dochody budżetów na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wołomin	2 031	2 002	2 191	2 303	2 597	2 877	2 940
Pruszków	2 525	2 491	2 602	2 615	2 714	2 657	2 953
Otwock	2 629	3 003	2 925	2 335	2 372	2 663	3 080
Legionowo	2 854	2 527	2 810	2 867	2 838	2 989	3 360
Nowy Dwór Mazowiecki	3 173	2 836	3 359	3 797	3 519	3 877	3 979
Piaseczno	4 460	3 694	3 526	3 559	3 966	3 722	4 155
Ożarów Mazowiecki	3 448	3 344	3 722	3 972	4 261	4 759	4 937

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 33. Dochody budżetów na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Poniższe tabele nr 64 i 65 przedstawiają wydatki poszczególnych gmin w ujęciu *per capita*. W 2014 r. wydatki Gminy Wołomin na jednego mieszkańca były o prawie 300 zł niższe od średniej wartości wskaźnika dla wszystkich gmin powiatu wołomińskiego oraz uplasowały się na jednym z najniższych miejsc w porównaniu z innymi stolicami powiatów w aglomeracji warszawskiej. Niskie wartości wskaźnika świadczą o niewykorzystywanym potencjale inwestycyjnym, co jest zjawiskiem niekorzystnym z powodu zbliżającej się perspektywy unijnej.

Tabela 64. Wydatki na 1 mieszkańca gmin powiatu wołomińskiego w latach 2008-2014 [PLN]

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Radzymin	2 723	2 834	2 626	2 635	2 291	2 284	2 732
Marki	2 689	2 436	2 739	3 073	2 980	2 785	2 912
Tłuszcz	1 910	2 288	2 469	2 386	2 358	3 587	2 921
Kobyłka	4 299	5 107	2 669	2 247	2 363	2 813	2 925
Wołomin	2 172	2 252	2 423	2 454	2 660	2 929	3 011
Zielonka	2 913	3 061	3 385	3 052	2 963	2 821	3 064
Jadów	2 345	3 254	3 393	3 687	4 711	2 896	3 290
Dąbrówka	2 824	2 465	2 673	3 568	3 064	3 110	3 332
Ząbki	2 416	3 122	3 159	3 448	2 938	3 488	3 407
Poświętne	2 062	2 389	2 567	2 392	2 413	2 656	3 802
Klembów	2 256	2 702	2 617	2 811	3 057	2 867	3 970
Strachówka	2 342	2 540	2 733	2 515	3 315	3 931	4 343

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

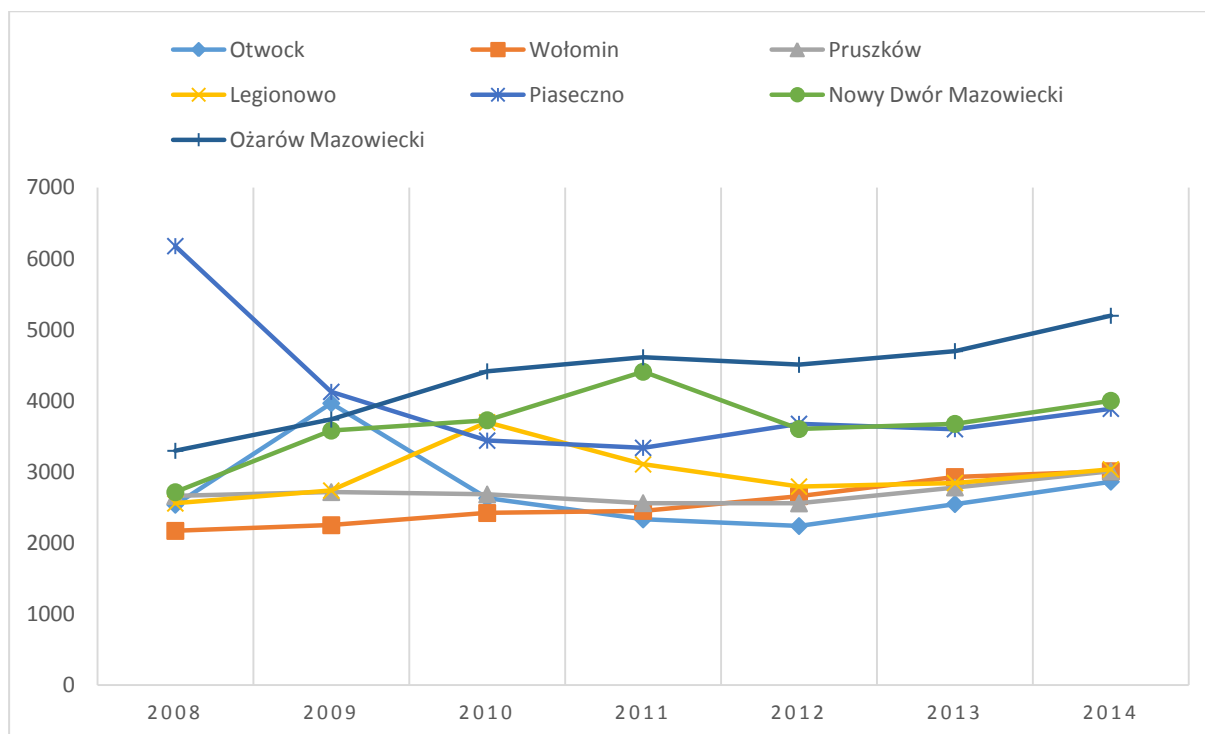
Tabela 65. Wydatki budżetów na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Otwock	2 539	3 966	2 630	2 333	2 240	2 548	2 864
Wołomin	2 172	2 252	2 423	2 454	2 660	2 929	3 011
Pruszków	2 664	2 717	2 685	2 562	2 559	2 783	3 012
Legionowo	2 559	2 739	3 698	3 108	2 795	2 845	3 036
Piaseczno	6 178	4 128	3 442	3 340	3 677	3 602	3 890
Nowy Dwór Mazowiecki	2 715	3 582	3 728	4 410	3 605	3 677	4 002
Ożarów Mazowiecki	3 298	3 738	4 416	4 614	4 508	4 700	5 198

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 34. Wydatki budżetów na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Istotnym wskaźnikiem, dotyczącym poziomu rozwoju jednostki samorządu terytorialnego jest udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem. W porównaniu z innymi wybranymi stolicami powiatów aglomeracji warszawskiej sytuacja Gminy Wołomin w tym zakresie jest bardzo korzystna. W 2014 r. udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Wołomin wynosił 14,69%. Wyższą wartość wskaźnika uzyskały jedynie takie gminy jak Ożarów Mazowiecki i Pruszków.

Tabela 66. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [%]

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Legionowo	32,47	28,11	39,68	22,20	8,83	10,68	9,68
Otwock	32,05	50,59	16,97	7,29	3,13	7,47	12,00
Nowy Dwór Mazowiecki	21,21	31,43	26,84	22,04	11,85	11,48	14,10
Piaseczno	58,90	33,35	16,90	8,78	11,66	13,52	14,16

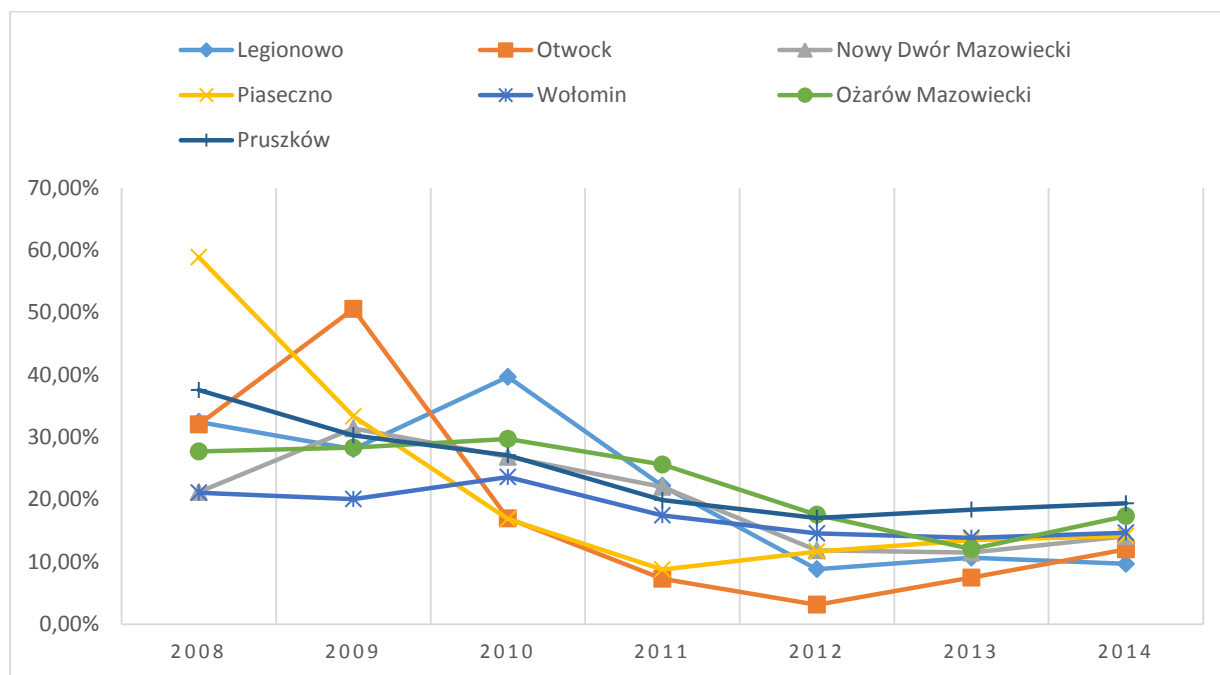

Wołomin	21,12	20,09	23,62	17,47	14,57	13,86	14,69
Ożarów Mazowiecki	27,71	28,32	29,73	25,61	17,56	12,06	17,35
Pruszków	37,57	30,32	27,11	19,93	17,06	18,39	19,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 35. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Ważnymi wskaźnikami przedstawiającymi standard życia w danej jednostce samorządu terytorialnego są wydatki budżetowe na poszczególne sfery działalności Gminy. W tabeli nr 67 oraz 68 przedstawiono wydatki budżetowe na oświatę oraz kulturę w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wybranych gminach oraz miastach aglomeracji warszawskiej w latach 2008-2014.

Tabela 67. Wydatki budżetów na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Otwock	814	938	1 004	951	992	1 054	1 130
Legionowo	852	923	1 472	1 249	1 145	1 087	1 151
Wołomin	941	827	915	1 077	1 182	1 228	1 194
Pruszków	888	1 015	1 090	1 083	1 076	1 153	1 225
Nowy Dwór Mazowiecki	1 111	1 121	1 257	1 468	1 592	1 506	1 447

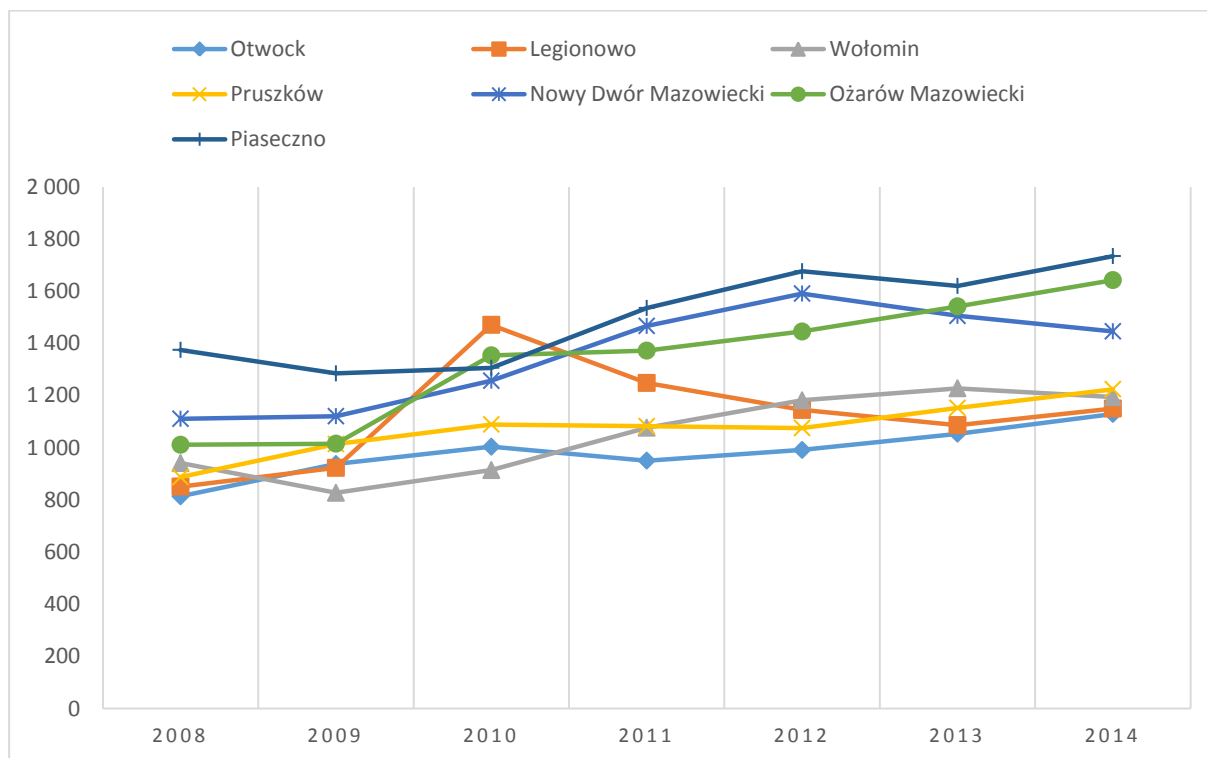

Ożarów Mazowiecki	1 012	1 016	1 355	1 373	1 446	1 542	1 643
Piaseczno	1 376	1 285	1 307	1 536	1 677	1 621	1 735

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 36. Wydatki budżetów na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

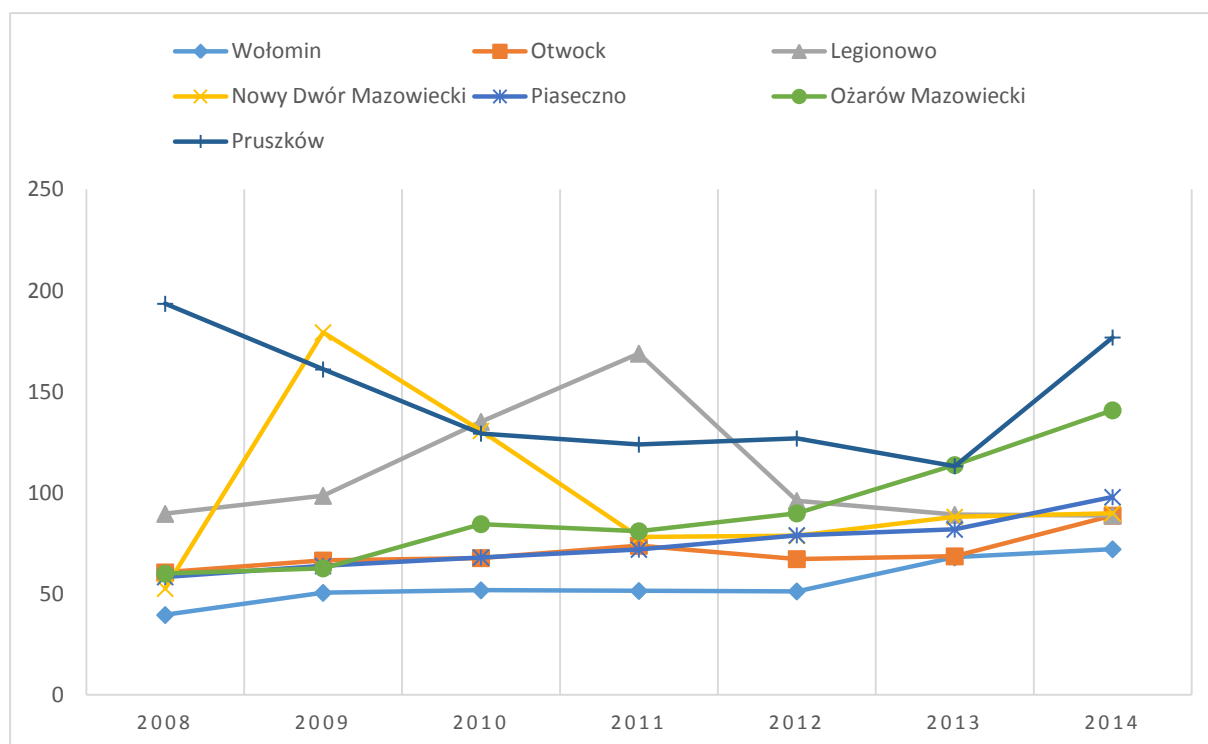

Tabela 68. Wydatki budżetów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Wołomin	40	51	52	51	51	68	72
Otwock	61	67	68	74	67	69	89
Legionowo	90	99	135	169	96	89	89
Nowy Dwór Mazowiecki	53	179	131	78	79	88	90
Piaseczno	58	64	68	72	79	82	98
Ożarów Mazowiecki	60	63	85	81	90	114	141
Pruszków	193	161	129	124	127	113	177

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 37. Wydatki budżetów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

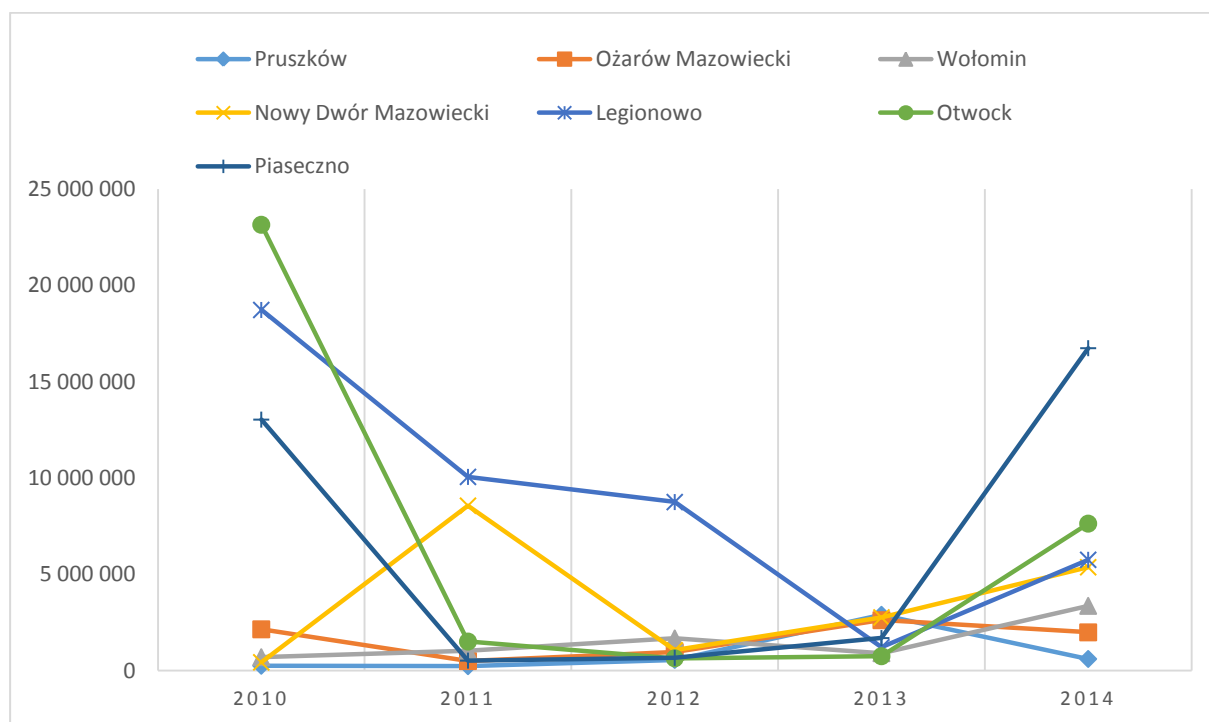
Na rozwój jednostek samorządu terytorialnego decydujący wpływ ma także skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej. Poniższa tabela oraz wykres przedstawiają dochody poszczególnych Gmin z tytułu finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych.

Tabela 69. Dochody budżetowe z tytułu finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2010-2014 [PLN]

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014
Pruszków	261 258	238 586	564 373	2 907 317	613 815
Ożarów Mazowiecki	2 151 622	504 806	970 785	2 625 840	1 994 875
Wołomin	705 041	1 036 336	1 679 072	911 993	3 371 289
Nowy Dwór Mazowiecki	439 818	8 568 978	1 065 795	2 768 080	5 374 800
Legionowo	18 729 648	10 064 829	8 757 764	1 221 347	5 760 503
Otwock	23 152 182	1 517 231	647 290	756 346	7 638 863
Piaseczno	13 038 499	528 299	673 297	1 698 500	16 745 213

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych

Wykres 38. Dochody budżetowe z tytułu finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2010-2014 [PLN]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Dochody i wydatki jednostek samorządów terytorialnych.

4. Analiza SWOT

Analiza SWOT, polegająca na zestawieniu silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń analizowanego obszaru jest jednym z podstawowych narzędzi zarządzania strategicznego.

- **S – strengths (mocne strony):**
wewnętrzne czynniki pozytywnie wpływające na rozwój gminy, tworzące podstawy jego przyszłego rozwoju, wyróżniające gminę w otoczeniu, podnoszące jego konkurencyjność i atrakcyjność w oczach mieszkańców, osób przyjezdnych i inwestorów;
- **W – weaknesses (słabe strony):**
wewnętrzne czynniki negatywnie wpływające na rozwój gminy, utrudniające rozwój i realizację zamierzeń, obniżające rangę gminy w oczach mieszkańców, osób przyjezdnych i inwestorów;
- **O – opportunities (szanse):**
zewnętrzne czynniki sprzyjające gminie w osiągnięciu wyznaczonych celów rozwojowych, umożliwiające eliminowanie słabości oraz uruchamianie nowych kierunków rozwoju;
- **T – threats (zagrożenia):**
zewnętrzne czynniki przeszkadzające gminie w osiągnięciu wyznaczonych celów rozwojowych, uniemożliwiające niwelowanie słabości, blokujące podejmowanie działania.

Analizą SWOT zostało objętych 5 najważniejszych aspektów działalności gminy:

- sfera demograficzna
- sfera ekonomiczno-gospodarcza
- infrastruktura techniczna
- sfera społeczna
- sfera budżetowo-finansowa

Celem analizy SWOT dla Gminy Wołomin jest identyfikacja czynników, które definiują aktualną sytuację, a także wskazują najlepsze rozwiązania, kierunek działań do osiągnięcia celów przy minimalizacji zagrożeń, ograniczaniu słabych stron oraz wykorzystaniu szans i mocnych stron.

Tabela 70. Analiza SWOT – sfera demograficzna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ○ Wysoki odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w porównaniu do wskaźników ogólnopolskich i wojewódzkich ○ Systematyczny wzrost wskaźnika demograficznej młodości w latach 2010-2014 ○ Długoletnia dodatnia stopa przyrostu naturalnego ○ Wysoka wartość wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w porównaniu z wynikami ogólnokrajowymi oraz wojewódzkimi ○ Dodatni poziom salda migracji	<ul style="list-style-type: none"> ○ Niskie tempo wzrostu liczby mieszkańców ○ Systematyczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności ○ Systematyczny spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców ○ Wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego w porównaniu do wskaźników ogólnopolskich i powiatowych ○ Systematyczny wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego w latach 2010-2014 ○ Systematyczny wzrost wskaźnika demograficznej starości w latach 2007-2014 ○ Malejąca tendencja wskaźnika urodzeń żywych na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014 ○ Jeden z najniższych wskaźników urodzeń żywych na 1000 mieszkańców spośród wszystkich gmin powiatu wołomińskiego ○ Ujemne saldo migracji wewnętrznych oraz zagranicznych ○ Bardzo duże obciążenie procesami starzenia się społeczeństwa
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ○ Rozwój dogodnych połączeń komunikacyjnych z Warszawą będzie wpływał na wzrost liczby mieszkańców ○ Optymistyczne prognozy wzrostu liczby mieszkańców dla powiatu wołomińskiego	<ul style="list-style-type: none"> ○ Konieczność zabezpieczenia opieki nad coraz liczniejszą populacją osób starszych ○ Nieustanna konieczność poprawy infrastruktury społecznej i dostosowania jej do warunków gospodarczych ○ Brak odpowiedniej wizji rozwoju polityki prorodzinnej w Polsce ○ Zmiany trendu demograficznego spowodowane pogorszeniem się sytuacji gospodarczej w kraju ○ Pojawienie się zjawiska migracji osób młodych do bardziej rozwiniętych części aglomeracji warszawskiej

Zródło: Opracowanie własne

Tabela 71. Analiza SWOT – sfera ekonomiczno - gospodarcza

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ○ Systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych ○ Dostęp do dużego rynku zbytu aglomeracji warszawskiej ○ Potencjał zasobu miejsc przyrodniczo-krajobrazowych i historycznych atrakcyjnych dla mieszkańców i turystów ○ Duży potencjał inwestycyjny gminy związany z korzystnym położeniem komunikacyjnym ○ Działalność organizacji zrzeszających przedsiębiorców ○ Działalność kilku dużych podmiotów gospodarczych mających zasięg międzynarodowy ○ Spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych w 2014 r.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Brak wyznaczonej strefy aktywności gospodarczej ○ Brak ulg dla przedsiębiorców i inwestorów ○ Duży odsetek podmiotów gospodarczych działających na terenie Gminy Wołomin to mikroprzedsiębiorstwa niegenerujące wielu miejsc pracy ○ Negatywny trend stosunku liczby bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym ○ Bardzo wysoki poziom stopy bezrobocia rejestrowanego w powiecie wołomińskim w porównaniu do wyników województwa mazowieckiego, całego kraju oraz innych gmin podwarszawskich ○ Znaczna liczba osób długotrwale pozostających bez pracy ○ Skupienie rynku pracy na terenie Miasta Stołecznego Warszawa ○ Brak zdefiniowanego produktu turystycznego ○ Niewykorzystany potencjał turystyczny Gminy pomimo znacznych możliwości rozwoju turystyki rekreacyjnej i wypoczynkowej ○ Brak punktów doradztwa biznesowego w Gminie ○ Skupienie rynku pracy w centrum Warszawy ○ Mieszkańcy Gminy Wołomin wydają część swoich środków finansowych poza rynkiem lokalnym ○ Bliskość bardzo dobrze rozwiniętego rynku warszawskiego nie wpływa korzystnie na rozwój rynku lokalnego ○ Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczna, która nie pozwala na wykorzystanie potencjału turystyczno-rekreacyjnego Gminy ○ Brak planów zagospodarowania przestrzennego, które są niezbędne do rozwoju inwestycji na terenie Gminy

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ○ Dostępność środków unijnych dla przedsiębiorców i pobudzenie inwestycji na terenie Gminy ○ Zaplanowane inwestycje drogowe mogące wpłynąć na rozwój gospodarczy ○ Zmiany gospodarcze w kraju sprzyjające rozwojowi gospodarczemu ○ Budowa „Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920” może pobudzić ruch turystyczny, co zwiększy przychody Gminy	<ul style="list-style-type: none"> ○ Szybki i dynamiczny rozwój innych części aglomeracji warszawskiej ○ Skupienie się w zbliżającej perspektywie unijnej na miękkich projektach niewpływających na faktyczny rozwój Gminy ○ Brak inicjatyw służących rozwojowi gospodarczemu

Zródło: Opracowanie własne

Tabela 72. Analiza SWOT – sfera techniczna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ○ Korzystne powiązania komunikacyjno-drogowe i kolejowe z m.st. Warszawa ○ Uniezależnienie sieci kanalizacyjnej od gmin sąsiednich – posiadanie własnej oczyszczalni ścieków ○ Wysoki odsetek ludzi korzystających z sieci wodociągowej na terenie Miasta Wołomin ○ Wysoki odsetek ludzi korzystających z sieci kanalizacyjnej na terenie Miasta Wołomin ○ Systematyczny wzrost długości czynnej sieci kanalizacyjnej, zarówno na terenie miasta oraz obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> ○ Niezadawalający stan dróg na terenie Gminy ○ Brak efektywnie zorganizowanego miejskiego transportu publicznego ○ Znaczący problem nielegalnych wysypisk w lasach ○ Niewystarczająca liczba miejsc odbioru śmieci problematycznych ○ Niezadawalający stan techniczny zasobów mieszkaniowych w centrum miasta (mieszkania komunalne) ○ Brak ładu architektonicznego w centrum Wołomina – konieczność rewitalizacji przestrzeni i budynków ○ Brak dbałości o walory estetyczne przestrzeni miejskiej ○ Brak melioracji terenów sołeckich Gminy Wołomin oraz na części obszarów miejskich ○ Niedostateczna ilość miejsc parkingowych w Centrum Wołomina ○ Niewystarczający stopień skanalizowania obszarów wiejskich ○ Niski odsetek korzystających z gazu sieciowego na terenie obszarów wiejskich ○ Duże dysproporcje w dostępności do infrastruktury technicznej między Miastem Wołomin i terenami wiejskimi

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ○ Wprowadzenie „wspólnego biletu” komunikacji w porozumieniu z miastem stołecznym Warszawą, co znacznie obniży koszty transportu ○ Modernizacja trasy kolejowej, co w efekcie skróci czas dojazdu do Warszawy ○ Budowa dwóch przejazdów kolejowych oraz ekranów akustycznych, neutralizujących uciążliwość kolei ○ Budowa węzła Wołomin na trasie S8 ○ Modernizacja i rozbudowa obecnych sieci dróg i linii kolejowych oraz dostosowanie ich do obowiązujących standardów i zwiększającej się intensywności zabudowy ○ Dalsza rozbudowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej na terenie Gminy ○ Możliwość wykorzystania innowacyjnych technologii do budowy i modernizacji infrastruktury technicznej ○ Rozbudowa Zakładu Energetyki Ciepłej w Wołominie	<ul style="list-style-type: none"> ○ Paraliż komunikacyjny miasta w związku z modernizacją linii kolejowej ○ Zwiększenie się zadłużenia nadrzędnych jednostek samorządu terytorialnego, co może uniemożliwić realizację nowych inwestycji ○ Wadliwe wykonanie przez wykonawców planowanych inwestycji i w konsekwencji konieczność dokonywania uciążliwych modernizacji ○ Brak projektów innowacyjnych na terenie Gminy w zakresie infrastruktury technicznej (brak wykorzystania alternatywnych źródeł energii)

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 73. Analiza SWOT – sfera społeczna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ○ Sprawnie działająca biblioteka miejska, odnosząca sukcesy na szczeblu ogólnokrajowym ○ Tworzenie projektów, mających na celu propagowanie lokalnej historii Wołomina oraz aktualnych wydarzeń (Wołomińska Kronika Filmowa) ○ Dobrze rozwinięta infrastruktura sportowo-rekreacyjna ○ Wysoki poziom nauczania w placówkach oświatowych ○ Liczne organizacje pozarządowe działające na terenie Gminy	<ul style="list-style-type: none"> ○ Brak identyfikacji mieszkańców z Gminą Wołomin ○ Pojawianie się coraz częstszych problemów pedagogicznych i zdrowotnych u dzieci i młodzieży ○ Duży odsetek ludzi bezrobotnych ○ Niezadowolający poziom funkcjonowania placówek służby zdrowia ○ Niewystarczający poziom infrastruktury społeczno-kulturalnej (kino, lokale gastronomiczne, przestrzeń publiczną) ○ Brak oddolnych inicjatyw społecznych ○ Niekorzystny ogólny wizerunek Gminy ○ Brak poczucia bezpieczeństwa wśród mieszkańców ○ Nasilanie się niekorzystnych zjawisk społecznych (wandalizm, alkoholizm, przemoc) ○ Brak instytucji, która miałaby na celu wsparcie oraz integrację organizacji pozarządowych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ○ Możliwość korzystania ze środków unijnych w celu realizacji programów przeciwdziałania m.in. wykluczeniu społecznemu, alkoholizmowi ○ Rozwój aktywności sportowej mieszkańców dzięki realizacji zaplanowanych inwestycji i zadań ○ Aktywna współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie stworzenia instytucjonalnych i środowiskowych form pomocy oraz aktywizacji osób i rodzin wymagających wsparcia	<ul style="list-style-type: none"> ○ Zwiększenie liczby osób starszych i chorych oczekujących pomocy geriatrycznej i całodobowej opieki ○ Zwiększenie liczby osób długotrwale bezrobotnych i wzrost poziomu bezrobocia

Zródło: Opracowanie własne

Tabela 74. Analiza SWOT – sfera budżetowo- finansowa

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ○ Duża dynamika wzrostu dochodów na jednego mieszkańca w porównaniu z innymi gminami powiatu wołomińskiego ○ Odpowiednio wykwalifikowana kadra Urzędu Miejskiego ○ Wzrost dochodów ogółem i dochodów własnych ○ Utrzymywanie wydatków inwestycyjnych na stabilnym poziomie ○ Wzrost dochodów z tytułu podatku od nieruchomości oraz podatku dochodowego od osób fizycznych potwierdzający atrakcyjność Gminy jako miejsca zamieszkania	<ul style="list-style-type: none"> ○ Malejący udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem na przestrzeni lat 2010- 2015 ○ Wysoki poziom zadłużenia
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ○ Utrzymywanie się niskich stawek WIBOR – niskie koszty obsługi długu ○ Uzyskanie przez Gminę środków pomocowych na zaplanowane inwestycje i zadania ○ Wzrost rozwoju gospodarczego kraju ○ Wzmoczona współpraca Gminy Wołomin z pobliskimi samorządami, zmierzając do realizacji postawionych zadań ○ Współpraca z regionami zagranicznymi	<ul style="list-style-type: none"> ○ Nagły wzrost stawek WIBOR powodujący konieczność przeznaczania coraz większych kwot na spłatę zobowiązań ○ Duży wzrost inflacji powodujący zwiększenie się nakładów inwestycyjnych – wzrost cen nabywanych towarów i usług ○ Brak środków pomocowych na realizację potrzebnych inwestycji infrastrukturalnych jako powód poszukiwania innych źródeł finansowania – dalsze i coraz bardziej dotkliwe zadłużanie budżetu ○ Przerzucanie na gminy coraz większej odpowiedzialności za prowadzone działania przy braku wymaganej pomocy finansowej ○ Zniesienie meldunku skutkujące trudnością w zidentyfikowaniu miejsca zamieszkania – wzrost liczby mieszkańców niepłacących podatku PIT na rzecz Gminy ○ Negatywne zmiany systemowe poprzez zmniejszenie przekazywanego procentu od podatku PIT do gmin ○ Wzrost zadłużenia państwa

Zródło: Opracowanie własne

5. Wizja rozwoju Gminy 2025+

Podstawą do opracowania Wizji Gminy 2025+ była analiza zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań oraz celów realizacyjnych Gminy, a także aspiracji rozwojowych mieszkańców Gminy Wołomin. Wizja stanowi więc życzeniowy scenariusz rozwoju, który określa kształt Gminy po zrealizowaniu wszystkich założeń strategii. W związku z tym Wizja odpowiada na pytanie „Jak będzie wyglądała Gmina Wołomin po 2025 roku?”.

Rysunek 28. Wizja rozwoju Gminy Wołomin 2025+

Zródło: Opracowanie własne

przedstawiają poniższe stwierdzenia.

- ✚ **Wołomin charakteryzuje się efektywnym i konkurencyjnym rynkiem lokalnym.** Mieszkańcy mają szansę na znalezienie zatrudnienia na terenie Gminy. Wołomin wyróżnia się niskim poziomem bezrobocia oraz dużą ilością nowych miejsc pracy. Gmina dba o tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz jest miejscem przyjaznym dla inwestorów.
- ✚ **Wołomin to gmina, która słucha swoich mieszkańców.** Mieszkańcy Gminy mają szansę brać odpowiedzialność za rozwój swojego otoczenia i wpływać na ważne dla Gminy rozstrzygnięcia. Wołomin promuje działania społeczne oraz zachęca do czynnego udziału w życiu Gminy. Celem Wołomina jest zadbanie o potrzeby każdej grupy społecznej.
- ✚ Gmina Wołomin to **miejsce dobre do zamieszkania, oferujące swoim mieszkańcom wysoką jakość życia.** Wołomin to Gmina charakteryzująca się dobrze rozwiniętą infrastrukturą techniczną oraz dbająca o bezpieczeństwo mieszkańców. Mieszkańcy Gminy Wołomin mogą korzystać z edukacji na wysokim poziomie, dobrej opieki zdrowotnej oraz cieszyć się atrakcjami społeczno-kulturalnymi.
- ✚ Wołomin to miejsce atrakcyjne dla turystów. Wykorzystując potencjał środowiska przyrodniczego oraz potencjał historyczny **Gmina Wołomin tworzy bogatą i ciekawą ofertę dla przyjezdnych.** Wołomin to miejsce gdzie można miło spędzić czas wolny. Gmina, posiadając dobre zaplecze konferencyjno-rekreacyjne, które przyciąga mieszkańców Stolicy.

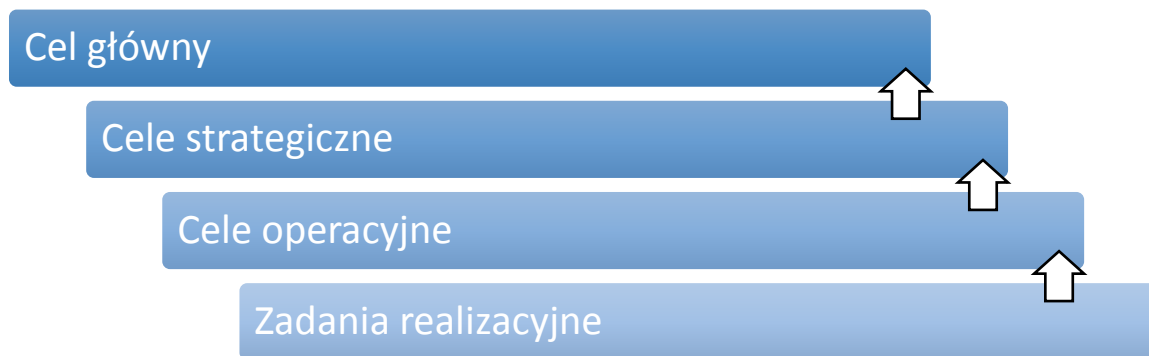
Do realizacji założonej Wizji Gminy 2025+ niezbędne jest nakreślenie szczegółowego planu działania, który miałby na celu określenie głównych kierunków rozwoju. Opracowany plan działania zawiera mierzalne cele, które zostały przedstawione w układzie hierarchicznym (im niższy poziom hierarchiczny tym większy stopień szczegółowości). Hierarchiczny układ celów oraz ich mierzalność pozwoli na ocenę stopnia realizacji przyjętej wizji.

Katalog składa się z czterech poziomów hierarchicznych:

Rysunek 29. Katalog celów Gminy Wołomin

Źródło: Opracowanie własne

Poziom I Cel główny

Określa zasadnicze kierunki dalszego rozwoju Gminy oraz wskazuje do czego Gmina będzie zmierzać w przyszłości. Jest to swoista deklaracja władz Gminy, dotycząca celu wszystkich podejmowanych przez nich decyzji.

Poziom II Cele strategiczne

Stanowią one uszczegółowienie celu głównego. Cele strategiczne wskazują priorytetowe obszary zaspokajania potrzeb mieszkańców.

Poziom III Cele operacyjne

Stanowią uszczegółowienie celów strategicznych. Są one formułowane jako cele funkcjonalne, tzn. wyrażające pożądane potrzeby, które powinny być zaspokojone w określonym horyzoncie czasu, czyli do 2025 r.

Poziom IV Zadania realizacyjne

Stanowią uszczegółowienie celów operacyjnych. Przyporządkowane do każdego celu operacyjnego informują o sposobie jego realizacji przez Gminę. Zadania realizacyjne powinny zostać określone w taki sposób, aby możliwa była ewaluacja stopnia ich realizacji.

6. Cele i zadania realizacyjne dla Gminy Wołomin

6.1. Cele Gminy Wołomin

Formułując wizję działalności każdej gminy należy określić główną ideę działań oraz ogólny kierunek jej rozwoju. Istotne jest wskazanie nadrzędnego celu, którego realizacji będą podporządkowane wszelkie działania Gminy.

Biorąc pod uwagę specyfikę Gminy Wołomin cel nadrzędny sformułowano w następujący sposób:

Zapewnienie harmonijnego rozwoju społecznego i gospodarczego przy wykorzystaniu miejscowych walorów przyrodniczych i kulturowych oraz dogodnego położenia komunikacyjnego.

Wizja oraz cel główny jest kierunkowskazem działań dla Gminy, lecz niezbędne jest jego ustrukturyzowanie oraz zdefiniowanie poprzez wskazane cele rozwojowe. W związku z tym opracowane zostały 4 cele strategiczne oraz cele operacyjne, wspomagające ich realizację.

Rysunek 30. Cele strategiczne Gminy Wołomin

Źródło: Opracowanie własne

W celu odpowiedniego planowania strategicznego do każdego z celów strategicznych opracowano szczegółowe cele operacyjne, które odnoszą się do konkretnych obszarów działania.

Tabela 75. Cele strategiczne oraz operacyjne Gminy Wołomin

	Cele strategiczne		Cele operacyjne
C1.	Wołomin Gminą wspierającą przedsiębiorców oraz charakteryzującą się wysoką dynamiką rozwoju gospodarczego	C1.1.	Wspieranie przedsiębiorczości oraz osób planujących otworzyć działalność gospodarczą
		C1.2.	Prowadzenie gminnej polityki proinwestycyjnej
		C1.3.	Wzrost innowacyjności lokalnej gospodarki
		C1.4.	Wykorzystywanie walorów Gminy do rozwoju bazy ekonomicznej
		C1.5.	Promocja Gminy, lokalnych przedsiębiorców i produktów w bezpośrednim i dalszym otoczeniu (region, kraj)
C2.	Wołomin Gminą oferującą swoim mieszkańcom wysoki standard życia	C2.1.	Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej
		C2.2.	Racjonalizacja gospodarki wodnej
		C2.3.	Modernizacja i rozbudowa sieci ulic, w tym nawierzchni dróg, ciągów pieszych, ścieżek rowerowych, parkingów
		C2.4.	Poprawa komunikacji wewnętrznej oraz zewnętrznej
		C2.5.	Poprawa warunków mieszkalnych
		C2.6.	Budowa, rozbudowa, rewitalizacja i remont bazy oświaty i wychowania
		C2.7.	Podniesienie jakości kształcenia
		C2.8.	Budowa, rozbudowa, rewitalizacja i remont bazy kulturalno-społecznej
		C2.9.	Budowa, rozbudowa, rewitalizacja i remont bazy sportowo - rekreacyjnej
		C2.10.	Poprawa bezpieczeństwa na terenie Gminy
C3.	Wołomin Gminą zintegrowanego i aktywnego społeczeństwa, zapewniającą wysoki standard realizacji funkcji administracyjnych	C3.1.	Inspirowanie i wspieranie inicjatyw obywatelskich
		C3.2.	Aktywizacja i integracja dzieci i młodzieży szkolnej w ramach zajęć pozalekcyjnych oraz różnych imprez o charakterze grupowym i lokalnym
		C3.3.	Aktywizacja i integracja środowiska seniorów
		C3.4.	Poprawa wizerunku Gminy
		C3.5.	Rozwiązywanie problemów społecznych
		C3.6.	Informatyzacja jednostek użyteczności publicznej
C4.	Wołomin Gminą dbającą o ład przestrzenny oraz środowisko	C4.1.	Budowa/tworzenie centrum Gminy– koncentracja obiektów: usług, gastronomii, kultury, wypoczynku-rekreacji, administracji
		C4.2.	Estetyzacja, poprawa czystości Gminy, tworzenie przestrzeni publicznych
		C4.3.	Rewitalizacja przestrzeni
		C4.4.	Ochrona cennych przyrodniczo obszarów Gminy

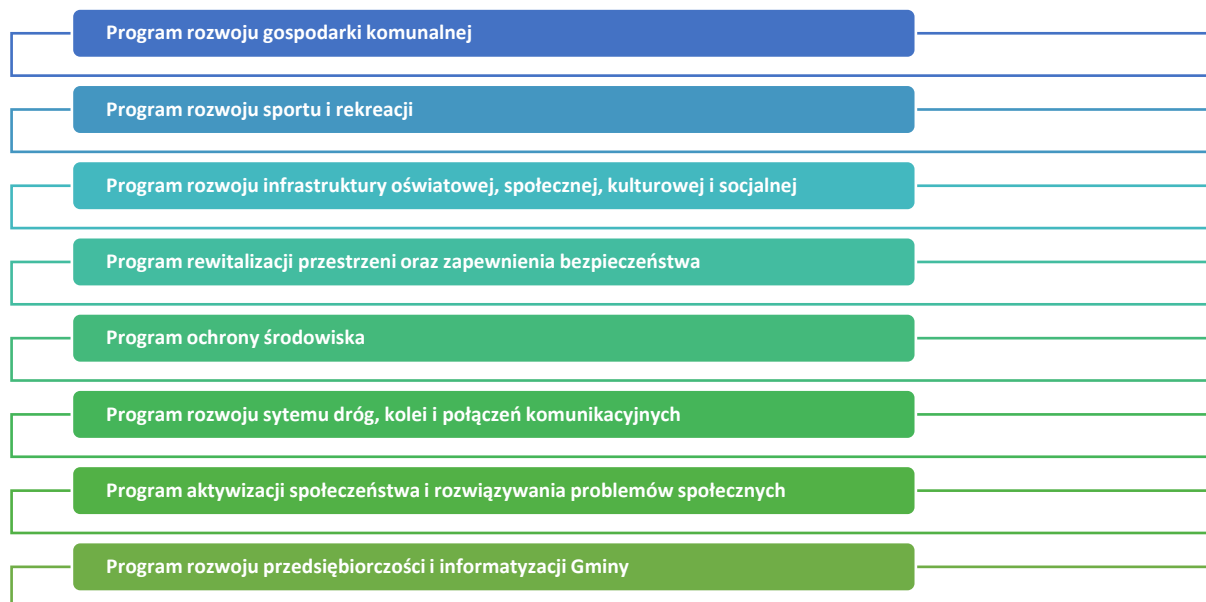
Cele strategiczne		Cele operacyjne	
		C4.5.	Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców
		C4.6.	Promocja odnawialnych źródeł energii
		C4.7.	Budowa, rewitalizacja i remont obiektów kultury oraz obiektów zabytkowych
		C4.8.	Poprawa funkcjonowania gospodarki odpadami
		C4.9.	Wdrożenie założeń gospodarki niskoemisyjnej

Źródło: Opracowanie własne

6.2. Zadania realizacyjne wdrażające strategię rozwoju Gminy Wołomin

Na podstawie przeprowadzonej analizy społeczno-gospodarczej, badań ankietowych mieszkańców oraz analizy SWOT określono szczegółowe zadania, mające na celu wdrożenie strategii rozwoju Gminy.

Zadania pogrupowano wg 8 programów rozwojowych dotyczących kluczowych aspektów działalności Gminy.

Strategia zrównoważonego rozwoju, aby była dokumentem przydatnym w realizacji określonej wizji rozwoju, powinna zawierać wyraźnie zaznaczoną część implementacyjną, składającą się z wyodrębnionych projektów. W związku z tym podczas prac nad strategią opracowano zadania realizacyjne, które są wynikiem konsultacji społecznych oraz ewaluacją poprzedniej strategii,

gdyż części wcześniej nakreślonych założeń nie udało się zrealizować – często w wyniku przyczyn zewnętrznych, niezależnych od Gminy.

Do każdego zadania realizacyjnego zostały przyporządkowane cele operacyjne, które zostaną osiągnięte dzięki realizacji konkretnego zadania. Dodatkowo zadania zostały uporządkowane wg wagi i znaczenia ich realizacji używając do tego celu następujących oznaczeń:

- I – zadanie jest strategiczne z punktu widzenia realizacji strategii i powinno zostać wykonane w pierwszej kolejności;
- II – zadanie jest ważne z punktu widzenia strategii, ale powinno zostać wzięte pod uwagę w drugiej fazie;
- C – zadanie, które powinno być realizowane przez cały czas trwania realizacji strategii.

W tabeli umieszczono również sektory/instytucje, które będą zaangażowane w realizację konkretnego przedsięwzięcia. Użyto do tego następujących oznaczeń:

- UM – Urząd Miejski Wołomin
- OSiR – Ośrodek Sportu i Rekreacji „Huragan” w Wołominie
- PK – Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o. w Wołominie
- MZDiZ – Miejski Zakład Dróg i Zieleni w Wołominie
- MZO – Miejski Zakład Oczyszczania Sp. z o.o. w Wołominie
- ZEC – Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. w Wołominie
- PWiK – Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Wołominie
- PUP – Powiatowy Urząd Pracy w Wołominie
- OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej
- OPiTU – Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Wołominie
- MDK – Miejski Dom Kultury
- MBP – Miejska Biblioteka Publiczna w Wołominie
- PPP – Partnerstwo Publiczne Prywatne
- WOJ. – Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego
- POW. – Starostwo Powiatowe w Wołominie
- M. st. – Miasto st. Warszawa
- NGO – organizacje pozarządowe w tym organizacje pożytku publicznego
- PSG – Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o.
- SM – Straż miejska
- Biznes – inicjatywy prywatne, realizowane przez przedsiębiorstwa na terenie Gminy Wołomin
- PLK – Polskie Linie Kolejowe

Ponadto przy każdym zadaniu określono miernik realizacji, który będzie wskazywał na osiągnięcie zamierzonych celów.

Tabela 76. Zadania realizacyjne dla Gminy Wołomin

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM ROZWOJU GOSPODARKI KOMUNALNEJ				
Budowa/rozbudowa/modernizacja sieci wodociągowej	C	<ul style="list-style-type: none"> Km wybudowanej sieci wodociągowej Odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej Km zmodernizowanej sieci wodociągowej	PWiK	C2.1 C2.5
Budowa/rozbudowa/modernizacja sieci kanalizacyjnej	C	<ul style="list-style-type: none"> Km wybudowanej sieci kanalizacyjnej Odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej Km zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej	PWiK	C2.1 C2.5
Budowa/rozbudowa/modernizacja infrastruktury służącej odwodnieniu Gminy	C	<ul style="list-style-type: none"> Km wybudowanej sieci melioracyjnej	UM	C2.1 C2.5
Budowa/rozbudowa/modernizacja sieci ciepłowniczej mającej na celu ograniczenie liczby indywidualnych palenisk	C	<ul style="list-style-type: none"> Km wybudowanej sieci ciepłowniczej Km zmodernizowanej sieci ciepłowniczej	ZEC	C2.1 C2.5
Działania mające na celu zachęcanie ludzi do podłączania się do miejskiej sieci ciepłowniczej	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj działań Liczba nowych podłączeń do sieci ciepłowniczej w danym roku	UM, ZEC	C2.1 C2.5
Działania mające na celu promowanie i wspieranie rozwiązań dla gospodarstw jednorodzinnych w celu wykorzystania paliwa gazowego zamiast stałego	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podłączonych gospodarstw domowych do sieci gazowej	PSG	C2.1 C2.5
Budowa zbiornika retencyjnego wraz z zagospodarowaniem terenu wokół na cele sportowo-rekreacyjne	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM	C2.2
Modernizacja oraz rozwój infrastruktury teleinformatycznej	C	<ul style="list-style-type: none"> Km zmodernizowanej infrastruktury teleinformatycznej	Biznes	C2.1

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
Opracowanie i wdrożenie strategii rozwoju gospodarki mieszkaniowej Gminy	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	PK	C2.5
Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej oraz budynków należących do jednostek organizacyjnych Miasta	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba budynków objętych termomodernizacją	UM, Biznes	C2.5
Opracowanie koncepcji/modernizacja/rozbudowa zakładu przetwarzania odpadów	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie poszczególnych etapów zadania	UM, MZO	C2.1 C4.8
Remont/modernizacja budynków mieszkalnych, będących własnością Gminy Wołomin	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba przeprowadzonych remontów	PK	C2.5
Kompleksowa wymiana źródeł ciepła wraz z termomodernizacją budynków komunalnych w Gminie Wołomin	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba wymienionych źródeł ciepła, Liczba dokonanych termomodernizacji.	PK, Biznes	C2.5

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM ROZWOJU SPORTU I REKREACJI				
Rozbudowa/modernizacja Ośrodka Sportu i Rekreacji Huragan wraz z rozbudową zaplecza sanitarnego	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM, OSiR	C2.9
Zagospodarowanie terenu przy Ośrodku Sportu i Rekreacji Huragan	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM, OSiR	C2.9 C4.3
Stworzenie gminnych stref do aktywnego spędzania wolnego czasu	II	<ul style="list-style-type: none"> Liczba powstałych stref	UM, OSiR	C3.2 C2.9
Modernizacja istniejących obiektów sportowych	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zmodernizowanych obiektów sportowych	UM, OSiR	C2.9
Budowa hali sportowo/widowiskowej na terenie Gminy	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba osób korzystających w danym roku	UM, OSiR	C2.9 C2.8
Stworzenie miejsca do uprawiania różnych dyscyplin sportowych, w tym sportów walki	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba osób korzystających w danym roku	UM, OSiR	C2.9
Rozbudowa oferty odnowy biologicznej przy pływalni miejskiej	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba osób korzystających w danym roku Rentowność projektu	UM, OSiR	C2.9
Budowa zaplecza hotelowego	II	<ul style="list-style-type: none"> Liczba powstałych miejsc noclegowych Liczba osób korzystających w danym roku	OSiR, Biznes	C1.4 C4.1
Budowa ścieżek rowerowych oraz tras biegowych na terenie Gminy	I	<ul style="list-style-type: none"> Km ścieżek oraz tras biegowych na terenie Gminy	UM	C2.3 C2.4
Budowa parku linowego w Ossowie	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM	C1.4 C2.9

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
Zagospodarowanie terenu Ossowa na cele rekreacyjno-wypoczynkowe oraz przygotowanie niezbędnej infrastruktury	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba osób korzystających w danym roku Liczba nowych elementów infrastruktury	UM	C1.4 C2.9
Budowa siłowni zewnętrznych	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zainstalowanych elementów Liczba wybudowanych siłowni	UM	C2.9
Budowa skate park	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba osób korzystających w danym roku	UM	C2.9
Budowa i modernizacja placów zabaw	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba nowych placów zabaw Liczba zmodernizowanych placów zabaw	UM	C2.6
Nawiązanie i poszerzenie współpracy Ośrodka Sportu i Rekreacji z placówkami oświatowymi na terenie Gminy	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba szkół, z którymi udało się nawiązać współpracę	OSiR	C2.9
Prowadzenie zajęć sportowych dla seniorów	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba przeprowadzonych zajęć w danym roku Liczba osób korzystających w danym roku	OSiR	C3.3
Wspieranie działalności lokalnych klubów sportowych	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba klubów sportowych działających na terenie Gminy	UM, OSiR	C3.2

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM ROZWOJU INFRASTRUKTURY OŚWIATOWEJ I SPOŁECZNEJ				
Rozbudowa, modernizacja i zakup wyposażenia szkół oraz przedszkoli	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zmodernizowanych placówek oświatowych Kwota środków budżetowych na zakup wyposażenia szkół i przedszkoli w danym roku	UM	C2.6
Budowa/modernizacja obiektów sportowych przy placówkach oświatowych	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba boisk do piłki nożnej / siatkówki Liczba zmodernizowanych obiektów sportowych	UM	C2.6 C2.9
Dostosowanie placówek oświatowych do potrzeb osób niepełnosprawnych i przygotowanie specjalnych gabinetów wspierających edukację dzieci z orzeczeniami	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba placówek oświatowych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych	UM	C2.6. C2.7.
Rozwój innowacyjnych metod pracy z dziećmi i rozwijanie umiejętności kluczowych	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań	UM	C2.7.
Budowa innowacyjnego systemu kształcenia poprzez tworzenie bazy doświadczeń i przygotowanie szkół do nauczania eksperymentalnego	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań	UM	C2.7.
Budowa systemu innowacyjnego szkolenia i rozwoju kadry oświatowej, także w ramach interdyscyplinarnego ośrodka wymiany doświadczeń nauczycieli	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań	UM	C2.7.
Nawiązanie współpracy ze szkołami średnimi, uczelniami wyższymi oraz instytucjami wspierającymi oświatę	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podmiotów, z którymi udało się nawiązać współpracę	UM	C2.7.
Realizacja projektów z zakresu doradztwa zawodowego dla dzieci	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zrealizowanych projektów w danym roku Liczba dzieci biorących udział w projektach w danym roku	UM	C2.7

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
Realizacja projektów edukacyjnych we współpracy z organizacjami zewnętrznymi	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zorganizowanych projektów w danym roku Liczba organizacji zewnętrznych, z którymi udało się nawiązać współpracę Liczba dzieci biorących udział w projektach w danym roku	UM, Biznes	C2.7 C3.2
Podjęcie działań mających na celu rozwijanie zainteresowań i zdolności dzieci i młodzieży	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zorganizowanych projektów w danym roku	UM	C2.7 C3.2
Zorganizowanie punktów wypożyczeń książek z Biblioteki Miejskiej w szkołach i przedszkolach	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba punktów wypożyczeń książek	UM	C2.7 C3.2
Organizowanie międzyszkolnych konkursów i przeglądów twórczości dzieci i młodzieży	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zorganizowanych konkursów i projektów w danym roku Liczba dzieci biorących udział w danym roku	UM, MDK, MBP	C3.2
Działania mające na celu rozwój wolontariatu	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba aktywnie działających wolontariuszy w danym roku Liczba projektów zorganizowanych przez wolontariuszy w danym roku	UM, NGO	C3.2
Budowa Dziennego Domu Opieki dla Osób Starszych	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba osób korzystających w danym roku	UM, OPS	C3.3
Zapewnienie opieki medycznej w placówkach oświatowych	II	<ul style="list-style-type: none"> Liczba szkół zapewniających opiekę pielęgniarki Liczba zatrudnionych pielęgniarek	UM	C2.6
Budowa filii ośrodka zdrowia	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM	C2.8
Opracowanie oraz wdrożenie programu profilaktyki zdrowotnej dla mieszkańców Gminy	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM	C3.5

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM ROZWOJU INFRASTRUKTURY KULTUROWEJ I TURYSTYCZNEJ				
Budowa lokalnych ośrodków kultury (m. innymi świetlic środowiskowych i centrów aktywności (gospodarczej, społecznej, kulturalnej, edukacyjnej, gospodarczej), rozszerzenie funkcji i rewitalizacja istniejących obiektów w Mieście – zapewnienie dostosowania oferty na potrzeby zintegrowanego rozwoju dla mieszkańców i turystów	II	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wybudowanych świetlic i centrów aktywności • Liczba osób korzystających • Liczba przeprowadzonych projektów • Liczba zrewitalizowanych obiektów 	UM, PPP, MDK, BIB,	C2.4 C3.1
Budowa Muzeum Bitwy Warszawskiej na terenie parku kulturowego Ossów	II	<ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie zadania • Liczba turystów 	UM, POW., WOJ.	C2.4
Modernizacja i wyposażenie pawilonu ekspozycyjnego w parku kulturowym Ossów	I	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba turystów odwiedzających pawilon 	UM	C2.4
Stworzenie szlaku turystycznego i ścieżek tematycznych po Gminie Wołomin	I	<ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie zadania 	UM	C2.4
Rozbudowa/modernizacja i rozbudowa Miejskiego Domu Kultury	I	<ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie zadania 	UM, MDK	C2.4
Realizacja programu ochrony i rewitalizacja zabytków, budynków, obiektów zabytkowych, miejsc pamięci, muzeów, obiektów kultury i życia społecznego, obiektów dziedzictwa kulturowego, obiektów małej architektury i przestrzeni Miasta	I	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba przeprowadzonych rewitalizacji • Liczba przeprowadzonych działań 	UM, PPP, ORG	
Stworzenie punktu informacji turystycznej	I	<ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie zadania 	UM	C1.4 C1.5

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM REWITALIZACJI PRZESTRZENI I ZAPEWNIENIA BEZPIECZEŃSTWA W GMINIE				
Rewitalizacja Wołomińskiej Starówki	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM	C4.3 C4.2 C4.7
Zagospodarowanie terenu Ossowa pod tereny rekreacyjne	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM, Biznes	C4.3 C4.2
Opracowanie i wdrożenie spójnej koncepcji organizacji zieleni miejskiej	C	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	MZDiZ	C4.2
Dokonywanie systematycznych nasadzeń drzew i krzewów	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba nowych nasadzeń	MZDiZ	C4.2
Zagospodarowanie terenu wokół Muzeum im. Zofii i Wacława Nałkowskich	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM	C4.3 C4.2
Renowacja małej infrastruktury na terenie Gminy	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba nowych elementów małej infrastruktury	MZDiZ	C4.2 C4.3
Rozwój i wspieranie Ochotniczych Straży Pożarnych	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zrealizowanych działań	UM, OSP, ORG, Biz	
Wdrożenie programu mającego na celu zapewnienie bezpieczeństwa na terenie Gminy	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba wypadków i przestępstw na terenie Gminy	UM, SM	C2.10
Uchwalenie Miejscowych Planów Zagospodarowania dla obszaru całej Gminy	I	<ul style="list-style-type: none"> Procent pokrycia Gminy MPZP	UM	C4.2

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
Opracowanie spójnej koncepcji i architektury Miasta	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM	C4.1 C4.2
Przeprowadzenie zintegrowanego procesu rewitalizacji społecznej, gospodarczej, kulturalnej, infrastrukturalnej w Mieści	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM	

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA				
Prowadzenie programu edukacji ekologicznej w szkołach, jednostkach zarządzanych przez Miasto	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba przeprowadzonych zajęć w danym roku Liczba przeszkolonych osób w danym roku 	UM	C4.5
Rozwój świadomości ekologicznej mieszkańców - dostosowanie programu edukacji do potrzeb Unii Europejskiej	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zorganizowanych projektów w danym roku 	UM	C4.5
Działania mające na celu zlikwidowanie dzikich wysypisk w lasach	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zlikwidowanych dzikich wysypisk w lasach w danym roku Liczba oraz rodzaj prowadzonych działań 	UM, SM	C4.5 C4.2
Działania mające na celu podniesienie świadomości mieszkańców na temat segregacji śmieci	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań 	UM	C4.5
Organizacja miejsc odbioru śmieci problemowych	II	<ul style="list-style-type: none"> Liczba punktów odbioru 	UM, MZO	C4.5
Promowanie budownictwa energooszczędnego i ekologicznego wraz z promocją instalacji OZE wśród mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i innych interesariuszy.	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj przeprowadzonych działań promocyjnych 	UM	C4.4
Obniżenie zapotrzebowania na energię budynków użyteczności publicznej	I	<ul style="list-style-type: none"> Wysokość zapotrzebowania na energię budynków użyteczności publicznej po zrealizowaniu podjętych działań 	UM	C2.5 C4.4
Budowa układu wysokosprawnej kogeneracji	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania 	ZEC	C2.1

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
Modernizacja/organizacja ZEC pod kątem wymagań Prawa Unii Europejskiej	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj działań modernizacyjnych	ZEC	C2.1
Wprowadzenie zintegrowanego modelu i systemu zarządzania i monitorowania energią w Gminie	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM, ZEC	C2.1
Budowa instalacji do spalania paliw alternatywnych, która będzie ekologiczna, uzasadniona ekonomicznie oraz akceptowalna przez mieszkańców	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	ZEC	C2.1
Wymiana źródeł światła na energooszczędne w budynkach użyteczności publicznej	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba wymienionych źródeł światła w danym roku	UM	C4.9
Przeprowadzanie akcji informacyjnych dotyczących szkodliwości wyrobów zawierających azbest	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj przeprowadzonych działań	UM	C4.5

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM ROZWOJU SYSTEMU DRÓG, KOLEI ORAZ POŁĄCZEŃ KOMUNIKACYJNYCH				
Utwardzenie gruntowych dróg gminnych	C	<ul style="list-style-type: none"> Km utwardzonych dróg gminnych 	MZDiZ	C2.3
Budowa i remonty dróg gminnych	C	<ul style="list-style-type: none"> Km wybudowanych dróg gminnych Km wyremontowanych dróg gminnych 	MZDiZ	C2.3
Budowa ścieżek rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą	I	<ul style="list-style-type: none"> Km wybudowanych ścieżek rowerowych 	UM	C2.3 C2.4 C2.10
Zintegrowanie komunikacji publicznej Wołomina i Warszawy oraz rozwój komunikacji publicznej na terenie Wołomina (m.in. wspólny bilet ZTM-KM, linie nocne)	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba podjętych działań 	UM	C2.4
Zintegrowanie komunikacji Kobyłki i Wołomina, mającej na celu ujednoczenie komunikacji publicznej	II	<ul style="list-style-type: none"> Liczba połączeń autobusowych 	UM	C2.4
Wspieranie działań dotyczących budowy dróg o charakterze ponadgminnym, tworzące połączenia komunikacyjne	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań 	UM	C2.3 C2.4
Zaplanowanie i zrealizowanie układu komunikacyjnego Wołomina (dróg powiatowych, wojewódzkich i krajowych) tworząc połączenia komunikacyjne będące obwodnicami lub objazdami terenów o gęstej zabudowie	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań 	MZDiZ	C2.3 C2.4
Organizacja i rozbudowa autobusowej komunikacji miejskiej	II	<ul style="list-style-type: none"> Liczba nowych połączeń 	UM, PPP, Biznes	C2.4

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej w tym m. innymi –wspieranie zbiorowego transportu pasażerskiego, transportu drogowego, zarządzania mobilnością, wykorzystania inteligentnych systemów transportowych, logistyki miejskiej, promocja ekologicznych i energooszczędnych pojazdów, poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego.	I	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zrealizowanych działań	UM, PPP, Biznes	C2.4
Budowa parkingów	C	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wybudowanych parkingów • Liczba nowopowstałych miejsc parkingowych	UM	C4.2
Budowa i modernizacja oświetlenia ulicznego	I	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba zmodernizowanych lamp ulicznych	UM, PPP	C2.1
Wdrożenie nowoczesnych metod związanych z budową oraz remontami dróg	C	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podjętych działań	MZDiZ	C2.3 C2.4
Budowa bezpiecznych przejazdów przez tory kolejowe	I	<ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie zadania	PLK	C2.3 C2.4
Budowa skoordynowanej inteligentnej drogowej sygnalizacji świetlnej na skrzyżowaniach z ruchem kołowym i pieszym	II	<ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie zadania	MZDiZ	C2.3 C2.4
Wymiana taboru autobusowego na pojazdy niskoemisyjne	II	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba zakupionych pojazdów	UM	C4.9

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I INFORMATYZACJI GMINY				
Opracowanie i wdrożenie Strategii Promocji Miasta i Gminy	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania 	UM	C1.5
Stworzenie bazy terenów inwestycyjnych Gminy	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania 	UM	C1.2
Stworzenie bazy dobrych praktyk dla organizacji i przedsiębiorców	II	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Liczba osób korzystających z bazy w danym roku 	UM	C1.1
Stworzenie oddziału strefy ekonomicznej na terenie Gminy	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania 	UM	C1.2 C1.4 C1.3
Rozwój centrum wsparcia przedsiębiorczości	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań 	UM	C1.1
Propagowanie formuły Partnerstwa Publiczno-Prawnego	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj podjętych działań Liczba inwestycji w formule PPP 	UM	C1.1 C1.2
Współpraca z ośrodkami naukowo- badawczymi i rozwój nowoczesnych technologii i innowacji	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba ośrodków naukowo-badawczych, z którymi udało się nawiązać współpracę 	UM NGO	C1.3
Promocja i rozwój lokalnych usług i produktów	C	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania Ilość i rodzaj przeprowadzonych działań promocyjnych 	UM NGO	C1.5
Podjęcie współpracy międzynarodowej pomiędzy przedsiębiorcami i samorządami	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba przedsiębiorców i samorządów, z którymi udało się nawiązać współpracę międzynarodową 	UM	C1.5 C1.2
Wdrożenie elektronicznej administracji oraz e-usług w jednostkach użyteczności publicznej	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podjętych działań 	UM	C3.6

Zadania realizacyjne	Priorytet	Miernik	Jednostka odpowiedzialna za realizację	Cele osiągnięte w strategii
PROGRAM AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH				
Przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym (alkoholizm, narkomania, przemoc w rodzinie)	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj działań Liczba osób biorących udział w realizowanych przedsięwzięciach w danym roku	OPS, OPTiU	C3.5
Utworzenie Centrum Organizacji Pozarządowych	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM NGO	C3.1.
Program wsparcia dla bezrobotnych	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj działań Stopa bezrobocia	PUP	C3.5
Program aktywizacji seniorów	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj działań	UM, OPS	C3.3
Program rozwijania aktywności młodzieży - organizacja wymiany uczniów, organizacja zajęć pozalekcyjnych	I	<ul style="list-style-type: none"> Liczba godzin zajęć pozalekcyjnych Liczba dzieci korzystających z wymian w danym roku	UM, MDK, OSIR	C3.2
Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu poprzez podniesienie poziomu świadomości i umiejętności mieszkańców w zakresie stosowania technologii informacyjnych	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj przeprowadzonych działań w danym roku Liczba odbiorców przeprowadzonych działań	UM	C3.5.
Opracowanie i wdrożenie Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych	I	<ul style="list-style-type: none"> Wykonanie zadania	UM, OPS	C3.5
Organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych, integrujących mieszkańców	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba zorganizowanych wydarzeń w danym roku	UM, MDK, MBP, OSIR	C3.4
Działania mające na celu promowanie lokalnych artystów	C	<ul style="list-style-type: none"> Liczba oraz rodzaj podjętych działań w danym roku Liczba zorganizowanych wystaw w danym roku	UM, MDK	C3.4

Źródło:

opracowanie

Contract

Consulting

Część III Wdrożeniowa

7. Źródła finansowania zadań realizacyjnych

Realizacja Strategii będzie finansowana z różnorodnych źródeł. Oprócz środków własnych Urzędu Gminy i jednostek mu podległych należy wskazać przede wszystkim:

- środki budżetu Unii Europejskiej,
- środki pochodzące z innych źródeł zagranicznych,
- środki funduszy celowych oraz dotacje z poszczególnych ministerstw,
- środki własne przedsiębiorstw i osób fizycznych (także na zasadach partnerstwa publiczno-prywatnego),
- środki pochodzące z funduszu sołectkiego.

7.1. Środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej

W najbliższych latach kluczowym dla polskich samorządów źródłem finansowania przedsięwzięć rozwojowych będą środki europejskiej polityki spójności wydzielone z nowego budżetu Unii Europejskiej na lata 2014-2020. W systemie zarządzania polityką spójności na poziomie krajowym najważniejszym dokumentem jest Umowa Partnerstwa, która określa strategię inwestowania tych środków. Wdrażanie tej strategii odbywa się dzięki realizacji sześciu programów krajowych oraz szesnastu programów regionalnych.

Biorąc pod uwagę potrzeby i plany rozwojowe Gminy Wołomin najważniejszym źródłem dofinansowania jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020. Podzielono go na osie wspierające poszczególne obszary gospodarki. Zostały one zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 77. Osie priorytetowe oraz główne obszary wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020

Osie priorytetowe RPO WM 2014-2020	Główne obszary wsparcia
Oś I Wykorzystanie działalności badawczo-rozwojowej w gospodarce	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie regionalnej infrastruktury badawczo-rozwojowej • wzrost wykorzystania innowacyjnej działalności badawczej i rozwojowej w przedsiębiorstwach • tworzenie przyjaznych warunków dla gospodarczego wykorzystania nowych pomysłów
Oś II Wykorzystanie e-potencjału Mazowsza	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój e-technologii w przedsiębiorstwach • zwiększenie dostępności i jakości e-usług publicznych dla obywateli

Osie priorytetowe RPO WM 2014-2020	Główne obszary wsparcia
Oś III Rozwój potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie rozwoju przedsiębiorczości • internacjonalizacja działalności przedsiębiorstw • promocja gospodarcza regionu • zwiększenie dostępności terenów inwestycyjnych • dostosowanie ofert Instytucji Otoczenia Biznesu (IOB) do potrzeb przedsiębiorców
Oś IV Przejęcie na gospodarkę niskoemisyjną	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie udziału niekonwencjonalnych, w tym odnawialnych, źródeł energii w ogólnej produkcji energii • poprawa efektywności energetycznej i zmniejszenie emisji CO₂ • redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza oraz wspieranie zrównoważonego transportu miejskiego
Oś V Gospodarka przyjazna środowisku	<ul style="list-style-type: none"> • zapobieganie katastrofom naturalnym i minimalizowanie ich skutków • zmniejszenie ilości składowanych odpadów na Mazowszu • ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego • poprawa systemów zarządzania i monitoringu środowiska oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego • zwiększenie potencjału Ochotniczych Straży Pożarnych
Oś VI Jakość życia	<ul style="list-style-type: none"> • inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia służące poprawie jakości, zwiększeniu dostępności i zmniejszeniu dysproporcji terytorialnych w dostępie do specjalistycznych świadczeń opieki zdrowotnej • rewitalizacja przestrzeni miejskiej i wiejskiej ukierunkowana na rozwiązywanie zdiagnozowanych problemów społecznych
Oś VII Rozwój regionalnego systemu transportowego	<ul style="list-style-type: none"> • poprawa spójności regionalnej sieci drogowej z siecią TEN-T oraz zwiększenie dostępności wewnętrznej i zewnętrznej
Oś VIII Rozwój rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> • zwiększenie aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia na mazowieckim rynku pracy • zwiększenie roli MŚP w kreowaniu nowych miejsc pracy na regionalnym rynku pracy
Oś IX Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	<ul style="list-style-type: none"> • zapobieganie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu oraz działanie na rzecz zwiększenia szans na zatrudnienie • poprawa dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych, tworzących szansę włączenia społecznego i/ lub zatrudnienia • poprawa jakości i zwiększenie zakresu zadań realizowanych przez podmioty ekonomii społecznej w obszarze integracji społecznej i zawodowej
Oś X Edukacja dla rozwoju regionu	<ul style="list-style-type: none"> • wzrost dostępności i jakości edukacji przedszkolnej i kształcenia ogólnego • wsparcie kształcenia i szkolenia osób dorosłych • wzmocnienie kształcenia zawodowego młodzieży
Oś XI Pomoc techniczna	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie dla IZ

Źródło: opracowanie Contract Consulting.

Gmina powinna jednak starać się o uzyskanie dotacji unijnych do realizacji zadań również w ramach programów krajowych. Są one sformułowane w następujący sposób:

- Program Inteligentny Rozwój 2014-2020,
- Program Polska Cyfrowa 2014-2020,
- Program Infrastruktura i Środowisko 2014-2020,
- Program Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020,
- Program Polska Wschodnia 2014-2020,
- Program Pomoc Techniczna 2014-2020.

Program Polska Wschodnia dotyczy jedynie województwa lubelskiego, podlaskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego, dlatego nie będzie on przedmiotem dalszej analizy. Pozostałe programy zostały scharakteryzowane w poniższej tabeli.

Tabela 78. Charakterystyka programów krajowych wdrażających perspektywę unijną na lata 2014-2020

Program operacyjny	Priorytety i działania
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	<ol style="list-style-type: none"> 1. Promocja odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej 2. Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu 3. Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej 4. Zwiększenie dostępności do transportowej sieci europejskiej 5. Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa energetycznego 6. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego 7. Wzmocnienie strategicznej infrastruktury ochrony zdrowia 8. Pomoc techniczna
Program Operacyjny Inteligentny Rozwój	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie prowadzenia prac B+R 2. Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach 3. Wsparcie otoczenia biznesu 4. Zwiększenie potencjału naukowo-badawczego
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osoby młode na rynku pracy 2. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji 3. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju 4. Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa 5. Wsparcie dla obszaru zdrowia
Program Operacyjny Polska Cyfrowa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powszechny dostęp do szybkiego Internetu 2. E-administracja i otwarty urząd 3. Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa 4. Pomoc techniczna
Program Operacyjny Pomoc Techniczna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrzymanie i rozwój potencjału instytucji realizujących politykę spójności w Polsce w latach 2014-2020 2. Przygotowanie beneficjentów do wdrażania projektów 3. Wsparcie wymiaru miejskiego w polityce spójności 4. System informacji i promocji dla funduszy europejskich

Źródło: opracowanie Contract Consulting.

Fundusze unijne są istotnym źródłem finansowania przedsięwzięć inwestycyjnych, należy jednak podkreślić, że w przypadku ich realizacji Gmina jest zobowiązana do zapewnienia wkładu własnego, który może pokryć ze środków własnych lub z zadłużenia. Konieczne tym samym staje się wdrożenie programu monitorowania zdolności Gminy do zaangażowania wkładu własnego i jego alokacji na różne projekty infrastrukturalne, społeczne czy gospodarcze. Innym obowiązkiem Gminy w zakresie pozyskiwania środków z budżetu Unii Europejskiej jest zapewnienie procedur monitorowania i rozliczania realizowanych inwestycji zgodnie z wytycznymi obowiązującymi dla perspektywy budżetowej na lata 2014-2020.

7.2. Pozostałe źródła finansowania

Oprócz środków przyznawanych w ramach europejskiej polityki spójności i wspólnej polityki rolnej Gmina może ubiegać się również o inne źródła finansowania w ramach zagranicznych programów wsparcia. Najważniejsze z nich zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 79. Charakterystyka wybranych zagranicznych źródeł finansowania zadań realizacyjnych

Źródło finansowania	Obszary wsparcia
Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego („fundusze norweskie”)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bioróżnorodność i monitoring środowiska 2. Oszczędzanie energii, odnawialne źródła 3. Społeczeństwo obywatelskie 4. Rozwój społeczny i regionalny 5. Kulturowe dziedzictwo 6. Badania naukowe i stypendia 7. Schengen i sprawy wewnętrzne 8. Godna praca i dialog trójstronny 9. Innowacje w zakresie zielonych technologii
Szwajcarsko-Polski Program Współpracy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform<ol style="list-style-type: none"> 1.1. Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych 1.2. Zwiększenie ochrony wschodnich granic Unii Europejskiej 2. Środowisko i infrastruktura<ol style="list-style-type: none"> 2.1. Odbudowa, przebudowa i rozbudowa infrastruktury środowiskowej oraz poprawa stanu środowiska 2.2. Poprawa publicznych systemów transportowych 2.3. Bioróżnorodność i ochrona ekosystemów 3. Sektor prywatny<ol style="list-style-type: none"> 3.1. Poprawa środowiska biznesowego MŚP 3.2. Rozwój sektora prywatnego i promocja eksportu MŚP 4. Rozwój społeczny i zasobów ludzkich<ol style="list-style-type: none"> 4.1. Ochrona zdrowia 4.2. Badania i rozwój

Źródło finansowania	Obszary wsparcia
Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inicjatywy w zakresie edukacji<ol style="list-style-type: none"> 1.1. English teaching 1.2. Równać szanse 1.3. Szkoła ucząca się (SUS) 1.4. Projektor – wolontariat studencki 1.5. Stypendia pomostowe 1.6. Uniwersytet trzeciego wieku (UTW) 2. Rozwój społeczności lokalnych<ol style="list-style-type: none"> 2.1. Wspieramy organizacje pozarządowe 2.2. Działaj lokalnie 2.3. Nowe technologie lokalnie 2.4. Liderzy PAFW 2.5. Konkurs „Pro Publico Bono” 2.6. Program Rozwoju Bibliotek 2.7. Lokalne Partnerstwa PAFW 2.8. Obywatel i Prawo

Źródło: opracowanie Contract Consulting.

Analizując źródła finansowania zadań realizacyjnych, należy także zwrócić uwagę na środki krajowe pochodzące z poszczególnych ministerstw. Gmina może się bowiem starać o finansowanie niektórych inwestycji np. ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ministerstwa Sportu i Turystyki, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego czy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Wsparcie oferowane jest także w ramach funduszy celowych pochodzących z jednostek takich jak np. Narodowy oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Zostały one scharakteryzowane w poniższej tabeli.

Tabela 80. Obszary wsparcia w ramach działalności Narodowego oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Nazwa jednostki	Obszary wsparcia
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ochrona wód 2. Gospodarka wodna 3. Ochrona atmosfery 4. Ochrona ziemi 5. Edukacja ekologiczna 6. Ochrona przyrody 7. Zapobieganie zagrożeniom środowiska i poważnym awariom oraz usuwanie ich skutków

Nazwa jednostki	Obszary wsparcia
Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ochrona i zrównoważone gospodarowanie zasobami wodnymi<ol style="list-style-type: none"> 1.1. Gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach 2. Racjonalne gospodarowanie odpadami i ochrona powierzchni ziemi<ol style="list-style-type: none"> 2.1. Racjonalna gospodarka odpadami 2.2. Ochrona powierzchni ziemi 2.3. Geologia i górnictwo 3. Ochrona atmosfery<ol style="list-style-type: none"> 3.1. Poprawa jakości powietrza – programy ochrony powietrza, KAWKA 3.2. LEMUR – Energooszczędne Budynki Użyteczności Publicznej 3.3. Dopłaty do kredytów na budowę domów energooszczędnych 3.4. Inwestycje energooszczędne w małych i średnich przedsiębiorstwach 3.5. BOCIAN – rozproszone odnawialne źródła energii 3.6. Prosument – linia dofinansowania z przeznaczeniem na zakup i montaż mikroinstalacji odnawialnych źródeł energii 4. Ochrona różnorodności biologicznej i funkcji ekosystemów<ol style="list-style-type: none"> 4.1. Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej 5. Międzydziedzinowe<ol style="list-style-type: none"> 5.1. Wsparcie Ministra Środowiska w zakresie realizacji polityki ochrony państwa 5.2. Wspieranie działalności monitoringu środowiska 5.3. Przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska z likwidacją ich skutków 5.4. Edukacja ekologiczna 5.5. Współfinansowanie programu LIFE 5.6. SYSTEM – Wsparcie działań ochrony środowiska i gospodarki wodnej realizowanych przez WFOŚiGW 5.7. E-KUMULATOR – Ekologiczny Akumulator dla Przemysłu

Źródło: opracowanie Contract Consulting.

W celu realizacji zadań Gmina może także współpracować z podmiotami prywatnymi na zasadach **partnerstwa publiczno-prywatnego**, czyli przedsięwzięć realizowanych w oparciu o umowę długoterminową zawartą pomiędzy podmiotem publicznym a podmiotem prywatnym, której celem jest stworzenie składników infrastruktury umożliwiającej świadczenie usług o charakterze publicznym. Fundamentem tej współpracy jest wspólnota działań stworzona po to, aby partnerzy mogli jak najlepiej wykonywać zadania, do których zostali powołani. Zadaniem partnera publicznego jest świadczenie usług publicznych, natomiast podmiot prywatny prowadzi działalność gospodarczą i osiąga z niej zyski. Partnerstwo może obejmować takie dziedziny jak np. budownictwo mieszkań na wynajem, centra sportowo-rekreacyjne, parkingi, szkoły, siedziby władz publicznych, gospodarka komunalna czy budowa dróg.

Jeszcze jednym źródłem finansowania inwestycji, funkcjonującym jednak już w ramach środków własnych budżetu Gminy, jest **fundusz sołecki**. Zgodnie z ustawą jednostki samorządu terytorialnego mają możliwość wyodrębnienia środków z przeznaczeniem na fundusz sołecki, który nie jest funduszem celowym w rozumieniu zapisów ustawy o finansach publicznych, lecz funduszem

wyodrębnionym z budżetu Gminy na wskazane przedsięwzięcia. Środki funduszu sołectw przeznaczone są na realizację zadań, które zmierzają do poprawy jakości życia mieszkańców sołectw i które są zgodne z nakreśloną Strategią.

8. Zapewnienie zgodności z dokumentacją strategicznymi wyższego rzędu

Z punktu widzenia realizacji Strategii Rozwoju Gminy Wołomin do 2025 roku szczególnie istotne jest zbadanie jej zgodności z takimi dokumentami jak:

- Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 – Innowacyjne Mazowsze
- Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku

Tabela 81 . Zbieżność celów ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 – Innowacyjne Mazowsze

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 – Innowacyjne Mazowsze	Cele operacyjne Strategii Rozwoju Gminy Wołomin do 2025 roku
<u>Cel priorytetowy:</u> Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym	C1.1. Wspieranie przedsiębiorczości oraz osób chcących otworzyć działalność gospodarczą C1.3. Wzrost innowacyjności lokalnej gospodarki
Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii,	C1.1. Wspieranie przedsiębiorczości oraz osób planujących otworzyć działalność gospodarczą C1.3. Wzrost innowacyjności lokalnej gospodarki C1.2. Prowadzenie gminnej polityki proinwestycyjnej C1.4. Wykorzystywanie walorów Gminy do rozwoju bazy ekonomicznej C3.1. Inspirowanie i wspieranie inicjatyw obywatelskich
Poprawę dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego	C2.4. Poprawa komunikacji wewnętrznej oraz zewnętrznej C4.1. Budowa/tworzenie centrum Gminy– koncentracja obiektów: usług, gastronomii, kultury, wypoczynku-rekreacji, administracji C4.2. Estetyzacja, poprawa czystości Gminy, tworzenie przestrzeni publicznych C4.3. Rewitalizacja przestrzeni
Poprawę jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki	C3.1. Inspirowanie i wspieranie inicjatyw obywatelskich C3.2. Aktywizacja i integracja dzieci i młodzieży szkolnej w ramach zajęć pozalekcyjnych oraz różnych imprez o charakterze grupowym i lokalnym

	<p>C3.3. Aktywizacja i integracja środowiska seniorów</p> <p>C3.4. Stworzenie systemu komunikacji z mieszkańcami</p> <p>C3.5. Rozwiązywanie problemów społecznych</p>
Zapewnienie gospodarce zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami	<p>C2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej</p> <p>C4.6. Promocja odnawialnych źródeł energii</p>
Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia	<p>C2.9. Budowa, rozbudowa, rewitalizacja i remont bazy sportowo - rekreacyjnej</p> <p>C4.1. Budowa/tworzenie centrum Gminy – koncentracja obiektów: usług, gastronomii, kultury, wypoczynku- rekreacji, administracji</p> <p>C4.3. Rewitalizacja przestrzeni</p> <p>C4.4. Ochrona cennych przyrodniczo obszarów Gminy</p> <p>C4.7. Budowa, rewitalizacja i remont obiektów kultury oraz obiektów zabytkowych</p>

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 82. Zbieżność celów ze Strategią Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku	Cele operacyjne Strategii Rozwoju Gminy Wołomin do 2025 roku
Wzmacnianie innowacyjności i konkurencyjności gospodarczej powiatu wołomińskiego	<p>C1.1. Wspieranie przedsiębiorczości oraz osób chcących otworzyć działalność gospodarczą</p> <p>C1.2. Prowadzenie gminnej polityki proinwestycyjnej</p> <p>C1.3. Wzrost innowacyjności lokalnej gospodarki</p> <p>C1.4. Wykorzystywanie walorów Gminy do rozwoju bazy ekonomicznej</p> <p>C1.5. Promocja Gminy w bezpośrednim i dalszym otoczeniu (region, kraj)</p>
Aktywizacja społeczna i obywatelska mieszkańców powiatu wołomińskiego	<p>C3.1. Inspirowanie i wspieranie inicjatyw obywatelskich</p> <p>C3.2. Aktywizacja i integracja dzieci i młodzieży szkolnej w ramach zajęć pozalekcyjnych oraz różnych imprez o charakterze grupowym i lokalnym</p> <p>C3.3. Aktywizacja i integracja środowiska seniorów</p> <p>C3.4. Poprawa wizerunku Gminy</p>

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku	Cele operacyjne Strategii Rozwoju Gminy Wołomin do 2025 roku
Rozwój infrastruktury społecznej i technicznej w powiecie	C3.5. Rozwiązywanie problemów społecznych C2.1. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej C2.3. Modernizacja i rozbudowa sieci ulic, w tym nawierzchni dróg, ciągów pieszych, ścieżek rowerowych, parkingów C2.5. Poprawa warunków mieszkalnych C2.6. Budowa, rozbudowa, rewitalizacja i remont bazy oświaty i wychowania C2.8. Budowa, rozbudowa, rewitalizacja i remont bazy kulturalno-społecznej C2.9. Budowa, rozbudowa, rewitalizacja i remont bazy sportowo-rekreacyjnej C2.10. Poprawa bezpieczeństwa na terenie Gminy
Tworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju funkcji turystycznej powiatu wołomińskiego	C1.4. Wykorzystywanie walorów Gminy do rozwoju bazy ekonomicznej C4.1. Budowa/tworzenie centrum Gminy-koncentracja obiektów: usług gastronomi, kultury, wypoczynku, rekreacji, administracji C4.2. Estetyzacja, poprawa czystości Gminy, tworzenie przestrzeni publicznych C4.4. Ochrona cennych przyrodniczo obszarów Gminy C4.5. Budowa, rewitalizacja i remont obiektów kultury oraz obiektów zabytkowych,

Źródło: Opracowanie własne

Obie powyższe tabele wykazują wysoką zbieżność celów strategicznych zawartych w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wołomin do 2025 roku z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu: Strategią Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do roku 2025 oraz Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030. Przyjęte cele strategiczne Strategii Rozwoju Gminy w znacznym stopniu wpisują się w wyznaczone kierunki rozwoju powiatu oraz województwa. Strategia jest więc dokumentem spójnym z polityką regionu, co pozwoli na efektywniejsze pozyskiwanie środków finansowych.

9. Opracowanie systemu wdrażania i monitorowania Strategii

9.1. Zasady wdrażania i realizacji strategii

Realizacja strategii wymusza po stronie władz Gminy liczne działania ukierunkowane na wdrożenie zadań realizacyjnych. Dla realizacji strategii kluczowa staje się zatem współpraca z szeroko rozumianym „otoczeniem wewnętrznym” w skład, którego wchodzi różnorodny organizacyjny podmiot, niebędący jej beneficjentem i niezaangażowany bezpośrednio w realizację strategii.

Do realizacji strategii wyodrębniono następujące podmioty:

- Urząd Miejski i jednostki organizacyjne Gminy,
- Urząd Marszałkowski i Starostwo Powiatowe, Urząd Wojewódzki,
- organizacje pozarządowe i instytucje działające w Gminie.

Strategia jest dokumentem otwartym, do którego można włączać sukcesywnie nowe projekty. Wyznaczone zadania realizacyjne powinny być bazą do podejmowania kolejnych decyzji, ale nie powinny stawać się elementem blokowania innych inwestycji przyczyniających się do realizacji strategii.

Urząd Miejski prowadząc swoją politykę inwestycyjną w zakresie realizowanych projektów i zadań zobligowany jest do ich wypełniania zgodnie z przyjętymi uregulowaniami prawnymi, funkcjonującym ustawodawstwem na poziomie krajowym i europejskim.

Wśród istotnych zagadnień, którym podlegać powinny wszystkie prowadzone przez Urząd zadania są te aspekty, które łączą się z zagadnieniami tzw. zrównoważonego rozwoju. Rozwój ten w sposób szczególny może zostać zaplanowany przez samorząd terytorialny, uwarunkowany lokalnym środowiskiem, w którym działa. Zrównoważony rozwój w odniesieniu do konkretnej jednostki samorządu terytorialnego oznacza dopasowanie lokalnych możliwości i potrzeb do wykorzystania wszelkich szans rozwoju dla jego mieszkańców, w oparciu o zasady ochrony środowiska, minimalizowaniu zużycia naturalnych zasobów, właściwej polityce gospodarki odpadami, udziału lokalnej społeczności w planowaniu i procesie podejmowania decyzji i uzyskiwaniu wysokiej jakości świadczonych usług.

9.2. Konsultacje społeczne

Ważnym elementem realizacji strategii są konsultacje społeczne. Mają one na celu zachęcenie mieszkańców do aktywnego włączenia się w proces współtworzenia i aktualizacji dokumentu. Urząd Miejski powinien przekazać mieszkańcom informacje dotyczące celów rozwojowych Gminy a także projektów, które Gmina zamierza zrealizować w ciągu najbliższych kilku lat.

Aby komunikacja społeczna była skuteczna i efektywna, należy:

- opublikować „Strategię Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wołomin do 2025 roku” na stronie internetowej i w Biuletynie Informacji Publicznej,

- rozdystrybuować broszury informacyjne o głównych założeniach strategii, jej celach strategicznych i obszarach rekomendowanych działań wśród mieszkańców Gminy.

Oprócz wyżej wymienionych działań Gmina powinna organizować cykliczne otwarte spotkania i warsztaty dla mieszkańców służące wymianie poglądów na temat dostosowania strategii do zmieniającego się otoczenia społeczno-gospodarczego. W ramach możliwości powinien zostać także udostępniona mieszkańcom strona internetowa oraz specjalny adres mailowy służący do zgłaszania i konsultowania pomysłów. Wyznaczona jednostka Urzędu będzie gromadzić zgłoszone pomysły w bazie danych.

9.3. Zasady i tryb monitoringu strategii

Monitoring to narzędzie bieżącej weryfikacji czy cele strategii są realizowane, pozwalające uniknąć błędów i niedopatrzeń w realizacji projektów. Istotą wdrożonego systemu monitorowania będzie pokazanie, które założenia Strategii zostały zrealizowane oraz które ustalenia wymagają modyfikacji.

W celu ułatwienia kontroli i nadzoru nad realizacją celów oraz zamierzeń przyjętych w Aktualizacji Strategii zdecydowano się na uaktualnienie wskaźników pochodzących z Aktualizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy do 2020 roku. Takie podejście pozwoli na zidentyfikowanie długookresowych tendencji i zjawisk, odzwierciedlających rozwój Gminy. Aktualizacja wskaźników podyktowana została także koniecznością dostosowania ich do zmienionych celów strategicznych Gminy.

Wszystkie wskaźniki zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

Tabela 83. Wskaźniki monitoringowe określone przy celach strategicznych

Cele strategiczne	Rodzaj wskaźnika
Mierniki o charakterze ogólnym	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba ludności ogółem, w tym kobiet • Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym • Przyrost naturalny ludności • Saldo migracji (różnica między liczbą zameldowań i wymeldowań) • Dochody ogółem budżetu Gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca • Dochody własne budżetu Gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca • Wydatki inwestycyjne z budżetu Gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca • Udział wydatków inwestycyjnych w ogólnych wydatkach budżetu Gminy • Wielkość zadłużenia budżetu Gminy
	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba pracujących ogółem i w podziale na sekcje EKD

<p>Cel strategiczny: Wołomin Gminą wspierającą przedsiębiorców oraz charakteryzującą się wysoką dynamiką rozwoju gospodarczego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba pracujących w usługach w podziale na rodzaje usług • Liczba podmiotów gospodarczych w podziale na sekcje EKD • Liczba podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców • Saldo podmiotów gospodarczych znajdujących się ewidencji Urzędu Miasta • Przeciętna liczba pracujących przypadająca na 1 podmiot gospodarczy • Liczba miejsc pracy dla niepełnosprawnych • Liczba zarejestrowanych bezrobotnych/Stopa bezrobocia • Dochody własne - udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa - podatek dochodowy od osób prawnych • Liczba podmiotów gospodarki narodowej ogółem • Podmioty gospodarki narodowej ogółem – sektor publiczny • Podmioty gospodarki narodowej ogółem – sektor prywatny • Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą • Spółki handlowe • Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego • Liczba gospodarstw rolnych
<p>Cel strategiczny: Wołomin Gminą oferująca swoim mieszkańcom wysoki standard życia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba mieszkań ogółem na 1000 mieszkańców • Liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie i na 1 izbę • Ogólna liczba nowych mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców • Liczba mieszkań komunalnych oddanych do użytku • Odsetek osób oczekujących na przydział mieszkania komunalnego • Liczba dzieci w przedszkolach, szkołach podstawowych i gimnazjalnych (ogółem) • Przeciętny koszt utrzymania ucznia w placówkach oświatowych w zł rocznie • Liczba uczniów przypadająca na 1 nauczyciela i na 1 oddział • Liczba lekarzy i pielęgniarek na 1000 mieszkańców • Liczba przestępstw i wykroczeń na 1000 mieszkańców • Odsetek wykrywanych przestępstw w stosunku do zgłoszonych przez mieszkańców • Odsetek długości dróg gminnych o nawierzchni twardej

	<ul style="list-style-type: none"> • Odsetek dróg gminnych poddanych modernizacji i remontom w stosunku do ogółu dróg tego wymagających • Czas dojazdu do centrum Warszawy (samochód osobowy, kolej, autobus) • Długość ścieżek rowerowych (w km) • Wydatki na transport i łączność - wydatki majątkowe ogółem • Wydatki na transport i łączność - drogi publiczne gminne • Wydatki z budżetu gminy na transport i łączność • Liczba połączeń komunikacyjnych kolej/komunikacja autobusowa na terenie Gminy Wołomin
Cel strategiczny: Wołomin Gminą zintegrowanego i aktywnego społeczeństwa	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba imprez kulturalnych i sportowych w ciągu roku • Liczba osób i rodzin objęta pomocą społeczną • Odsetek osób i rodzin objętych pomocą społeczną w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców miasta • Przeciętny kwota świadczeń z opieki społecznej na 1 korzystającego w zł
Cel strategiczny: Wołomin Gminą dbającą o ład przestrzenny oraz środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • Odsetek terenów chronionych • Odsetek terenów zieleni, w tym lasów w ogólnej powierzchni Gminy • Odsetek mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej • Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej • Odpady wytworzone w ciągu roku, w tym poddane odzyskowi • Liczba dzikich wysypisk śmieci • Liczba punktów skupu surowców wtórnych • Odsetek mieszkańców obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków • Zasób gruntów komunalnych (w ha)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Aktualizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Wołomin do 2020 roku

Tak określone mierniki pozwalają na ukazanie dynamiki zachodzących zmian w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Wołomin w czasie i stopień zaawansowania realizacji przyjętych celów strategicznych. Powyższe mierniki można również stosować do porównań z innymi gminami, średnią powiatową, wojewódzką i ogólnokrajową.

Monitoring wybranych wskaźników dokonany będzie w formie rocznego raportu monitoringowego. Raport zawierał będzie analizę odpowiednich wskaźników, określającą stan realizacji Strategii.

Podmiotem odpowiedzialnym za raportowanie są wszystkie podmioty zaangażowane w realizację Strategii.

9.4. Zasady i tryb ewaluacji strategii

Ewaluacja strategii to proces polegający na ocenie strategii.

Wyróżniamy ewaluację:

Rysunek 31. Proces ewaluacji strategii

Źródło: opracowanie własne

Ewaluacja ex-ante opisuje zakładane cele, przewidywane rezultaty, spójność z celami rozwojowymi danego obszaru, komplementarność z innymi projektami. Ewaluacja ex-ante została wykonana w przebiegu realizacji zadania sformułowania strategii Gminy.

W przebiegu ewaluacji mid-term analizuje się proces wdrożenia i ocenia dotychczasowe efekty. Pozwala to odpowiedzieć na pojawiające się pytania, rozwiązać ujawnione problemy. Można tu ocenić przede wszystkim skuteczność i efektywność projektu na danym etapie. Ewaluacja mid-term będzie wykonywana w trakcie realizacji projektów. Za jej wykonywanie odpowiada jednostka wskazana przez Burmistrza Gminy Wołomin.

W ewaluacji ex-post ocenione będą efekty poszczególnych projektów i sformułowane wnioski na przyszłość. Do mierzenia postępu realizacji strategii należy posługiwać się miernikami przypisanymi do każdego z zadań realizacyjnych. Przy ocenie należy zwrócić szczególną uwagę na użyteczność i trwałość przedsięwzięć a także uwzględnić dwa kryteria:

- skuteczności – w jakim stopniu cele zapisane w strategii zostały osiągnięte,
- efektywności – jaki był stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych efektów.

Za wykonanie ewaluacji ex- post odpowiada jednostka wskazana przez Burmistrza Gminy Wołomin.

SPIS TABEL

Tabela 1. Powierzchnia Gminy Wołomin według kierunków wykorzystania (stan na 2014 r.)	12
Tabela 2. Gospodarstwa w Gminie Wołomin według powierzchni obszarów rolnych (stan na 2010 r.)	12
Tabela 3. Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą w Gminie Wołomin (stan na 2010 r.).....	12
Tabela 4. Liczba ludności w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 wg faktycznego miejsca zamieszkania	16
Tabela 5. Liczba mieszkańców w Gminie Wołomin w podziale na sołectwa (stan na 2015 r.).....	16
Tabela 6. Liczba mieszkańców w Gminie Wołomin według kryterium produktywności w latach 2007-2014.....	17
Tabela 7. Miara demograficznej młodości (udział osób w wieku przedprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym) w Gminie Wołomin w latach 2007-2014.....	18
Tabela 8. Miara demograficznej starości Gminy Wołomin w latach 2007-2014.....	19
Tabela 9. Wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2007- 2014	20
Tabela 10. Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014.....	21
Tabela 11. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2007-2014	22
Tabela 12. Saldo migracji na pobyt stały w Gminie Wołomin w latach 2007-2014	22
Tabela 13. Wskaźnik migracji na 1000 mieszkańców w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2007-2014	22
Tabela 14. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w Gminie Wołomin w latach 2009- 2014	23
Tabela 15. Liczba oraz struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Wołomin według sektorów własnościowych (stan na 2014 r.)	24
Tabela 16. Liczba oraz struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Wołomin według klas wielkości (stan na 2014 r.)	24
Tabela 17. Liczba podmiotów gospodarczych w Gminie Wołomin według sekcji PKD 2007 (stan na 2014 r.)	24
Tabela 18. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10.000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2009-2014 w odniesieniu do Gminy Wołomin, powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego i całego kraju.....	25
Tabela 19. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 według płci	26
Tabela 20. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2007-2014	27
Tabela 21. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2007-2014 w odniesieniu do powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego oraz w całego kraju	28
Tabela 22. Poziom stopy bezrobocia rejestrowanego w powiatach aglomeracji warszawskiej w latach 2007- 2014 [%]	29
Tabela 23. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w odniesieniu do innych gmin powiatu wołomińskiego w latach 2012-2014	30
Tabela 24. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 1000 mieszkańców w Gminie Wołomin w odniesieniu do innych gmin powiatu wołomińskiego w latach 2012- 2014	30
Tabela 25. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin objęta wsparciem w 2014 r..	32
Tabela 26. Najważniejsze zabytki w Gminie Wołomin	37

Tabela 27. Baza noclegowa w Gminie Wołomin w latach 2010 - 2014.....	38
Tabela 28. Drogi powiatowe w Gminie Wołomin	39
Tabela 29. Długość gminnych dróg na terenie Gminy Wołomin według rodzaju nawierzchni w 2014 roku [km]	40
Tabela 30. Długość sieci ciepłowniczej na terenie Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [m].....	42
Tabela 31. Łączna ilość węzłów ciepłowniczych w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 [szt.].....	42
Tabela 32. Mieszkania wyposażone w instalacje centralnego ogrzewania w Gminie Wołomin w latach 2007 - 2013.....	43
Tabela 33. Powierzchnia obiektów ogrzewanych energią z miejskiej sieci ciepłowniczej w latach 2008-2014 [m ²].....	44
Tabela 34. Zapotrzebowanie na moc zamówioną przez mieszkańców Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [MW]	45
Tabela 35. Długość czynnej rozdzielczej sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007- 2014 [km]	46
Tabela 36. Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007 - 2013	47
Tabela 37. Liczba osób korzystających z sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013	47
Tabela 38. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin w latach 2007- 2013 [km].....	49
Tabela 39. Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2007-2013....	49
Tabela 40. Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013	50
Tabela 41. Sieć rozdzielcza kanalizacyjna na 100 km w Gminie Wołomin w latach 2007-2013 w odniesieniu do danych krajowych, wojewódzkich oraz powiatu wołomińskiego.....	51
Tabela 42. Liczba osób korzystających z instalacji sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin na tle wskaźników krajowych, wojewódzkich i powiatowych w latach 2007-2013 [%]	51
Tabela 43. Długość czynnej sieci gazowej w Gminie Wołomin [m].....	53
Tabela 44. Wskaźniki dla infrastruktury gazowej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013	53
Tabela 45. Procentowy wskaźnik osób korzystających z sieci gazowej w Gminie Wołomin na tle wskaźników powiatowych, wojewódzkich i krajowych w latach 2007-2013.....	54
Tabela 46. Wskaźnik ilości budynków i mieszkań w Gminie Wołomin w latach 2007-2013.....	55
Tabela 47. Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w odniesieniu gminach powiatu wołomińskiego, w powiecie wołomińskim, województwie mazowieckim oraz w całym kraju	56
Tabela 48. Udział mieszkań wyposażonych w poszczególne urządzenia techniczno-sanitarne w liczbie mieszkań ogółem w Gminie Wołomin w latach 2007-2013 [%].....	56
Tabela 49. Wskaźnik przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań w Gminie Wołomin w latach 2007-2013 [m ²].....	57
Tabela 50. Liczba obiektów oraz liczba uczniów w Gminie Wołomin w poszczególnych typach szkół w latach 2007-2013.....	59
Tabela 51. Kluby, stowarzyszenia i sekcje sportowe działające przy OSiR „Huragan”	70
Tabela 52. Liczba badań mammograficznych i cytologicznych wykonanych na terenie Gminy Wołomin w latach 2012-2014.....	73
Tabela 53. Liczba dzieci zaszczepionych w ramach gminnego programu szczepień ochronnych w Gminie Wołomin w latach 2012-2014.....	74
Tabela 54. Liczba osób korzystających z działań skierowanych dla seniorów w Gminie Wołomin w latach 2012-2014.....	75
Tabela 55. Liczba osób korzystających ze świadczeń społecznych w latach 2010-2014.....	76
Tabela 56. Powody przyznawania pomocy w latach 2010-2014.....	76
Tabela 57. Struktura dochodów Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [PLN]	79

Tabela 58. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 [%].....	80
Tabela 59. Dochody własne Gminy Wołomin w latach 2008-2014 (PLN).....	81
Tabela 60. Struktura wydatków Gminy Wołomin w latach 2008-2014 (PLN).....	82
Tabela 61. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 [%].....	83
Tabela 62. Dochody budżetów gmin powiatu wołomińskiego na 1 mieszkańca w latach 2008-2014 [PLN]	83
Tabela 63. Dochody budżetów na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]	84
Tabela 64. Wydatki na 1 mieszkańca gmin powiatu wołomińskiego w latach 2008-2014 [PLN]	85
Tabela 65. Wydatki budżetów na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]	85
Tabela 66. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [%].....	86
Tabela 67. Wydatki budżetów na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN].....	87
Tabela 68. Wydatki budżetów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]	89
Tabela 69. Dochody budżetowe z tytułu finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2010-2014 [PLN]	90
Tabela 70. Analiza SWOT – sfera demograficzna	92
Tabela 71. Analiza SWOT – sfera ekonomiczno - gospodarcza	93
Tabela 72. Analiza SWOT – sfera techniczna.....	95
Tabela 73. Analiza SWOT – sfera społeczna	97
Tabela 74. Analiza SWOT – sfera budżetowo- finansowa	98
Tabela 75. Cele strategiczne oraz operacyjne Gminy Wołomin.....	102
Tabela 76. Zadania realizacyjne dla Gminy Wołomin	105
Tabela 77. Osie priorytetowe oraz główne obszary wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020.....	120
Tabela 78. Charakterystyka programów krajowych wdrażających perspektywę unijną na lata 2014-2020.....	122
Tabela 79. Charakterystyka wybranych zagranicznych źródeł finansowania zadań realizacyjnych ...	123
Tabela 80. Obszary wsparcia w ramach działalności Narodowego oraz Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.....	124
Tabela 81 . Zbieżność celów ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 – Innowacyjne Mazowsze	126
Tabela 82. Zbieżność celów ze Strategią Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku.....	127
Tabela 83. Wskaźniki monitoringowe określone przy celach strategicznych	130

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Etapy tworzenia Strategii	7
Rysunek 2. Gmina Wołomin na tle aglomeracji warszawskiej	9
Rysunek 3. Gmina Wołomin na tle powiatu wołomińskiego	9
Rysunek 4. Jednostki pomocnicze Gminy Wołomin	10
Rysunek 5. Huta szkła w Wołominie oraz Zakłady Stolarki Budowlanej	14
Rysunek 6. Wacław Nałkowski	14
Rysunek 7. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie mazowieckim według podregionów i powiatów w 2014 r.	33
Rysunek 8. Park Kulturowy w Ossowie	35
Rysunek 9. Rekonstrukcja historyczna z okazji obchodów Cudu nad Wisłą	36
Rysunek 10. Muzeum Bitwy Warszawskiej - wizualizacja	36
Rysunek 11. Muzeum im. Zofii i Wacława Nałkowskich w Wołominie	37
Rysunek 12. Przedszkole nr 9 im. „Jasia i Małgosi” Wołominie	58
Rysunek 13. Zespół Szkół nr 5 w Wołominie	59
Rysunek 14. Ludność w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem co najmniej średnim według powiatów województwa mazowieckiego w 2011 r.	61
Rysunek 15. Ludność w wieku 13 lat i więcej z wykształceniem wyższym według powiatów województwa mazowieckiego w 2011 r.	61
Rysunek 16. Miejski Dom Kultury w Wołominie	62
Rysunek 17. Piknik rodzinny w Wołominie	64
Rysunek 18. Miejska Biblioteka Publiczna w Wołominie	65
Rysunek 19. Obchody Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich	66
Rysunek 20. Odjazdowy Bibliotekarz w Wołominie	66
Rysunek 21. Noc w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Wołominie	67
Rysunek 22. Pawilon ekspozycyjny w Ossowie	68
Rysunek 23. Wizyta oficerów NATO w Ossowie	68
Rysunek 24. Rekonstrukcja Bitwy Warszawskiej na polach Ossowa	69
Rysunek 25. Pływalnia miejska w Wołominie	71
Rysunek 26. Projekt koncepcyjny budowy kompleksu sportu i rekreacji na terenie Ośrodka Sportu i Rekreacji „Huragan” w Wołominie	72
Rysunek 27. Priorytetowe obszary współpracy Gminy Wołomin z organizacjami pozarządowymi na 2015 rok	78
Rysunek 28. Wizja rozwoju Gminy Wołomin 2025+	99
Rysunek 29. Katalog celów Gminy Wołomin	100
Rysunek 30. Cele strategiczne Gminy Wołomin	101
Rysunek 31. Proces ewaluacji strategii	133

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) dla Gminy Wołomin w odniesieniu do danych dla Polski, województwa mazowieckiego i powiatu wołomińskiego w latach 2007-2014	18
Wykres 2. Miara młodości w Gminie Wołomin w latach 2007-2014	18
Wykres 3. Miara demograficznej starości Gminy Wołomin w latach 2007-2014	19
Wykres 4. Wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców w Gminie Wołomin w latach 2007-2014	20
Wykres 5. Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w Gminie Wołomin w latach 2007-2014	21
Wykres 6. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 w odniesieniu do powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego oraz całego kraju	21
Wykres 7. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON w Gminie Wołomin w latach 2009- 2014	24
Wykres 8. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców w latach 2009-2014 w odniesieniu do Gminy Wołomin, powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego i całego kraju	26
Wykres 9. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w latach 2007-2014 według płci	26
Wykres 10. Udział zarejestrowanych bezrobotnych w Gminie Wołomin w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na tle powiatu, województwa i kraju w latach 2007-2014	28
Wykres 11. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2007-2014 w odniesieniu do powiatu wołomińskiego, województwa mazowieckiego oraz Polski [%]	28
Wykres 12. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2012-2014 w odniesieniu do Gminy Wołomin oraz innych gmin powiatu wołomińskiego	30
Wykres 13. Liczba bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy w miesiącach - ogółem	31
Wykres 14. Liczba bezrobotnych według wieku - ogółem	32
Wykres 15. Długość sieci ciepłowniczej na terenie Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [m]	42
Wykres 16. Łączna ilość węzłów ciepłowniczych w Gminie Wołomin w latach 2008-2014 [szt.]	43
Wykres 17. Mieszkania wyposażone w instalacje centralnego ogrzewania w Gminie Wołomin w latach 2007 - 2013	44
Wykres 18. Powierzchnia obiektów ogrzewanych energią z miejskiej sieci ciepłowniczej w latach 2008- 2014 [m ²]	44
Wykres 19. Zapotrzebowanie na moc zamówioną przez mieszkańców Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [MW]	45
Wykres 20. Długość czynnej rozdzielczej sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007- 2014 [km]	46
Wykres 21. Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013	47
Wykres 22. Liczba osób korzystających z sieci wodociągowej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013	48
Wykres 23. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin w latach 2007- 2013 [km]	49
Wykres 24. Procentowy wskaźnik ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w latach 2007-2013 ..	49
Wykres 25. Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin w latach 2007-2013	50

Wykres 26. Sieć rozdzielcza kanalizacyjna na 100 km w Gminie Wołomin w latach 2007-2013 w odniesieniu do danych krajowych, wojewódzkich oraz powiatu wołomińskiego.....	51
Wykres 27. Liczba osób korzystających z instalacji sieci kanalizacyjnej w Gminie Wołomin na tle wskaźników krajowych, wojewódzkich i powiatowych w latach 2007-2013 [%]	52
Wykres 28. Długość czynnej sieci gazowej w Gminie Wołomin [m]	53
Wykres 29. Procentowy wskaźnik osób korzystających z sieci gazowej w Gminie Wołomin na tle wskaźników powiatowych, wojewódzkich i krajowych w latach 2007-2013.....	54
Wykres 30. Struktura dochodów Gminy Wołomin w latach 2008-2014 [PLN].....	80
Wykres 31. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem w Gminie Wołomin w latach 2008-2014	80
Wykres 32. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w Gminie Wołomin w latach 2008-2014.....	83
Wykres 33. Dochody budżetów na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]	84
Wykres 34. Wydatki budżetów na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]	86
Wykres 35. Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [%].....	87
Wykres 36. Wydatki budżetów na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN]	88
Wykres 37. Wydatki budżetów na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2008-2014 [PLN].....	89
Wykres 38. Dochody budżetowe z tytułu finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w wybranych gminach i miastach na prawach powiatu w latach 2010-2014 [PLN]	90